ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1986 ΕΤΟΣ Ι - ΤΟΜΟΣ Ε - ΤΕΥΧΟΣ 37

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

ΤΟΤΙ ΚΙ ΤΩΡΑ

Χριστούγεννα, Άγιος Βασίλης κι Φώτα στη Νιάουστα

Ο Κωσταντούλης: ο λαϊκός ποιητής της Νιάουστας

Ίδρυση νηπιαγωγείου από τους Οσλιανίτες

Ο Βασίλειος Χριστίδης και η δημοτική γλώσσα

Οι πρωτοπόροι:
- Φίλιππος Οικονόμου
- Τάκης Δάρης

«Πυρσός» Ένας σύλλογος με «παθητικό»

Νάουσα. Η οδός Ανταρτών τη δεκαετία του 1970
Της Χρύσας Κωστοπούλου

ADOXOPHYES ORANA Πράσινο σκουλίκι των οπωροφόρων

Γιορτή πράσινου μήλου στο Αρσένι

Φυλάξτε τά τεύχη τῆς «Νιάουστας»

Παλαιά τεύχη μπορεῖτε νά προμηθευθεῖτε ἀπό τά γραφεῖα τοῦ Συλλόγου

Ἡ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται στήν ἀγάπη καί τό ἐνδιαφέρον

των συνδρομητῶν της

Παρακαλοῦμε νά μεριμνήσετε γιά τήν ἀνανέωση τῆς συνδρομῆς

του έτους 1986

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

1) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ

2) ΜΝΗΜΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΣΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣΙΟΥ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΟΥΝ
ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑΟΥΣΑΙΙΚΟ ΣΠΙΤΙ

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

Νέα Διεύθυνση Β. Κων)νου 12. Ὥρες λειτουργίας απογεύματα Δευτέρα, Τρίτη, Τετάρτη Πέμπτη

"ΝΙΑΟΥΣΤΑ"

ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ - ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 1986
ΕΤΟΣ Ι, ΤΟΜΟΣ Ε', Τεύχος 37

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
Οδυσσέας Ντινόπουλος, Ελένη Μήτσαλα
Λευκή Σαμαρά, Χρήστος Μουχάγιερ, Αλ. Οικονόμου

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ
Βασ. Κωνσταντίνου 12

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ
Γιάννης Καρατσιώλης, Γεωπόνος 60.331

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ
Νάουσα: Η οδός Αντάρτων τη δεκαετία του 1970. (Από το βιβλίο της Χρύσας Κωστοπούλου «Λαϊκά σπίτια κι αρχοντικά της Ημαθίας)

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ — ΕΚΤΥΠΩΣΗ
«Τυπογραφία» Αντώνη Μαυρογένη
Αντωνίου Καμάρα 3 - τηλ. 260-140
Θεσσαλονίκη

Περιεχόμενα

Ιστορικά — Λαογραφικά — Γλωσσολογικά — Αφιέρωμα σελ.

ΠΥΡΙΝΟΥ Π. Οι Οσλιανίτες Νάουσας κτίζουν Νηπιαγωγείον 152
ΣΠΑΡΤΣΗ Ν. Χριστούγεννα, Αγιος Βασίλης, κι Φώτα στη Νιάουστα 153
ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ ΙΦΙΓ. Ο κρόκος, το λουλούδι με τις πολλές ιδιότητες 156
ΜΠΑΓΙΤΣΗΣ ΤΑΚ. Αφιέρωμα: Φίλιππας Οικονόμου - Τάκης Δάρης 158
ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΣΤΕΡ. Το γλωσσικό ιδίωμα της Νάουσας 161
ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ ΟΔΥΣ. Ο Βασίλης Χριστίδης και η δημοτική γλώσσα 170

Επιστημονικά — Λογοτεχνικά — Παιδαγωγικά — Έρευνες

ΓΑΒΡΙΗΛΙΔΗ ΘΩΜ. Ο Κωνσταντούλης: ο λαϊκός ποιητής της Νάουσας 174
ΒΑΛΣΑΜΙΔΗ ΕΜΜΑΝ. Ένας σύλλογος με... «παθητικό» 176
ΛΕΠΙΔΟΥ ΕΥΓ. Κατηγορίες παιδιών με ειδικές δυσκολίες στη μάθηση 178
ΣΒΑΡΝΟΠΟΥΛΟΥ Σ. Επαγγελματικά ψέμματα 180
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ - ΚΑΡΤΣΙΟΥΝΗ ΕΛΕΝΗ Παρασκευάσματα μήλου 182

Γεωργικά — Δεντροκομικά

ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗ ΑΝ. και ΣΑΒΟΠΟΥΛΟΥ ΣΟΥΛ. Το πράσινο σκουλήκι των οπωροφόρων 184
ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΣ ΟΔΥΣ. Ο ψευδάργυρος - Οι ανοιξιάτικοι ψεκασμοί 186

Δραστηριότητες Συλλόγων

ΓΑΤΣΟΥ ΧΡ. Γιορτή πράσινου μήλου στο Αρσένι 189

Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ»

εύχεται

στους αναγνώστες

και τους συνεργάτες

ΚΑΛΕΣ ΓΙΟΡΤΕΣ

ΚΑΙ ΧΑΡΟΥΜΕΝΟ 1987

Αγαπητέ φίλε

Σκεφθήκαμε με την ευκαιρία των γιορτών να σας παρουσιάσουμε ένα άρθρο χριστουγεννιάτικο και αγιοβασιλιάτικο. Φυσικά όχι με τον τρόπο που αφηγούνται και τα «λένε» οι διακεκριμένοι φωτισμένοι συγγραφείς, και ούτε όπως υμνούν οι ταλαντούχοι και εμπνευσμένοι ποιητές. Αλλά όπως τις ζούσανε και ζούνε τις γιορτές αυτές οι απλοί άνθρωποι του λαού. Έτσι δίνεται η ευκαιρία να πάρουμε και μεις μια γεύση το πώς γιόρταζαν οι Ναουσαίοι τον «πολύ καλό καιρό» τις μεγάλες μέρες της Χριστιανοσύνης.

∴ ∴ ∴

Η δημοτική γλώσσα τις τελευταίες μέρες βρίσκεται και πάλι στην επικαιρότητα. Χωρίς να μπούμε σε λεπτομέρειες δεν είναι λίγοι εκείνοι που την κακοποιούν και την κακομεταχειρίζονται στον γραπτό και στον προφορικό λόγο. Έτσι κρίναμε σκόπιμο να δημοσιεύσουμε μερικές σειρές από το βιβλίο του Β. Χριστίδη «τα Χειμωνιάτικα Σιτηρά», ο οποίος χωρίς να ασχολείται ειδικά με την φιλολογική επιστήμη έγραφε και μιλούσε ζωντανά και ευχάριστα την Δημοτική γλώσσα. Απολαύστε τον.

∴ ∴ ∴

Στις στήλες του περιοδικού φιλοξενούμε ένα αξιόλογο ντοκουμέντο. Πρόκειται για μια απόφαση που πήραν οι Οσλανίτες κάτοικοι Νάουσας το 1903, να κτίσουν με δικά τους λεφτά Νηπιαγωγείο στην ενορία της Μεταμορφώσεως.

∴ ∴ ∴

Για τους δεντροκαλλιεργητές δημοσιεύουμε ειδικό άρθρο που αφορά το πράσινο σκουλήκι το οποίο τον τελευταίο καιρό έγινε πασίγνωστο από την ζημιογόνο δράση στα οπωροφόρα.

∴ ∴ ∴

Αυτά για σήμερα. Καλό χειμώνα. Ραντεβού μετά τρεις μήνες.

Η
Συντακτική Επιτροπή

Ετήσια συνδρομή Ιδιωτών	δρχ.	800
Δήμοι, Κοινότητες, Συν)σμοί	δρχ.	2.000
Εξωτερικού δολλάρια		20

Ένα άγνωστο πρακτικό των Οσλιανιτών κατοίκων Νάουσας. Για την ίδρυση Νηπιαγωγείου

Του
Παύλου Δ. Πυρινού
Δ)ντή Γυμνασίου

Στην προσπάθειά μου να δρω αρχειακό υλικό, σχετικά με την εκπαιδευτική δραστηριότητα στη Βέροια και Νάουσα στα χρόνια της Τουρκοκρατίας, δρήκα στο αρχείο της Ιεράς Μητρόπολης Βέοσιας ένα άγνωστο κώδικα[1] που οι αξιόλογες πληροφορίες του αναφέρονται στις προσπάθειες των Οσλιανιτών[2] κατοίκων Νάουσας, να κτίσουν με δικές τους δαπάνες στην ενορία της Μεταμόρφωσης σχολείο με την επωνυμία «Νηπιαγωγείον Οσλιανιτών κατοίκων Ναούσης».

Όπως φαίνεται στη σελίδα 3 ου κώδικα, οι Οσλιανίτες κάτοικοι της Νάουσας στις 27 Ιανουαρίου 1903 πραγματοποίησαν στην αίθουσα της Ιεράς Μητρόπολης Βέροιας συνέλευση με σκοπό να κτίσουν και να δωρίσουν στην ελληνική κοινότητα της Νάουσας ένα Νηπιαγωγείο με την παραπάνω επωνυμία.

Για το σκοπό αυτό ορίστηκε επιτροπή, η οποία αποτελείται από τους: Δημήτριο Τσίτση, Ιωάννη Τουρπάλη και Νικόλαο Πεχλιβάνο. Η επιτροπή αυτή εξουσιοδοτήθηκε «να πράξη παν ό,τι σχετικόν προς τελείαν και έννομον αποπεράτωσιν του έργου τούτου».

Φαίνεται ότι οι Οσλιανίτες είχαν κάποιο σωματείο - οργάνωση, γιατί στο πρακτικό της συνέλευσης αναφέρεται: «ανέλαβον να κτίσωσιν ιδία δαπάνη εκ του κοινού των αποθεματικού κεφαλαίου Νηπιαγωγείον».

Το πρακτικό αυτό της συνέλευσης υπογράφουν 19 Οσλιανίτες. Οι ενέργειες για την ανοικοδόμηση του Νηπιαγωγείου άρχισαν τον Απρίλιο του 1903 και το Νοέμβριο του 1905 σχεδόν τελείωσε το χτίσιμο του σχολείου.

Δόθηκαν για την άδεια ανοικοδόμησης στο Μοδίρη 339,20 γρ., στο δικηγόρο Μουσταφά 135,30 γρ., Φιρμάνι 421 γρ. και στον αρχιτέκτονα Θωμά Τσιώτση 3397,20 γρ.

Συνολικά δαπανήθηκαν περίπου περίπου 35.000 δηλ. 350 λ.τ. Το αποθεματικό των Οσλιανιτών ήταν 18,836 γρ. Χρειάστηκε να γίνει προ αιρετικός έρανος μεταξύ των Οσλιανιτών κατοίκων της Νάουσας για την αποπεράτωση του Νηπιαγωγείου. Έτσι βλέπουμε στον κώδικα (σελ. 6) να προσφέρουν οι Δ. Τσίτσης 10 λ., Ι. Τουρπάλης 10 λ., Ν. Πεχλιβάνος 7 λ., Δ. Πεχλιβάνος 3 λ., Γρ. Δ. Λόγγος 5 λ., Αντώνης Πεχλιβάνος 2 λ. και άλλοι μικρότερα ποσά.

Πέρα απ' αυτές τις πληροφορίες, ο ειδικός ερευνητής μπορεί να δρει και άλλες, χρήσιμες, σχετικά με τις τιμές των υλικών και ημερομισθίων κ.ά.

Δε γνωρίζω, αν υπάρχει σήμερα το νηπιαγωγείο αυτό. Το δέδαιο είναι ότι οι Οσλιανίτες κάτοικοι της Νάουσας ευεργέτησαν ιδιαίτερα την ελληνική κοινότητα της Νάουσας. Το 1885 πρόσφεραν 30 λ.τ. στην εκκλησία της Παναγίας[3] και το 1897 πρόσφεραν αρκετά χρήματα για την ανοικοδόμηση του 1ου ορόφου του Δημοτικού Σχολείου[4] Νάουσας.

Τα όσα, σύντομα, έγραψα σκοπό έχουν να δοηθήσουν τον ιστορικό το μέλλοντος της Νάουσας και να μήν ξεχαστούν όσοι στα δύσκολα χρόνια της Τουρκοκρατίας δοήθησαν να κρατήσει η Νάουσα την εθνική της συνείδηση.

Συνέλευση Οσλιανιτών κατοίκων Ναούσης

Σήμερον την 27ην Ιανουαρίου 1903 συνελθόντων των υπογεγραμμένων Οσλιανιτών κατοίκων Ναούσης εντ η αιθούση της Ιεράς Μητροπόλεως εν πλήρει ομοφωνία αποφασίσθησαν τα εξής:

Α' Οι Οσλιανίται κάτοικοι Ναούσης ανέλαδον να κτίσωσιν ιδία δαπάνη εκ του κοινού του αποθεματικού κεφαλαίου Νηπιαγωγείον εν τη ενορία της Μεταμορφώσεως υπό την εξής επωνυμία.

«Νηπιαγωγείον Οσλιανιτών κατοίκων Ναούσης».

Β' Το ειρημένο Νηπιαγωγείον παραχωρούσιν ως δωρεάν των προς την ενταύθα Ορθόδοξον Ελλ. Κοινότητα.

Γ' Προς αποπεράτωσιν του έργου τούτου ωρίσθη επιτροπή αποτελουμένη εκ των κ.κ. Δημητρίου Τσίτση, Ιωάννου Τουρπάλη και Νικολάου Πεχλιβάνου, ιδία δε ταμίας ωρίσθη ο κ. Ν. Πεχλιβάνος.

Δ' Η ειρημένη επιτροπή δέον να πράξη παν ότι σχετικόν προς τελείαν και έννομον αοπεράτωσιν του έργου τούτου.

Εν Ναούση τη 27η Ιανουαρίου 1903

Ακολουθούν υπογραφές:

Το κείμενο υπογράφουν 19 άτομα, Τα εξής:

1) υπογραφή δυσανάγνωστη, 2) Δημ. Τζώζας, 3) Νικόλαος Πεχλιδάνης, 4)' υπογ. δυνανάγνωστη, 5) Γρηγ. Δ. Λόγγος, 6) Δημ. Ν. Τουρ

(Συνέχεια στη σελ. 160)

Τότι κι τώρα

Χριστούγιννα, 'Αγιος Βασίλης κι Φώτα στη Νιάουστα.

Απ' τ' Αγια Φίλιππα κι' ύσταρνας αχ'ρνούσειν του σαραντάημηρου για τα Χρ.στού, κι' απού τότι που απόκριβά μι αμπουρούσαμι κι να μιταλάβουμι, μιρικοί μιταλάβνισκαν της Παναγίας Ξισηηρίτσας (Εισόδια Θεοτόκου).

Τώρα αλησμονησάμι απ' τα ντιπ τη νηστεία κι τη σαρακουστή, του πίραμι σράδα, ένα τόχουμι Τιτράδεις, Παρασκιουβές, Κυριακές κι καθημιρνές.

Τότι έπιρναν κι έδουναν τα φασούλια τα νιρόβραστα οι πιπέρκεις, οι μιλτζιάνεις κι οι ντουμάτεις στου Εύδι ή στην αρμύρα, η κουμπόστα μη λάχανα στου Εύδι, οι στιγνές τηγανιτές ντουμάτεις, πρασουκιφτέδεις, ταραμουκιφτέδεις κι καρυδάρμη. Του τσουκάλι μουν χούχλιαζειν στουν πιρμάχου μι τα φασούλια σιμά στη φουτχιά. Τάβαναν κι' ουλίγου σέλλινου κι' ηβουδίαζαν. Μας έβαναν μικρά πιντγιά ουλίγου στη φιλίτσα κι άϊ σιαπέρα στου μαχαλά.

Τ' Αγια Ιγνάτη ή καν' ντγιό μέρεις ύσταρνα, έσφαζαν κι του γουρούνι ή του σπητικό ζυγούρι που του τάϊζαν σαν αρνί απ' την Πασκαλιά. 'Ολα τα Νιαουστινά σπήτχια κοίταζαν γουρούνι. Τόσφαζαν στην αυλή σιμά στη βρύση. Τόριχναν ανάσκιλα μ' ένα σκινί διμένου απ' του πουδάρι κι του καβαλίκιβαν ντγιό - τρεις νουμάτοι για να μην κουνιέτει. Ου Τσιάκης έσφαζειν πουλλά γουρούνια στη Νιάουστα.

Μιρικές μπάμπισεις τάϊζαν του γουρούνι στου στόμα ταχί βράδι μι γιαρμάν ζυμουμένουν μι ουλίγου νιρό σα λόπκεις. Του τουμάρι τ' άπλουναν τανισμένου μι καρφκιά στου μιταξουργείου κι τόριχναν στόχτι πανουθειό για να αργήσει να στιγνώσει κι να του φκιάσουν τσαρούχια.

Τουν παστό τουν έλειουναν στου καζάνι για λίγδα κι' απόμνισκαν οι τσιγαρίδεις για κάνα κατσιαμάκι, πίττα, αυγά μι τσιγαρίδεις ή σκέτεις για προυσφάγιου. Του κρέας που αρτιρνούσειν απ' του γουρούνι ή του ζυγούρι του τσιγάριζαν κι τόφκιαναν καβουρμάν, τό βαναν μι όλας μέσα στη λίγδα κι βαστούσειν ίσιαμι του καλουκαίρι. Νάτρουγεις καβουρμάν μι φασούλια να αγλύφεις τα δάχτυλά σου.

Του κρέας πούταν για φάγουμα κρέμουνταν στου τσιγγέλι κάτου στου κιλάρι κι' όλεις τις γιουρτές όποιους ήθειλειν έκουφτειν μπριζιόλεις κι' έψινειν στου τσιμπίδι πανουθειό στη ζιάρι απ' του τζιάκι.

Τη φούσκα απ' του γουρούνι την έπιρναν τα μικρά τα πιντγιά κι τη φούσκουναν για μπάλα. Απου πού μπάλεις

Του

Νίκου Σπάρτση

κι μπαλόνια τότι. Απ' τα αμπρουστινά τα πουδάρια απ' του ζυγούρι πάλι επιρνάμει τα σέγκια δέξουν κι λιάβα πούταν μάϊ τρανύτηρα. Μιρικά πιντγιά τα τρυπούσαν μι του ματκάπι κι τάριχναν καλάϊ για να βγάζουν πλειότιρα σέγκια απ' του κιρνάρι.

Τώρα τα πιντγιά ούτι ξέρουν καν κι καν τί είναι τα σέγκια.

'Οντας αχιρνούσειν του σαραντάημηρου τα πιντγιά απ' του μαχαλά πήγηναν τις Κυργιακές στου βουνό για καρτσιούνους ή κι για να κόψουν ξύλα για τα Χριστού. 'Επιρναν μνια καρκέλα κι' ένα χοντρό σύρμα ή άλυσσουν κι' ένναν κλαδουκόπουν ή τσικούρι κι τραβούσαν μι μανέλεις έξι ή ουχτό μαζί (ζιυγάργια) τρανά κούτσουρα τους καρτσιούνους. 'Οντας σημακόντιβαν οι μέρεις, για νάχουν ξύλα κι προυσανάματα για τουν καρτσιούνου τα πιντγιά μέσ' τη βρουχή ή του χιόνι έβγιναν να μάσουν ξύλα για τα Χριστού. Ντγιό βαστούσαν τις μανέλεις κι' άλλα τρία - τέσσιρα μάϊ μικρότιρα απού πόρτα σι πόρτα σι όλουν τουν μαχαλά φώναζαν όλοινοι μαζί: Ξύ - λα - για - τα - Χρι - στούου...

Κι' όλοινοι οι κόσμοι έδουναν που καμνιά στιγνή μπλάνα, κάνα στρουγγίλι ρόγγι, κάνα γκόλιου φράψου νέραντζα η δρένιου ή κι κάναν μουρίτικουν νώμουν. Κι είλιγαν σι όσους δεν ήθειλαν να δόσουν. «Αν δε μας δώστει δε δα πατήστει στουν καρτσιούνου, κι' αν σημακουντέψτει δα σας βάλουμι ζιάρι στη τζέπη».

Τότι όπους κι τώρα τα κόλιντα την ημέρα μιταλάβνισκαν. Μνιά μπάμπου αφηγιέτει:

'Ε! Θυμνιούμι τότι μια χρουνιά κουρίτσι που πήγα να μιταλάβου τα κόλιντα την ημέρα, δεν είχα κι στιβάλια κουμπουτά για να μην πάνου μη τις παντόφλεις στην ικκλισιά πήρα δανεικά ένα ζιυγάρι. Τάπηρναν δανεικά κι τα άλλα κουρίτσκια απ' του μαχαλά. Τότι είδα για πρώτη βουλά του Θανάση, τουν αραβουνιαστικό μου, ύσταρνας απού έναν χρόνουν αρραβώναν. Γιατί όντας έρχουνταν στου σπήτι ιγώ κρύβουμουν. Μι είδειν κι' αυτός κι κατακουκκίνησάμι κι οι ντγιό. Μη τουν έδειξειν η τχιά μου η Μήτσα η συχουρημένη.

— Εισύ να κοιτάζεις βιρέβηκα ουλίγου, ιά είνει εικεί ουπίσου στου διείό του ψάλτη. Καλαρτζινά μαρί κοίταξα απουγάλια. Ιά αυτός μη τα μουστάκια τα τρανά, ου μαυρίδιρός είνει μη του μαύρου του ρουχένιου του σουλ τούκου πόχι γκαντιφέν στου γιακά».

Τότι όλα τα πιντγιά της παντριάς πήγιναν αυτές τις ημέρεις στην ικκλησιά για να ιδούν τα κουρίτσκια που μιταλάβνισκαν.

Τώρα η νιουλαία δεν πατάει στην ικκλησιά καν κι καν.

Τρανή μανία είχαν τα λιανουπαίντγια τότι, κι απού τα μαύρα τα μισάνυχτα έβγηναν στους δρόμους ξημιρώνουντας τα κόλιντα μι του σακούλι απ' του σκουλειό άντγιου κι τη τζιουμπανίκα. Του σακούλι απ' του σκουλειό ήταν απού κουμάτι μπασμάν απού παλιό φουστάνι ραμένου στου σπήτι μη του χέρι. Η τζιουμπανίκα κόφτουνταν από'να ξήλου πούχειν ρόζουν σα σκιπάρι, την ίφηρναν οι μπαμπάδεις απ' του μπαξέ. Κι ντάκα - ντούκα οι πόρτεις μι τις τζιουμπανίκεις. Δεν απόμνισκειν καρκέλι για καρκέλι στις ουξόπουρτεις ή χτυπητάρι για χτυπητάρι.

Κόοολι - ντα - μπά - μπουου Σουούρβα Τέτου.

«Κόλιντα μέλιντα, σούρβα βασίλινα
του σκιλί σου μ' έφαγειν τρανό κουλί κι θέλου.
Θέλου δε θέλου τη μάνα σου τη θέλου
κι' αν δε μι δός τη μάνα σου δόσμ' ενά κουρίτσι
να του φιλώ να του τσιμπώ κι πάλι δα στου φέρου».

'Ηταν αμαρτία να μη δόσεις του πρώ του του πιδί που δα χτυπούσειν την πόρτα σου. Αν ήταν πιδί τόπιρναν ψηλά για να αναγκάσει του τζιάκι μι του

τσιμπίδι για του καλό της χρουνιάς.

Έδουναν στα πιντγιά ξυλουκέρατα, σύκα, καρύντγια, σταφίδεις, πουρκά τζίντζιφα στιγνά, ρόντγια, κιδώνια, κάστανα κι τέτχια.

Τα πιντγιά ίφιρναν τα συχαρίκια. Έτσι όντας γινήθηκειν ου Χριστός, τα βαθιά μισάνυχτα κι είδαν οι τζιουμπάνοι τα σημεία στουν ουρανό πηλάλησαν να ιδούν τα γινητούργια του Χριστού. Όντας γιρνούσαν στα μαντριά τους ουπίσου βρήκαν μνιά μπάμπου πόκιγειν του φούρνου της εικείν' την ώρα για να ψήσει ψουμί κι την είπαν: «Μπάμπου συχαρίκια γινήθηκειν ου Χριστός που καρτιρούσαμι τόσα χρόνια».

Καρτιρέστει ουλίγου τους λέει.

Παίρνει προυζίμι μάνι -μάνι απ' του σκαφίδι, κουλουριάζει κι ρίχνει στη χόβουλι ντγιό - τρία κουλίκια μικρά, κι τους δίνει για πισκέσι. Κι' απού τότι φκιάνουν κουλίκια σι μιρικά σπήτχια κι τα δίνουν στα μικρά τα πιντγιά, για κόλιντα.

Οι τζιουμπαναροί πρώτοι άναψαν φουτχιά στη φάτνη για να ζισταθεί ου Χριστός όντας τουν προυσκίνησαν κι' απού τότι ανάφτουμι κι τουν καρτσιούνου τα Χριστούγιννα στη Νιάουστα.

Τα πιντγιά στα κόλιντα τραγουδούσαν κι' άλλα τραγούντγια όπους του «Χριστούγιννα Πρωτούγιννα πρώτη γιορτή του χρόνου, για βγείτε δέτε μάθετε πως ο Χριστός γεννάται...», το «Καλήν ημέρα άρχοντες αν είνι ουρισμός σας»...

Τώρα τα πιντγιά παγαίνουν μούγκι σι συγκινείς για παράδεις, δεν παίρνουν άλλα κόλιντα, βγαίνουν την ημέρα.

Τουν καρτσιούνου τουν έστηναν ή απού βραδύς ή ταχί - ταχί όντας χτυπούσαν οι καμπάνεις. Έστειναν κι άναφταν καρτσιούνους σι όλους τους μαχαλάδεις. Όξου απ' τις ικκλησιές ανάφτουν μαΐ τρανύτηρους.

Τα κόλιντα ξημιρώνουντας έβγηναν μιτά τα μισάνυχτα κι τρανοί παρέεις παρέεις ή σύλλουγοι μη τουν «αστέρα». Έφκιαναν μνια φάτνη (ένα σπητάκι) μη ακόλεις κι καδρουνάκια ή σκίζεις απού καλάμνια μη ένα σπαρματαέτου στη μέση να φέγγει τα σκαλιστά μη τη γέννηση, τους Αγγέλους κι τους βοσκούς κι μπαμπάκι για χιόνια., μι ένα τρανό άστριου απου πανουθειό κι έφκιαναν ένα τρανό άστριου μι τη γέννηση κι κιργιά αναμμένα. Απ' του άστριου πήρειν του όνομα «αστέρας». Οι παρέεις έψιλναν τιτραφουνία κι μ' έναν κουμπαράν χτυπούσαν όλεις τις πόρτεις κι μάζουναν παράδεις:

«Καλήν ημέρα άρχοντες, αν είνι ουρισμός σας
Χριστού τη θεία γέννηση να πω στ' αρχοντικό σας...»

ή τραγουδούσαν:

«Των Αγγέλων η χορεία δόξα εν υψίστοις ψάλλει
ω χαρά, χαρά μεγάλη, εγεννήθη ο Χριστός, Εγεννήθη ο Χριστός.
Έπεμψεν αυτόν εξ' ύψους τους ανθρώπους ελεήσας
Ο το παν δημιουργήσας επουράνιος πατήρ, επουράνιος πατήρ...»

ή του άλλου του τραγούδι:

Δώστε λοιπόν τώρα και σεις όλοι τον οβολόν σας
και του Χριστού η γέννηση να είναι βοηθός σας.
Κακούργημα που έγινε εις την Μικρά Ασία
που έδιωξε τους Έλληνες η άπιστη Τουρκία.
Κρύο κάνει, χιόνι πέφτει κι' ο βοριάς φυσάει,
τα κακόμοιρα κρυώνουν και τα ορφανά Βοήθεια γυρεύουμε δια τους δυστυχούντας.

Έβγηνειν κι ου Σύλλουγους «Αθηνά» μιτά τα μισάνυχτα μι τα όργανα, τη μπάντα, που έπηζειν του «καλήν ημέρα άρχοντες» κι μάζουναν παράδεις για του σύλλουγου.

Εικείν' τα χρόνια, πριν χτυπήσει η καμπάνα η ώρα πέντι, ξημηρώνουντας τα Χριστούγιννα, πιρνούσειν ου κράχτης κι χτυπούσειν τις πόρτεις τις ινουρίας μι μνιά τζιουμπανίκα για να ξυπνήσουν οι κόσμοι κι νά'νει έτοιμοι για την ικκλησιά. Ήταν ου καντηλαναύτης. Οι νώνιδοι αντύνουνταν απού βραδίς μι τα σιαλιβάργια, του μιντάνι κι τις κάλτσεις μι τις βουδέτεις. Ταχί - ταχί νταγκ η καμπάνα έβαναν μούγγι του σουλτούκου κι τα γιμινιά κι κινούσαν για την ικκλησιά.

Μιτά την απόλυση πήγηναν βίζιτεις στους συγκινείς κι σι Χρίστουδεις κι του γιόμα νουρίς έτρουγειν όλους ου ταΐφάς μαζί στου σουφρά τους σαρμάδεις που δεν έλειπαν απού όλα τα σπήτχια της Νιάουστας κι του κρες του γουρουνίσκιου μι τα πράσσα ή τα σέλλινα.

Όλους ου μαχαλάς μαζώνουνταν στουν καρτσιούνου. Έπιζαν χαρτχιά μι κροί τρανοί, τα πιντγιά έπιζαν του «φίτσιου» μι παράδεις, έπιζαν τα σέγκια στ' αλώνι κι τις φούρλεις. Έψιναν κι μπριζιόλεις ύσταρνος απ' του γιόμα ή όλην την ημέρα, μπριζιόλεις γουρουνίσκεις σ' ένα καμένου σύρμα μ' ένα ξύλου μακρύ να μην καίγουντει. Τραβούσαν ζιάρι απ' τουν καρτσιούνου. Του βράδυ τραβούσαν τα ξύλα που κάπνιζαν κι' όλου τρουγιούρου - γιούρου τραγουδούσαν καντάδεις κι χόρηβαν ή είλιγαν παρομύτχια ίσιαμι αργά του βράδι.

Τώρα όλοι παγαίνουν στα κέντρα κι τα καφινεία.

Τη Δεύτηρη την ημέρα ου καρτσιούνους άναφτειν αξανάς κι' οι κόσμοι έφκιαναν βίζιτεις στους Μανώλιδεις κι την Τρίτη την ημέρα σι Στέφανους κι Στιφανίτσεις.

Σημακουντεύουντας ου Αγια Βασίλης τα πιντγιά ξαναμάζουναν ξύλα για τουν καρτσιούνου που δα ανάψει τουν Αγια Βασίλη πάλι όπους την Πρώτη, τη Δεύτηρη κι την Τρίτη μέρα τ' Αχριστού.

Του βράδυ πριν τ' Αγια Βασίλη όλα τα σπήτχια της Νιάουστας φκιάνουν πή τα μι κουλουκύθα μι λιμόν, για να βάλουν κι τουν παρά μέσα.

Όντας ζμούργιζειν τα πιντγιά έβγηναν κάνα ντγιό ώρεις κι' έψιλναν τουν Αγια Βασίλη στα σπήτχια κι τα μαγαζιά κι μάζουναν λιφτά κι όχι κόλιντα.

Αγιας Βασίλης έρχιτει απού την Κισαρεία
Βαστάει εικόνα κι χαρτί, χαρτί κι καλαμάρι...

ή

Αρχή μηνιά κι' αρχή χρουνιά ψηλή μου διντρουλιβανιά
Κι' αρχή, κι' αρχή καλός μας χρόνος ικκλησιά μι τ' άγιο θρόνος...

Κι η πήττα ιγένουνταν στη γάστρα κάτου στου μαγειρειό ή στου φούρνου. Για να μην κάψουν πουλλούς φούρνους μαζώνουνταν τρεις - τέσσιρεις γειτόνισσεις κι' έβαναν σ' έναν φούρνουν τις πήτεις τους. Κάθι σπήτι είχειν κι του δικό του φούρνου για του ψουμί.

Κα τις συχτώ -ιννιά η ώρα μαζώνουνταν όλους ου ταΐφάς τρουγιούρου στου σουφρά κι' ου παλιός ου τρανύτηρους στην ηλικία έκαμνειν του σταυρό του κι ηυκιούνταν καλή χρουνιά σ. όλους, έκουφτειν την πήττα σι όσα φιλιά ήταν τα κιφάλια στουν ταΐφά κι ένα για του σπήτι κι τα μούλκια κι' ένα για τουν Αγια Βασίλη. Του κόψιμου αχιρνούσειν απ' τη μέση κατά τουν κόθαρου. Ύσταρνας έκλουθειν του σινί δέξα τρεις βουλές, για να πάνουν δέξα οι δουλειές, κι' αχιρνούσειν να ανοίγει τα φιλιά της πήττας. Του πρώτου ήταν Τ' Αγια Βασίλη κι' ύσταρνας σι όλους ένα φιλί απ' τουν τρανύτηρου ίσια μι του μικρότηρου κι στου τέλους ένα φιλί για τα μούλκια κι την πιριουσία ή τα ζουντανά αν ήταν κτη-

νουτρόφοι. Έπιναν κι του Νιαουστινό κρασί κι ηυκιούνταν καλή χρουνιά. Κάθουνταν κι στου τζιάκι κι' έπιζαν μι τα χαρτιά «πλακάκια» μι λιφτά. Έψιναν κάσταν στου τζιάκι μι τη φκιάρα, έκουφταν κι κανα αλμπασάνικου ρόδι, τραγουδούσαν ίσιαμι τα μισάνυχτα. Καρτερούσαν να ανάψουν κι να σβύσουν τα φώτα τρεις βουλές όντας έρχουνταν ου κινούργιους ου χρόνους. Έδουναν ιυκές όλοι οι όλουνους κι' ύσταρνας κοιμούνταν.

Τ' Αγια Βασίλη την ημέρα μιτά την ικκλησία τα πιντγιά έφκιαναν «κουδουνάρην». Έναν ψηλόν, τουν τρανύτηρου, τουν έριχναν ένα τρανό σακκί, χαράρι τουν έδιναν μ' ένα σκοινί στη μέση κι τουν κριμνούσαν τρανά κι μικρά κουδούνια κι πήγηναν απού σπήτι οι σπήτι για να μάσουν παράδεις κι' όλοινοι μαζί τραγουδούσαν:

«Αγια Βασίλης έρχιτει Γιννάρης ξημηρώνει.
Φραγκίτσα ιδώ, Φραγκίτσα εικεί, Φραγκίτσα μέσ' τη βρύση.
Μι του γκιουρντάνι στου λιμό μι τη λιανή τη μέση.
Σι' αυτό του σπήτι του ψιλό πέτρα να μη ραίσει
κι' ου νοικουκύρης του σπητχιού χίλια χρόνια να ζήσει»

ή

«Σι' αυτό του ψηλό γιουμάτου καλιακούντγια
τα μισά γινούν τα μισά κλουσούν τα μισά βγάζουν τα μάτχια
κι' ου νοικουκύρης του σπητχιού χίλια χρόνια να ζήσει».

Λάγκαρ - λούγκαρ μι τις κλουκλουτάρεις χόρηβειν ου κουδουνάρης Αγια Βασίλης μέσα στου σακκί του.

Τουν έφκιαναν κι μνια τρύπα στου ένα μάτι για να γλέπει κι λιχνιούνταν για να κουδουνίζουν τα κουδούνια. Τουν τραβούσαν μι τουσκινί όπους την αρκούδα. Όντας γύριβειν να πχει νιρό, κατέβαζειν την τρύπα απ' του μάτι στου στόμα κι' έπινειν νιρό μ' ένα καλάμι.

Του βράδι πριν τα φώτα έβγηναν πάλι τα πιντγιά κι τραγουδούσαν του τραγούδι:

Σήμηρα τα Φώτα κι' οι φουτισμοί
και χαρές μιγάλεις και αγιασμοί.
Κάτου στουν Ιουρδάνη τουν ποουταμό
κάθητι η κυρά μας η Δέσποινα
όργανο κρατάει κερί κρατεί
και τον Αγια Γιάννη παρακαλεί...

Τα Φώτα ξανά ανάφτουν φουτχιά μη καρτσιούνουν κι ξαναμαζώνουν ξύλα.

Στα σπήτχια όλου του δουδικάημηρου η φουτχιά στου τζιάκι δεν έαβηνειν απ' τα Χριστού ίσιαμι τα Φώτα, για να μην αμπουρούν να σέβουν απ' του τζιάκι οι καλικάντζαροι. Γιατί ίλιγαν τάχα τα κακούντγια σηβαίνουν απ' του τζιάκι στου σπήτι κι μαγαρίζουν όλου του σπήτι. Τα αγκιά έπριπειν να βραστούν μη στάχτι κι να πλυθούν καλά μη αλυσίβα γιατί τα μαγάριζαν οι καλικάντζαροι.

Ίλιγαν τάχα κι ου καρτσιούνους έκιγειν τα κακούντγια. Πίστιβαν οι κόσμοι τάχα οι καλικάντζαροι σηβαίνουν απ' τις μούτλεις, τις φιράδεις της ουξόπουρτας, τουν αμπατζιά μα πλειότιρου απ' του τζιάκι, κι μαγαρίζουν τα νιρά τα στικάμινα κι όλα τα φαγώσιμα. Κανένας να μη πχει στικάμινου νιρό στου σπήτι ίλιγαν οι παλιές. Κι' αν βρουν κανέναν μουναχόν ύσταρνας απ' τα μισάνυχτα, τουν παίρνουν κι χουρεύει ίσιαμι να μπαίλντισει.

Τώρα γιόμουσειν ου τόπους καλικάντζαρους της μέρας κι της νύχτας, γιόμουσειν κλέφτηδεις που σηβαίνουν στα σπήτχια για κλέψιμου.

Ταχύ - ταχύ τα Φώτα όλοινοι πήγηναν στην ικκλησιά. Του σταυρό τουν έριχναν: Ου Αγια Σουτήρης στου ποουτάμι απ' τα «Καμμένα», ου Αγια Μηνάς στου ποουτάμι κουντά στου Δημαρχείου, ου Αγια Γιώργης στου ποουτάμι κουντά στου Μπουχώρι του Σπήτι κι η Παναγιά στ' Αλώνια.

Όντας πήγηναν να ρίξουν του σταυρό μι τις αναμένεις τις λαμπάδεις, όλοινοι οι άντρεις μαζί φώναξαν: «Κύργια λέσουν, Κύργια λέσουν».

Στ' αλώνια όντας φώναξαν «Κύρ - για - λέ - σουν» έβγηναν κι' απ' του χουργιό του Πιρσιόρι στου Ξιάγνάντου κι' απηλουγιούνταν «Κύρ - για - λέ - σουν». «Πού τα πας τα μήλα» μι φουνές που ανέβηναν ίσιαμι τουν ουρανό.

Σι όλους τους δρόμους κι σι όλα τα σπήτχια που πιρνούσαν τα Άγια έβαναν στην ανοιχτή ουξόπουρτα ή στου μπαλκόνι σι μνια καρέκλα μνια κισμιρένια σιρβέτα καλή μη ταντέλεις κι' απανουθειό ένα σαμουντάνι μι αναμένου κιρί σ μνια εικόνα απ' του εικουνουστάσι κι θυμνιάμα μι ζιάρι στου θυμνιατήρι. Κι' ένα κουρίτσι απ' του σπήτι κάθουνταν σιμά στην καρέκλα μι αναμμένη λαμπάδα στου χέρι.

Ου παπάς μη του σταυρό στου χέρι όντας ίλιγειν του «Εν Ιορδάνη βαπτιζουμένου σου κύριε...» έριχνειν του σταυρό στου ποουτάμι κι' όποιου πιδί τουν τσάκουνειν τουν τρουγιουρνούσειν στα σπήτχια της ινουρίας κι μάζουνειν παράδεις.

Κι' όντας ου παπάς ίλιγειν «...και το πνεύμα εν ήδη περιστεράς...» απουλνούσαν κι τα πιριστέργια σιαπάνου στουν ουρανό. Κι' ύσταρνας όλου του ικκλησίασμα έπιρνειν αγιασμόν κι μέσα στου τάση μι τουν αγιασμό πουλλοί έβαναν ένα κιδώνι ή ρόδι ή καλύτηρας μήλου ή έριχναν αυτά τα φρούτα μέσα στου καζάνι μη τουν αγιασμό. Έτσι είνει καλά για να αρτιρήσει η παραγουγή.

Οι παληές ίλιγαν τάχα τα μισάνυχτα ξημηρώνουντας φώτα μιτά τα μισάνυχτα ανοίγουν οι ουρανοί κι' όποιους προυφτάσει κι τους δει κι κάμει μνιά ιυκή πιάνητει.

Έτσι τάχα ένας που ανέβηκειν στουν αλιακό τη νύχτα την ώρα εικείνην που άνοιγαν οι ουρανοί αντί να πει Θέ μου δώσιμι μνιά κούτλα λίρεις αλάθηψειν κι' είπειν Θέ μου δώμει μνια κούτλα κιφάλι. Κι ου Θειός τουν άκουσιν κι τουν έδουκειν μνιά κιφάλα τόση ιά κι τουν έφκιασειν κιφάλτσαν.

Τα φώτα πηλαλούσαν κι τ' άλουγα ήταν για γειά του άλουγου. Τάβαναν κι στου ποουτάμι για να κατηβούν τα νιρά απ' τα πουδάργια τους.

Τις τρανές αυτές τις μέρεις έρχουνταν κι ρουγκατσιαροί. Πιντγιά αντιμένα μι φουστανέλεις, άσπρου πουκάμισου κι πισλί χουρίς ασημικά κι χόρηβαν στα ντασύλια μη ξυλένιεις πάλεις. Μάζουναν παράδεις για τα βακούφκια στα χουργιά τους. Στου Ρουμπλούκι, τουν Σούμπουτσκου ή τα Μιγκλινά κι άλλα χουργιά.

ΔΙΑΒΑΖΕΤΕ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΔΕΤΕ

ΤΗ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ»

Κάθε συνδρομητής ας γράψει

και έναν καινούργιο συνδρομητή

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Ο Κρόκος, το λουλούδι με τις πολλές ιδιότητες

Από τις πρώτες μέρες του Οκτώβρη, αλλά κι ολόκληρο το Νοέμβρη μήνα, στην όμορφη κωμόπολη της Κοζάνης — τον Κρόκο — κάθε πρωί, πριν ακόμα σκάσει ο ήλιος στην ανατολή, γυναίκες, άντρες, κορίτσια κι αγόρια, παίρνουν το δρόμο για τα χωράφια. Πάνε με τα καλάθια στο χέρι και μαζεύουν κρόκους: τ' ανθισμένα κρινάκια, με το βιολέ προς το μπλέ χρώμα, την ευχάριστη μυρουδιά, και την πικρή γεύση — τα γνωστά λουλούδια του κρόκου με τις φαρμακευτικές και ιαματικές ιδιότητες που ξεφύτρωσαν από τους φυτεμένους βολβούς.

Τα μαζεύουν πριν ακόμα χαθούν από τα πέταλά τους οι δροσοσταλίδες της νύχτας, γιατί τέτοια ώρα, τρυφερά καθώς είναι, σπάζουν εύκολα και το μάζεμα γίνεται γρήγορα.

Το μάζεμα γίνεται με το χέρι. Πιάνουν ένα-ένα τρυφερό λουλούδι, το στρίβουν κι αυτό σπάζει ενώ ο βολβός του μένει θαμμένος στο χώμα. Μέχρι να βγει καλά ο ήλιος, και να σηκώσει μπόι, το μάζεμα προχωρεί και τα καλάθια γεμίζουν από τ' ανθισμένα λουλούδια του κρόκου.

Τα κουβαλούν στο σπίτι τους, και τ' απιθώνουν σε μέρος σκιερό για να στεγνώσουν. Μερικοί χωριανοί τα στεγνώνουν στο φούρνο. Ο κρόκος ωστόσο δεν πρέπει να στεγνώσει πολύ γιατί τότε τρίβεται. Πρέπει να διατηρεί ένα ποσοστό 10% απ' ότην υγρασία του.

Ένα καιρό η διαλογή του κρόκου γίνονταν με πρωτόγονο τρόπο, με τα λυχνάρια τα βράδια και με τα «π' κρόβια», τις βελέντζες από μαλλί κατσικίσιο υφασμένες. Λύχνιζαν τα ξεραμένα λουλούδια, φεύγανε τα στεγνά πέταλα κι απόμεναν τα κόκκινα στίγματα — οι ύπεροι — δηλαδή «ο κόκκινος κρόκος» όπως τον λένε και ο οποίος δίνει την πρώτη ποιότητα του κόκκινου χρώματος. Ενώ οι στήμονες του λουλουδιού είναι ο «κίτρινος κρόκος», που δίνει τη δεύτερη ποιότητα, το κίτρινο χρώμα.

Σήμερα τα πράγματα έχουν αλλάξει. Το λίχνισμα του κρόκου γίνεται με τους ανεμιστήρες. Δίπλα από τα ξεραμένα λουλούδια του κρόκου τοποθετούν τον ανεμιστήρα, και μέσα σε τρεις ώρες καθαρίζει τρία μεγάλα καλάθια ξερά λουλούδια κρόκου. Κατόπι γίνεται η διαλογή που είναι μια πολύ λεπτή δουλειά, θάλεγε κανείς σωστό κέντημα, γιατί γίνεται με το χέρι σιγά - σιγά από τα κορίτσια.

Ρωτήσαμε και μας είπαν ότι μια κοπέλλα σε μια μέρα μπορεί να διαλέξει 120 γραμμάρια περίπου κρόκου, κάτι σαν λεπτές κόκκινες κλωστές. Και να σκεφτεί κανείς πως την ώρα της διαλογής από τη δυνατή μυρουδιά του κρόκου, τη σπιρατάδα όπως λένε, τα μάτια τους γεμίζουν από δάκρυα. Όσο όμως κρόκο μαζέψουν από το χωράφι το πρωί, πρέπει απαραιτήτως το βράδυ να τον καθαρίσουν γιατί αλλοιώς θα σαπίσει. Βγάζει μια υγρή ουσία, που αν σταθεί, σαπίζει, και μουχλιάζει. Είναι πολύ ευαίσθητο λουλούδι.

Ένα στρέμμα χωραφιού φυτεμένο με κρόκο μπορεί να δώσει ένα έως ενάμισυ κιλό κόκκινα στίγματα και 0,5 κιλό κίτρινα.

Από τα όμορφα και συμπαθητικά χωριά, ο Κρόκος βρίσκεται 5—8 χιλιόμετρα έξω από την Κοζάνη σε ένα εύφορο κάμπο με το καταπράσινο βουνό Βούρινο στο βάθος και τα πολλά τρεχούμενα νερά. Το σιτάρι που καλλιεργούν, όπως και τ'άλλα δημητριακά είναι εξαιρετικά, ωστόσο όμως ο κρόκος το λουλούδι, είναι αυτό που τούδωσε τ' όνομα και από το εμπόριό του στο εξωτερικό είναι γνωστό κι έξω από τα ελληνικά σύνορα.

Το φυτό του κρόκου είναι γνωστό από τους αρχαιοτάτους χρόνους. Σε πολλά συγγράμματά τους οι αρχαίοι μας συγγραφείς αναφέρουν περί κροκίνων και κροκοβαφών υφασμάτων. Από τότε ήταν γνωστό για τη βαφική και φαρμακευτική στη ιδιοότητα, από τα λουλούδια του

Της
Ιφιγένειας Διδασκάλου

έβγαζαν και το κρόκινον μύρον. Τόσο οι αρχαίοι Έλληνες, όσο και οι Αιγύπτιοι είχαν τον κρόκο για το χρώμα του, το άρωμά του και τις ιαματικές του ιδιότητες, σαν προσφιλές φάρμακο.

Ο κρόκος που καλλιεργείται στην περιφέρεια της Κοζάνης, δηλαδή σε μεγάλη έκταση στο χωριό Κρόκος και σε λιγότερη στην Καρυδίτσα, το γειτονικό χωριό, — ο «ελληνικός κρόκος», όπως τον λένε — είναι μια ποικιλία από τα 70 περίπου είδη του φυτού αυτού, που άλλα είναι κοσμητικά, άλλα αρτυματικά, μυρεψικά ή φαρμακευτικά.

Με τον κρόκο σαν βαφική ουσία βάφουν κίτρινα τα μάλλινα και τα βαμβακερά υφάσματα καθώς και τα νήματα. Με τον κρόκο, σαν άρτυμα, οι ζαχαροπλάστες τον χρησιμοποιούν στα γλυκά τους, για να δίνουν το κίτρινο χρώμα και τη χαρακτηριστική γεύση. Και στα τυριά τους, οι τυροκόμοι την κιτρινωπή απόχρωση με τον κρόκο την επιτυγχάνουν, καθώς επίσης και σε πολλά ζυμαρικά. Στη φαρμακευτική ο κρόκος αναφαίρεται ως «ευστόμαχο φάρμακο».

Στην Τουρκία δοδεύονται 50 κιλά κρόκου το χρόνο γιατί κάνουν μεγάλη χρήση στη μαγειρική τους. Το περίφημο «σιαφράν πιλαφί» χρωστάει το χρώμα και τη γεύση του στον κρόκο. Αλλά και τα λικέρ της Γαλλίας και του Λονδίνου, με το ωραίο κίτρινο χρώμα, το χρωστούν στις χρωστικές ιδιότητες του κρόκου, που αρκετή χρήση του κάνουν εκεί.

Το φύτεμα των βολβών του κρόκου στα χωράφια γίνεται από τον μήνα Απρίλη μέχρι τον Αύγουστο. Εκείνοι που φυτεύουν μήνα Οκτώβρη μαζεύουν τα λουλούδια του τον άλλο χρόνο.

Πριν από το φύτεμα των βολβών ετοιμάζουν το χρώμα του χωραφιού. Το καθαρίζουν και το λιπαίνουν με παλιά κοπριά. Χωρίζουν το χωράφι σε βραγιές αυλάκια και χώνουν τους βολβούς 15 πόντους περίπου βαθειά στο χώμα αφήνοντας μια απόσταση μεταξύ τους τεσσάρων πόντων.

Μέσα στο χώμα οι βολβοί μένουν 7 χρόνια. Στο διάστημα αυτό πολλαπλασιάζονται, βγάζουν δηλαδή κι άλλους μικρούς βολβούς, οπότε στα 7 χρόνια τους ξεθάβουν και

τους ξεχωρίζουν. Κατόπιν τους καθαρίζουν και τους ξαναφυτεύουν αλλά τώρα αντί ένα στρέμμα φυτεύουν δύο.

Απόλαυση για τα μάτια και για τις αισθήσεις είναι τ' ανθισμένα χωράφια του κρόκου. Θαρρείς κι είναι στρωμένα μ' ένα ολάνθιστο χαλί κι όλος ο τόπος μοσχοβολάει από το λεπτό, το χαρακτηριστικό τους άρωμα. Κάθε μέρα οι γυναίκες και οι κοπέλες με τις κόκκινες και κίτρινες φούστες σκυμμένες γεμίζουν από λουλούδια τα καλάθια τους. Το ίδιο και οι άντρες με τα κίτρινα πουκάμισα σκύβουν υπομονετικά και ένα λουλούδι το στρίβουν, το κόβουν και το μαζεύουν και τραγουδούν:

«Μωρέ καλέ μου κρόκε και πού να σε φυτέψω;
Να σε φυτέψω στο γυαλό σε παίρνουνε τα κύματα
να σε φυτέψω στην αυλή φοβάμαι μην σε κλέψουν
θα σε φυτέψω στην καρδιά, εχθροί να σε ζηλέψουν».

Είναι βαρύς ο μόχθος της δουλειάς κάθε πρωΐ και κάθε βράδυ, και μόνη ξεκούραση, ξεγέλασμα προσωρινό, τόσο τις ώρες της συγκομιδής, όσο και τα βράδυα στη διαλογή είναι τα χαριτωμένα πειράγματα της παρέας, και κάποιο από τα τραγούδια του τόπου. Όχι ειδικό για την περίπτωση, αλλά όπως το φέρνει στα χείλη η διάθεση της στιγμής, είτε η μνήμη των παλιών. Άλλοτε με λόγια αγάπης κι άλλοτε με πόνο και πόθο για λευτεριά από κείνα τα όμορφα κλέφτικα τραγούδια μας. Ωστόσο, όμως, τα νιάτα αρέσκονται ν' ακούν και να ψιθυρίζουν και τους σύγχρονους ρυθμούς, γι' αυτό δίπλα στον τορβά με το ψωμοτύρι και την ελιά, έχουν και το τρανζίστορ, που αφήνει ν' ακούγονται οι μελωδίες της εποχής μας. Όμως ποτέ δεν παύουν νάναι από τα πιο γνήσια σε μελωδία και ποίηση τα τραγούδια του καλού παλιού καιρού όπως αυτό που τραγουδούν οι γεροντότεροι της παρέας:

Στα ψηλά, πάρτα-σύρτα-φέρτα, στα ψηλά τα παραθύρια.
Στα ψηλά τα παραθύρια, στέκονται δυό μαύρα φρύδια.
Κι αγναντεύ'πάρτα-σύρτα-φέρτα, κι αγναντεύουν τα καράβια
πόρχονται απ' το Μισίρι φορωτμένα με φκιασίδι.
Το καλό το κοκκινάδι, μια δραχμή έχει το δράμι
και το έρμο το φκιασίδι, όσο θες αυτό αξίζει.
Κι αν ρωτάς για τα σιαφράνι, όσα θέλεις αυτό κάνει».

«Κι αν ρωτάς για το σιαφράνι, όσα θέλεις αυτό κάνει», λέει το τραγούδι γιατί το σιαφράνι (ο κρόκος) πουλιόταν πάντοτε σε πολύ ακριβή τιμή. Ένα κιλό κόκκινα στίγματα κρόκου πουλιόταν πριν από δέκα χρόνια περισσότερο από τρεις χιλιάδες δραχμές και τα κίτρινα λίγο φθηνότερα. Μια χρονιά που έλειψε ο ανταγωνισμός του ισπανικού κρόκου, ο ελληνικός κρόκος μας πουλήθηκε πάνω από 8.500 κατά κιλό, όπως μας είχε πληροφορήσει τότε γνωστός έμπορος της Θεσσαλονίκης.

Ένα καιρό η ετήσια παραγωγή κρόκου στην επαρχία Κοζάνης έφθασε γύρω στις 7.000 κιλά. Σήμερα ούτε στα μισά δεν φτάνει η παραγωγή. Μεγαλύτερη διάδοση είχε στα χρόνια της Τουρκοκρατίας η καλλιέργεια του κρόκου κι όπως μαθαίνουμε από παλιές μαρτυρίες και στο χωριό Κάλλιανη, τη σημερινή, αλλά και αρχαία Αιανή, ένα χωριό τότε που είχε εξήντα οικογένειες καλλιεργούσαν κρόκο και τον στέλνανε μέχρι την Ουγγαρία. Στο χωριο Χρώμιο διατηρείται μέχρι σήμερα μια τοποθεσία με τ' όνομα «Παλιοκρόκια».

Στην Κοζάνη — όπως μας πληροφόρησεν ο διευθυντής της βιβλιοθήκης κ. Κωνσταντίνος Σιαμπανόπουλος — υπάρχουν γραπτές μαρτυρίες πολλές από τους διάφορους Κώδικες. Λόγου χάρη, σ' ένα εξοφλητικό περιουσίας του 1775 αναγράφεται: «...το δε κροκοτόπιον όλον το περί οσπήτιον αρχόμενον... εδόθη τη Αικατερίνη».

Σε διαθήκη του Γεωργίου Εμπακιά, (έτος 1785) αναγράφεται επίσης: «...και εν πρώτοις το οσπήτιόν μου από την πρώτην γυναίκα μου ποτέ περιστέραν καρά παπά, ομού και το όπισθεν κροκοτόπιον». Σε λογαριασμό επίσης εσόδων και εξόδων των χρόνων 1793—1794, αναφαίρεται: «Έδωσα και δια κρόκον οπού έστειλα εις Θεσσαλονίκην...». Σε επιστολή επίσης του Θεοφίλου Βεροιέως, Επισκόπου Κοζάνης (1785—1811) της 9 Νοεμβρίου 1794, προς Θεσσαλονικέα Ιωάννην Γούτα Καυταντζόγλου, αναφαίρεται: «Παρακαλώ την ευγενίαν της να ήθελε κατανεύση δια να δεχθή ολίγον τι δώρον χάριν ευχής έν τουλούμι βούτυρον, 2 δεμάτια τυρί και δέκα μανούρια και ολίγον κρόκον εις χαρτί βουλωμένον και να με συμπαθήσει».

Αργότερα, στην πρώτη δεκαετία του 19ου αιώνα, η καλλιέργεια στην πόλη της Κοζάνης εγκαταλείφθηκε γιατί βρήκαν πως τα γεννήματα θα τους απέδιδαν περισσότερα κέρδη.

Όταν με το καλό τελειώσει η συγκομιδή του κρόκου, τελειώσει και η διαλογή, τότε οι χωριανοί του Κρόκου γιορτάζουν τον «κιρτσμά»*. Ετοιμάζουν εκείνες τις ωραίες γαλατόπιτες, όπως και τις πασχαλιάτικες και τις μοιράζουν σε όλους, όσοι βρίσκονται εκεί, βγαίνουν στην πλατεία του χωριού πιάνονται στο χορό και χορεύοντας τραγουδούν:

«Είδα γείνουρου απόψι, σι μια λιμουνιά που κάτου
έπισι στην αγκαλιά μου, λιμουνάκι μυρουδάτου.
Κότα μουΐ, κοτούλα μουΐ, να ζεις γειτονοπούλα μουΐ.

Σκιζαρίζου του λιμόνι, βρίσκου την Πανάϊου μέσα
Έβαζιν κι του φουστάνι κιντημένου μι γαϊτάνι
Κότα μουΐ, κοτούλα μουΐ, να ζεις γειτονοπούλα μουΐ.

Έβαζιν κι του φουστάνι κιντημένου μι γα'τάνι
κι της έρχουνταν κουντό, μαύρα είν' τα μάτια π' αγαπώ.
Κότα μουΐ, κοτούλα μουΐ, να ζεις γειτονοπούλα μουΐ.

Μακριά ήταν η πουδιά της, αχ φιλώ τα μάγουλά της
κι τη ρουτώ: Καλή μ' Κυρά ποιόν αγαπάς καλύτιρα
τουν άντρα σου ή τουν γείτουνα;

Ου άντρας μου να γίνει μάρμαρου κι ου γείτουνας τριαντάφυλλου
Κότα μουΐ, κοτούλα μουΐ, να ζεις γειτονοπούλα μουΐ.

Για να πατώ του μάρμαρου, να φτάνου του τριαντάφυλλου
να του φιλώ, να τ' αγκαλιάζου κι να ξημιρουβραδιάζου.
Κότα μουΐ, κοτούλα μουΐ, να ζεις γειτονοπούλα μουΐ.

Αλλά και την άνθιση του κρόκου, του μοσχομύριστου αυτού κρίνου οι χωριανοί στον Κρόκο με τραγούδια και χορούς υποδέχονται. Πασχαλιάτικα την τρίτη ημέρα γυναίκες, παλληκάρια και κοπέλλες φορούν τις κίτρινες μαντήλες και τις κορδέλες, τα κίτρινα πουκάμισα και τις κόκκινες και μπλέ φούστες δένουν στη μέση τους κλωνάρια λυγαριάς και στήνουν έξω από την εκκλησία του Αη - Νικόλα το χορό. Χορεύουν και τραγουδούν:

Καλώς μας ήρθε η Πασχαλιά μ' όλο το καλοκαίρι
να βγουν τα κρόκια από τη γη, τα 'λούδια από τους κρόκους
να βγει κι η κόρη του παπά ψηλά στο παραθύρι...

Ώρα χαρούμενης γιορτής για τ' ανθισμένα κρίνα του κρόκου, αλλά και για τ' ανθισμένα νιάτα του χωριού που πάνω στο χορό κάνουν την εκλογή της καλής τους.

Σημείωση:

Τα τραγούδια υπαγόρευσε ο μακαρίτης Κοζανίτης Θεμιστοκλής Τιάλιος.

1) *«Κριτσμά» τον λένε αλλού.

ΑΥΤΟΙ ΠΟΥ ΦΕΥΓΟΥΝ

Οι πρωτοπόροι

1. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΣ

Δυό άνθρωποι, δυό εποχές, δυό δημιουργίες. Είναι αυτοί που συνέδεσαν τ' όνομά τους με τη Νάουσα και το ταύτισαν με τους Συλλόγους της.

Φίλιππας Οικονόμου — Ε.Ο.Σ.

Τάκης Δάρης — ΦΙΛΑΡΜΟΝΙΚΗ.

Είναι αυτοί που πρόσφατα έφυγαν από κοντά μας, ποτέ όμως από τις ψυχές μας. Λίγες αράδες από την τόσο γιομάτη Νάουσα ζωής τους, στις σελίδες της «Νιάουστα» είναι το πιό μικρό μνημόσυνο για τους δυό μεγάλους.

Έφυγε πιά από κοντά μας ο πρώτος Ναουσαίος ορειβάτης, ιδρυτής και πρόεδρος του ΕΟΣ Νάουσης Φίλιππας Οικονόμου του Παντ. Η μεγάλη του καρδιά σταμάτησε να χτυπά στα 91 της χρόνια την Κυριακή 27 Ιουλίου μέρα της γιορτής του.

Πολλοί παλιοί και νέοι ορειβάτες τον συνόδευσαν την τελευταία του κατοικία, συμπαραστεκόμενοι στον πόνο της συζύγου του και των παιδιών του, προεξάρχοντος του φίλου του Αντώνη Παπαδόπουλου και του Δ.Σ. του ΕΟΣ Νάουσης.

Σίγουρα δεν θα ξαναδούμε τον χαρακτηριστικό μπάρμπα Φίλιππα με το μόνιμα κολημένο κόκκινο γαρύφαλο στο πέτο του και δίπλα του το σήμα του ΕΟΣ.

Αν θέλαμε να καταγράψουμε την δραστηριότητα και την προσφορά του στον τόπο μας θα γεμίζαμε τόμους. Θα σταθούμε όμως σε ορισμένες στιγμές της μεγάλης του ερωμένης την ορειβασία όπως και ο ίδιος έλεγε.

Το 1932 στο σπίτι του ιδρύει τον Ορειβατικό Σύνδεσμο της Νάουσας, τότε που ο κάθε Νομός είχε μόνο ένα, και εκλέγεται πρόεδρός του ως το 1940. Αρχίζει ενθουσιωδώς με τους τότε συνεργάτες του τις πορείες και αναβάσεις του και ενδιαφέρεται για την αξιοποίηση του βουνού μας.

Πατάει όλα τα Ελληνικά βουνά και περνά το 1935 το φαράγγι της Σαμαριάς. Βραβεύεται το 1936 σα δεύτερος Έλληνας ορειβάτης για τις περισσότερες αναβάσεις και το συμπλήρωμα της μεγαλύτερης υψομετρικής διαφοράς. Ανεβαίνει και σε ξένα βουνά, (Βουλγαρία 1938) πάντα με δικά του έξοδα.

Το 1938 αρχίζει το μεγάλο του αγώνα για την κατασκευή καταφυγίου χωρητικότητας 100 ατόμων στα Πέντε Πηγάδια και το τελειώνει το 1940. Δυστυχώς το καταφύγιο καταστράφηκε από τους Γερμανούς κατά την περίοδο εκείνη.

Πέρα από όλες τις διακρίσεις του τον συγκινεί ο ΕΟΣ Λαρίσης το 1982 τότε που ο Πρόεδρός του κ. Γιαννόπουλος του απονέμη το σήμα των 50 χρόνων ορειβασίας. Αυτό το σήμα το φορούσε ως τη μέρα που μας άφσε.

Παρά την συμφόρησή που είχε υποστεί τα τελευταία χρόνια δεν τό βαζε κάτω και ταξίδευε ακόμα και σε καρότσα φορτηγού μόνο ν' ανεβεί, στο βουνό.

Στην 14η ΒΑΡ. Συνάντηση το 1284 στα Τρία Πηγάδια χαιρέτησε την εκδήλωση και όλους τους ορειβάτες.

Ο ΕΟΣ Νάουσης για τη μεγάλη του προσφορά τον Ιανουάριο του 1986 τον τίμησε με πλακέτα σε ειδική εκδήλωση. Τόσο συγκινήθηκε που μετά δυό λόγια της ομιλίας του

Του Δημ. Μπάϊτση

άρχισε να κλαίει. Ήταν ο καλύτερος απολογισμός και χαιρετισμός μιάς ζωής.

Στην τελευταία Γ. Συνέλευση του Συλλόγου (12.5.86) κάθησε ως τις 2.30 το πρωί. Δεν ήθελε να του ξεφύγει τίποτε ορειβατικό.

Υπήρξε σπουδαίος ορειβάτης με μεγάλη προσφορά στους νεοτέρους. Ήθελε όλος ο κόσμος ν' αγαπά το βουνό και να το προστατεύει. Έφυγε με η χαρά ότι πίσω του άφισε έναν οργανωμένο και πολύ ανεβασμένο σύλλογο, που δικαίωσε τους κόπους και αγώνες μιάς ζωής. Είδε το βουνό μας γεμάτο κόσμο γιομάτο παιδιά.

Μπάρμπα Φίλιππα θά σαι πάντα κοντά μας σε όλες τις κορφές με συνοδεία το γαφύφαλό σου, το γέλιο σου και την καλωσυνάτη σου καρδιά.

Ο Θεός ας σε αναπαύσει και οι κορφές ας σε θυμούνται πάντα.

Τί σας τραβά ψηλά στα κορφοβούνια
Είναι κορφές με θησαυρούς γιομάτες
Χρόνια πολλά δίνουν στους ορειβάτες
για σας παιδιά

2. ΔΑΡΗΣ ΤΑΚΗΣ

Ένας από τους πρωτεργάτες στην μεταφορά των νέων εφευρέσεων του αιώνα, στην πόλη μας, έφυγε τελευταία από κοντά μας.

Ο Τάκης Δάρης που το όνομά του στη Νάουσα συνδέθηκε με τον Κινηματογράφο, αλλά και τον Ηλεκτρισμό.

Ίσως να ακούγονται παράξενα αυτά στους νεώτερους που η τηλεόραση και το VIDEO, για τον ηλεκτρισμό ας μη συζητήσουμε, έχουν μπει για καλά στη ζωή μας. Για τους παλιούς όμως που ο κινηματογράφος ήταν μια απ' τις κυριώτερες διασκεδάσεις, και για φωτισμό στο σπίτι είχαν γκαζόλαμπες ή «κου κούμια», αυτά τους λένε πολλά.

Ο Τάκης Δάρης γεννήθηκε στη Νάουσα το 1902.

Ήταν ο μικρότερος από τα άλλα δυο αδέρφια του, τη Μαριγούλα που τα τελευταία χρόνια ζεί στον Καναδά, και το Νίκο που πέθανε πριν απ' τον πόλεμο.

Από μικρός έμεινε ορφανός από πατέρα, κι έτσι βγήκε στη δοπάλη γρήγορα, δουλεύοντας σαν σερβιτόρος στη Θεσσαλονίκη, όπου τον βρήκε κι η μεγάλη πυρκαϊά το 1917.

Το «22» θα τον δρεί στρατιώτη στη Μικρά Ασία στο μηχανικό - τεχνικό σώμα. Θα πολεμήσει μαζί με όλους τους άλλους για τις «χαμένες πατρίδες», στην άτυχη εκστρατεία.

Μετά τον πόλεμο αρχίζει να ασχολείται με τα «ηλεκτρικά» μαζί με τον αδερφό του Νίκο. Η επίσημη άδεια του ηλεκτρολόγου - εγκαταστάτη που είχε ήταν από τις πρώτες που είχε αρχίσει να εκδίδει το τότε υπουργείο. Οι δυό τους, όπως κι ο μακαρίτης ο Γόλης Λρίντζης έκαναν τις πρώτες εγκαταστάσεις στη Νάουσα.

Παράλληλα γύρω στα 1924 ξεκινάει και τον πρώτο κινηματόγραφο στο Καφενείο «Παράδεισος», τα παλιά «Ολύμπια», εκεί που σήμερα είναι το ΣΟΥΠΕΡ ΜΑΡΚΕΤ του Συνεταιρισμού. Μια ντηζελογεννήτρια και μια πρωτόγονη μηχανή προβολής, του βωβού κινηματογράφου φυσικά, θα δώσουν την ευκαιρία στους πατεράδες μας και στους παπούδες μας να πρωτοέρθουν σε επαφή με τη νέα ανακάλυψη. Δεν ήταν όμως η πρώτη φορά που έβλεπαν Κινηματογράφο οι Ναουσαίοι.

Πιο παλιά μερικοί περιπλανόμενοι κινηματογραφιστές είχαν περάσει κι από τη Νάουσα κι έδωσαν παραστάσεις κοντά στο Κιόσκι προβάλλοντας, τί άλλο, τα Πάθη του Χριστού. Σ' αυτές τις παραστάσεις οι γριούλες στη σκηνή της Σταύρωσης γονάτιζαν, σταυροκοπιούνταν κι έκλαιγαν για τον Εσταυρωμένο Ιησού.

Δεν έμεινε αμέτοχος κι απ' τα αθλητικά όμως. Έτσι στα νιάτα του έπαιξε ποδόσφαιρο στην «Αθηνά» παλιά ποδοσφαιρική δόξα της Νάουσας.

Γύρω στα 1926 ο κινηματόγραφος μετακινείται στο παλιό ιστορικό καφενείο την παλιά γνωστή μας «Ο μόνοια», του Ζαφειράκη Γουργουλιά του. Τότε δεν ήταν ακόμη χωρισμένη η αίθουσα από το καφενείο. Εκεί εκτός από παραστάσεις κινηματογράφου μετακαλούσε και γνωστά ονόματα του θεάματος και της μουσικής. Ανάμεσά τους ο γνωστός μας ΑΤΤΙΚ, αλλά και ο «μάγος» Ρέτας Φάτμας με θαυμαστά τρύκ και ένα σκύλο που προσδιόριζε την ώρα, χωρίς να λείψουν οι παραστάσεις του Καραγκιόζη.

Στα διαλείμματα το γραμμιόφωνο τα πρώτα χρόνια και το πικ - άπ αργότερα έπερνε κι έδινε. Η μουσική ήταν η αδυναμία του Τάκη Δάρη. Είχε την πιο πλούσια δισκοθήκη, πάνω από 1000 δίσκους των 78 στροφών φυσικά, που όμως δεν σώθηκαν από τις διάφορες καταστροφές και τους πολέμους.

Στη Θεσσαλονίκη ήταν γνωστός στα τότε καταστήματα δίσκων σαν ο καλύτερος πελάτης. Οι δίσκοι κλασσικής μουσικής είχαν τον κύριο λόγο και ανάμεσά τους τα Βαλς του Γιόχαν Σράους.

Όλοι παραδέχονταν ότι στο Βάλς δεν υπήρχε δεύτερος. Ήταν ακούραστος στην πίστα, στο Κιόσκι, κι ο γνωστός μας Μπάλιας εγκατέλειπε πρώτος το βιολί και μετά ο Τάκης Δάρης την πίστα.

Στην περίοδο πριν απ' τον πόλεμο δούλεψε και το παλιό Κιόσκι. Πολλοί καλλιτέχνες της εποχής είχαν περάσει από εκεί. Παράλληλα στο Κιόσκι δούλευε και τον θερινό Κινηματογράφο τα «Τιτάνια». Τότε πρέπει να ήταν που για να πάνε καλά οι δουλειές και για να βοηθήσει ο καιρός δωρήσανε με τον αδελφό του μια ασημένια εικόνα στον Άγιο - Νικόλα. Το αποτέλεσμα ήταν να έχουν το πιο βροχερό καλοκαίρι. Σωστά τους είπε κάποιος ότι σε λάθος Άγιο δώρησαν εικόνα.

Το «40» επιστρατεύεται και πάλι για να προσφέρει τις υπηρεσίες του

στην πατρίδα.

Παντρεύεται το 1943 την Ελισάβετ το γένος Τσιούκα. Θα αποκτήσει δυο παιδιά, τον Πέτρο και το Γιώργο που σήμερα ζουν και εργάζονται στη Θεσσαλονίκη.

Μετά τον πόλεμο για ένα διάστη-

μα θα εργαστεί σε μια, από τις τότε παράγκες, στην Αλάνα που αργότερα χτίστηκε ο κινηματόγραφος «Αγγέλικα», σαν εστιάτορας. Εκεί κατα λήγανε για φαγητό όλοι οι πολιτικοί της εποχής όταν περιοδεύανε για να βγάλουν λόγο.

Μια φορά είχε περάσει ο Σοφοκλής Βενιζέλος. Τότε στα εστιατόρια το μαγείρεμα κρέατος επιτρέπονταν μόνο ορισμένες μέρες της εβδομάδος. Ύστερα λοιπόν από σχετική άδεια της Αστυνομίας, ψήσανε ένα αρνάκι, κι όταν έφτασε για φαγητό ο Βενιζέλος του προσφέρανε την καλύτερη μερίδα ψητό. Έλα όμως που ο Κρητικός πολιτικός ήταν αλλιώς μαθημένος και ζήτησε το κεφαλάκι, που το ξεκοκάλιασε με τα χέρια του.

Μια άλλη φορά θα έτρωγε ο Πλαστήρας. Ρωτάει λοιπόν ο Μαύρος Καβαλάρης, τί φαγητό υπάρχει. «Φασόλια στο φούρνο Συνταγματάρχα μου» τον απαντάει ο Τάκης Δάρης. Η απάντηση κέντρισε τον Πλαστήρα και ρώτησε περισσότερα, οπότε ο Δάρης του ανάφερε ότι ήταν στο Σύνταγμά του το «22». Τον κάθησε δίπλα του λοιπόν ο Πλαστήρας να συμφάγουν και να θυμηθούν εκείνα τα χρόνια. Μάλιστα ο Τάκης Δάρης πάντοτε θυμιόταν με θαυμασμό και εκτίμηση ότι ο Πλαστήρας αφού τακτοποίησε όλους τους στρατιώτες του στα καράβια, μετά τη Μικρασιάτικη καταστροφή, επιβλέποντας ο ίδιος, επιβιβάστηκε τελευταίος.

Από το 1950 και μετά μέχρι τη σύνταξή του το 1972 θα ασχοληθεί αποκλειστικά με τα ηλεκτρικά και τον κινηματογράφο. Απ' τον τελευταίο θα αποσυρθεί κάπως νωρίτερα, γύρω στα 1962, αφήνοντας το πεδίο στους νεώτερους.

Αφήσαμε τελευταία την αναφορά στην Κοινωνική Προσφορά του Τάκη Δάρη.

Ενεργό μέλος σε πολλούς συλλόγους και σωματεία.

Πρόεδρος στους ηλεκτρολόγους όσο ήταν «εν ενεργεία» και μετά Αντιπρόεδρος στους συνταξιούχους του Τ.Ε.Β.Ε.

Στην επιτροπή για την ανέγερση του Προδρόμου απ' την αρχή δούλεψε ακατάπαυστα και ακούραστα με ζωντάνια εφήβου. Αλλά εκεί που προσέφερε τα πιο πολλά και ήταν το πάθος του είναι η Φιλαρμονική. Τόσο στην πρώτη περίοδο πριν απ' τον πόλεμο, όσο και με την επανίδρυσή της το 1959 δεν έλλειψε και δεν σταμάτησε να δουλεύει. Γινόταν ένα με τα παιδιά που τον αγαπούσαν σαν πατέρα τους. Χαρακτηριστικός με το μπερεδάκι του κρατούσε πάντα τον κουμπαρά, για την οικονομική βοήθεια της ΦΕΝ από το λαό της Νάουσας, με τους ακούραστους συνεργάτες του Νικηφόρο Κούλη και Γιώργο Δεινόπουλο, ο οποίος και τον διαδέχθηκε στην προεδρεία. Παρέμεινε ισόβιος πρόεδρος της Φιλαρμονικής από το 1963 ως την ημέρα που μας άφισε για πάντα.

Μακάρι η πολυπραγμωσύνη και η ζωντάνια του Τάκη Δάρη να είναι παράδειγμα για τους νεώτερους.

Πρακτικό των Οσλιανιτών κατοίκων Νάουσας

(Συνέχεια από την σελ. 152)

πάλης, 7) Αλέξανδρος Κ. Τσίτση, 8) Γεωργ. Λόγγος, 9) Τζέπος:, 10) Γ.Δ. Τουρπάλης, 11) υπογ. δυσανάγνωστη, 12) Δημ. Πεχλιβάνης, 13) Γεώργιος Δ. Γεωργίου, 14) Αναστάσιος Γ. Τύμης, 15) Α9. Κ. Κιπρίτης, 16 δυσανάγνωστη, 17) Χρίσος Δραγουμιάντος, 18) Ανων. Πεχλιβάνης και 19) Αντώνιος Δ. Τσίτσης

Γενική εκκαθάριση

Συμφώνως της όπισθεν αποφάσεως των Οσλιανιτών ελάβαμεν η επιτροπή η κάτωθι υπογεγραμμένη Δημήτριος Χρ. Τσίτσης, Ιωάννης Ν. Τορπάλης και Νικόλαος Πεχλιβάνος, το αποθεματικόν κεφάλαιον προς ανέγερσιν του ειρημένου Νηπιαγωγείου, παρά της Εθνι. Τραπέζης Ελλάδος ήτοι το όλον ει λ. 100 Γρ. 18,836 δεκα οκτώ χιλιάδες και οκτακόσια τριάκοντα έξη. Εξοδεύσαμεν δε προς ανέγερσιν αυτού μέχρι σήμερον ως οι ατωθεν σημειώσεις εις λ. 100 Γρ. 203,854 είκοσι τρεις χιλιάδες και οκτακόσια πεντήκοντα τέσσερα ως εξής:

Ακολουθούν διάφορες έγγραφες δαπανών.

Βιβλιογραφία

1. Ο κώδικας αυτός, διαστάσεων 21,5Χ39 ύψος, έχει 50 σελίδες γραμμένες είναι μόνο οι 1, 3, 4, 5 και 6. Στην πρώτη σελ. του κώδικα διαβάζουμε: «Βιβλίον Οσλιανιτών, προς οικοδομήν Νηπιαγωγείου ιδία δαπάνη, Νάουσα τη 27 Ιανουαρίου 1903».

2. Η Ώσλιανη είναι χωριό της Νάουσας, παλαιότερα με 80 οικογένειες. Καταστράφηκε μετά την επανάσταση και καταστροφή της Νάουσας. Περισσότερες πληροφορίες, Ε. Στουγιαννάκη, Ιστορία της πόλεως Ναούσης, Θεσσαλονίκη 1976, σ., 24, 63 σ., 64 σ., 74, 106, 144, 146, 147 και 216 σ.

3. Για περισσότερες πληροφορίες, Τριμηνιαίο Περιοδικό Συλλόγου Αποφοίτων Ναούσης, τεύχος 4, σελ. 117.

4. Για περισσότερες πληροφορίες, Τριμηνιαίο Περιοδικό Συλλόγου Αποφοίτων Ναούσης, τεύχος 14, σ. 15.

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ

(ΘΕΜΑΤΑ ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑΣ)

I. ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ :
II. ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ : (Από τα άκλιτα μέρη του λόγου)

ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ - ΜΕΛΕΤΗ
Του Στέργιου Σπ. Αποστόλου

I. ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ

Α) ΚΥΡΙΕΣ

Οι κύριες προθέσεις απαντώνται και στην σύνθεση και στην σύνταξη (μερικές μόνο σύνθεση ή σύνταξη) και είναι οι ακόλουθες:

εν

α) σύνθεση: ένιση (εν - ίημι)
έννοια (εν - νους)
έντουμου (εν - τέμνω)
ένουχους (εν - έχω) κ.λ.π.

Σημείωση: Σε πολλές σύνθετες λέξεις με πρώτο συνθετικό την πρόθεση **εν** το **ν** τρέπεται σε γ, μ, ρ, κλπ. ανάλογα με το σύμφωνο με το οποίο αρχίζει το δεύτερο συνθετικό της λέξης. Π.χ.:
—έγκυους (εν - κύω)
—έγγαμους (εν - γάμος)
—έγγραφου (εν - γράφω)
—έμπγυου (εν - πύον)
—έμπλαστρου (εν - πλάσσω)
—έμπουρας (εν - πόρος)
—έρρ:νους (εν - ρις) κ.λ.π.

β) σύνταξη: (βλ. σχ. τροπή της πρόθεσης σε ιν)

ιν

α) σύνθεση: ιντόηχιους (εν - τόπος)
ινουρία (εν - όριον)
ινοίκιου (εν - οικία)
ινέδρα (εν - έδρα) κ.λ.π.

Σημείωση: Το ν της πρόθεσης τρέπεται σε γ, μ, κλπ. ανάλογα με το σύμφωνο με το οποίο αρχίζει το επόμενο συνθετικό της λέξης. Π.χ.:
—:γκώμιου (εν - κώμος)
—ιγγόνι (εν - γόνος)
—αγκαστρ(ιά-εά) (εν - γαστήρ)
—ιμπαθής (εν - πάθος)
—:μπόδ:ου (εν - πόδιος)
—:μπόριου (εν - πόρος)
—ιμπλουκή (εν - πλοκή) κ.λ.π.

β) σύνταξη: ιν τάξει. Δα ανταμουθούμι τοχιά
ιν τέλει τουν βρήκις αυτόν απού παλάγιζις:
ιν μέρει έχει κι' αυτός δίκιου
είνι ιν γνώσει σου αυτό απού γίνηκιν: κ.λ.π.

Σημείωση: Οι περιπτώσεις της πρόθεσης ιν σε σύνταξη απαντώνται κύρια σε αρχαιοπρεπείς εκφράσεις οι οποίες επικράτησαν τελικά. Στις περιπτώσεις αυτές η πρόθεση συντάσσεται με δοτική.

εις

α) σύνθεση: εισπράχτουρας (εις - πράττω)
εισχουρνώ (εις - χωρώ)
εισφουρά (εις - φέρω)
εiζβουλή (εις - βάλλω) κ.λ.π.

β) σύνταξη: όλου εiζ βάρουζ μου ουμιλάτι
(τροπή του σ σε ζ)
εiζ διπλούν να τα φκιάσ' αυτά
(επίσης τροπή του σ σε ζ).

σι

α) σύνθεση: σ:βαίνουν (εις - βαίνω)

Σημείωση: Πρόκειται γ:α περίπτωση αναγραμματισμού (τροπή του **εις** σε σει - σι). Σπάνιες οι περιπτώσεις παρόμοιων σύνθετων λέξεων.

β) σύνταξη: σι ηχοιόν ουμιλάς έτσι αρά;
σι κανα κάρτου ερχουμέστι κι' ιμείς
σι τί θέλιτι να βάλουμι στοίχημα;
σι μνιά μ:ρ(ιά-εά) γέρνει του φουρτχιό κ.λ.π.

σιά

α) σύνθεση: σιαπάνου (εις - επάνω)
σιακάτου (εις - κάτω)
σιαμέσα (εις - μέσα)
σιαόξου (εις - έξω) κ.λ.π.

β) σύνταξη: (βλ. σχ. σημείωση παρακάτω)

Σημείωση: Είναι δυνατόν να θεωρηθεί ότι η πρόθεση **σιά** απαντάται και σε σύνταξη με τα αναφερόμενο τοπικά επιρρήματα που αποτελούν το δεύτερο συνθετικό μέρος της λέξης. (σιά πάνου, σιά κάτου, σιά μέσα, σιά έξου) κλπ.

σ

α) σύνθεση: στούν - στους = (εις - τον) - (εις - τους)
στην - στις = (εις - την) - (εις - τις)
στου - στα = (εις - το) - (εις - τα)

β) σύνταξη: (βλ. σχ. σημείωση παρακάτω).

Σημείωση: Στην σύνταξη η πρόθεση **σ** εξομοιώνεται με την σι όταν η τελευταία ευρίσκεται προ φωνήεντος ή διφθόγγου και αποβάλλεται το ι. (έκθλιψη). Π.χ.:
—σ' όλουνους δα δώσου να ηχιούν αρμ(ιά-εά)
—σ' σύ,τι θέλιτι ισείς να βάλουμι στοίχημα
—σ' ιμένα βρήκις να του φκιάσ' αυτό: κ.λ.π.
(η προφορά της πρόθεσης **σ** παχειά και τραχειά)

Στην σύνθεση η ίδια πρόθεση απαντάται κύρια σε λέξεις που το δεύτερο συνθετικό τους είναι άρθρο.

εκ

α) σύνθεση: έκθιση (εκ - τίθημι)
έκφραση (εκ - φράζω)
έκπτουση (εκ - πίπτω)
έκρηξη (εκ - ρήγνυμι) κ.λ.π.

β) σύνταξη: (βλ. σχ. τροπή της πρόθεσης σε ικ)

ικ

α) σύνθεση: ικκλησιά (εκ - καλώ)
ικκαθάριση (εκ - καθαρίζω)
ικλιχτός (εκ - λέγω)
ικλουγή (εκ - λέγω κ.λ.π.

Σημείωση: α) Το κ της πρόθεσης **εκ** τρέπεται σε γκ, χ κλπ. ανάλογα με το σύμφωνο με το οποίο αρχίζει το επόμενο συνθετικό της λέξης. Π.χ.:
—έγκδουση (εκ - δίδωμι)

—έχταχτους (εκ - τάσσω) κ.λ.π.

β) Το αυτό συμβαίνει και με την πρόθεση ικ. Π.χ.:

—ιγκδρουμή (εκ - έδραμον = αόρ. του ρ. τρέχω)
—ιγκδίκηση (εκ - δικώ)
—ιγκδήλουση (εκ - δηλώ)
—ιχτίμηση (εκ - τιμώ)
—ιχτέλιση (εκ - τελώ)
—ιχτόπιση (εκ - τοπίζω)

β) σύνταξη: ικ Θιού ήταν αυτό (σπάνιες οι περιπτώσεις)

εξ

α) σύνθεση: έξουδου (εξ - οδός)
έξυπνους (εξ - ύπνος)
έξαψη (εξ - άπτω)
έξουση (εξ - ωθώ) κ.λ.π.

β) σύνταξη: (βλ. σχ. τρπή της πρόθεσης σε ιξ)

ιξ

α) σύνθεση: ιξόγκουμα (εξ - ογκώ)
ιξήγηση (εξ - ηγούμαι)
ιξέταση (εξ - ετάζω)
ιξόφληση (εξ - οφλώ) κ.λ.π.

β) σύνταξη: ιξ ιτίας απ' αυτόν ζουριζουμέστι όλοινοι ιμείς
ιξ αρχής στου είπα να φουκαλίσεις την αυλή
ιξ ιπίτηδις κλώθιτι τόση ώρα ιδώϊα κ.λ.π.

συν

α) σύνθεση: συννιφκιά (συν - νέφος)
συνήτχειου (συν - ήθος)
συνάχι (συν - άγχη)
συνάμα (συν - άμα) κ.λ.π.

Σημείωση: Το ν της πρόθεσης τρέπεται σε γ, λ, μ, ρ κλπ. ανάλογα με το σύμφωνο με το οποίο αρχίζει το επόμενο συνθετικό της λέξης. Π.χ.:

—συγκαθιστός (συν - κάθημαι)
—συγιέμι (συν - χέω)
—συγκαίγουμι (συν - καίομαι)
—συγγένεια (συν - γένος)
—συλλουγιούμι (συν - λογίζομαι)
—συλλυπχιέμι (συν - λυπούμαι)
—συμπάτχειου (συν - πάσχω)
—συ(μ)φουρά (συν - φέρω)
—σύρριζα (συν - ρίζα) κ.λ.π.

β) σύνταξη: Απαντάται κύρια σαν μαθηματικός όρος (σημείο) και συντάσσεται με ονομαστική. Π.χ.:

—πέντι συν ιφτά ίσουν δώδικα (5 + 7 = 12) (πρόσθεση)

προς

α) σύνθεση: πρόσουπους (προς - όψις)
πρόσφυγγας (προς - φεύγω)
πρόσφουρου (προς - φέρω)
πρόστυχους (προς - τυγχάνω) κ.λ.π.

β) σύνταξη: (βλ. σχ. τρπή της πρόθεσης σε πρους)

πρους

α) σύνθεση: προυσιφκή (προς - ευχή)
προυσφόλι (προς - φώλος)
προυσήλιους (προς - ήλιος)
προυσκαλιστήριου (προς - καλώ) κ.λ.π.

β) σύνταξη: πρους τα πού δα πάμι;
πήγιν πρους νιρού του
πρους ώρας δα καρτιρούμι να ιδούμι τί δα γένει κ.λ.π.

προ

α) σύνθεση: πρόκουπους (προ - κόπτω)
πρόβατου (προ - βαίνω)
πρόδρουμους (προ - τρέχω, αόρ. έδραμον)
πρόθυμος (προ - θυμός) κ.λ.π.

β) σύνταξη: ικείνους γιννήθηκιν προ Χριστού κ.λ.π.

πρου

α) σύνθεση: προυγεύουμι (προ - γεύομαι)
προυδουσιά (προ - δίδωμι)
προυκόφτου (προ - κόπτω)
προυξενιά (προ - ξενώ) κ.λ.π.

β) σύνταξη: Δεν απαντάται

ανά

α) σύνθεση: αναπουντγιά (ανά - πόδος)
ανάπαψη (ανά - παύω)
ανάμισα (ανά - μέσα)
ανάσκιλα (ανά - σκέλη) κ.λ.π.

β) σύνταξη: ανά πέντι μέτρα εβαλάμι τις δρουκινές κ.λ.π.

κατά

α) σύνθεση: κατάντγια (κατά - αντώ)
κατάψυχους (κατά - ψύχος)
κατασάρκι (κατά - σάρκα)
κατάπλαζμα (κατά - πλάσμα) κ.λ.π.

β) σύνταξη: ιλάτι κατά δώϊα όλοινοι μαζί
τρουκουλίστι του κούτσουρου κατά κείϊα
κατ' ιμάς ερχισέστι, θέλιτι δε θέλιτι κ.λ.π.

διά

α) σύνθεση: διάλειμμα (διά - λείπω)
διάρροια (διά - ρέω)
διάδουση (διά - δίδωμι)
διαθήκη (διά - τίθημι) κ.λ.π.

Σημείωση: Κατά την προφορά της η πρόθεση αποκλίνει ηχητικά περίπου προς το δεά.

β) σύνταξη: Δεν απαντάται παρά μόνο σαν μαθηματικός όρος (σημείο) Π.χ.:

—Δέκα διά δύου ίσουν πέντι (10 : 2 = 5) (διαίρεση)

για

α) σύνθεση: Δεν απαντάται (βλ. σχ. τρπή της πρόθεσης σε ντγιά)

β) σύνταξη: για χαζόν μι πιρνάς αρά;
όντε! Για δέσιμου είνι αυτός αρά.
ιπιτούτου για τ' ιμάς ερχισέστι; κ.λ.π.

ντγια

α) σύνθεση: ντγιάβουλους (διά - βάλλω)
ντγιάβαζμα (διά - βιβάζω)
ντγιάλιγμα (διά - λέγω)
ντγιαταγή (διά - τάσσω) κ.λ.π.

β) σύνταξη: Δεν απαντάται

μιτά

α) σύνθεση: μιταλαβγιά (μετά - λαμβάνω)
μιτάνοια (μετά - νοώ)
μιτόχι (μετά - έχω)
μιτακόμιση (μετά - κομίζω) κ.λ.π.

β) σύνταξη: μιτά χαράς να σι φκιάσου του χουζμέτι
μιτά λύπηζ μου δα σι παρατήσου κι δα φύγου

Σημείωση: Στην σύνταξη εμφανίζεται και σαν επίρρημα χρονικό. Π.χ.:

—Μιτά απού κανα ντγυό ώρις δα κινήσουμι.
—μιτά δα σι πω σιά πού δα τραβήξουμι κ.λ.π.

μι

α) σύνθεση: Δεν απαντάται

β) σύνταξη: μι τη φκυάρα φουρνισάμι τα πλαστά
μι του γουμάρι κουβανισάμι του καλαμπούκι
μι ψέματα δουλειά δε γένητι κ.λ.π.

Σημείωση: Στην περίπτωση που η πρόθεση απαντάται στην σύνταξη με προσωπική ή δεικτική αντωνυμία στην αιτιατική ενικού ή πληθυντικού αριθμού, τότε μεταξύ αυτής και της αντωνυμίας τίθεται το γράμμα **τ'** το οποίο μπο-

ρεί να θεωρηθεί ότι υποκαθιστά το άρθρο σ' όλες τις πτώσεις και σ' όλα τα γένη. Π.χ.:
—μι τ' ιμένα, μι τ' ισένα, μι τ' αυτόν-τήν-τό (ενικ.)
—μι τ' ιμάς, μι τ' ισάς, μι τ' αυτούς-τές-τά (πληθ.)
—μι τ' ικείνουν, μι τ' ικείνην, μι τ' ικείνου (ενικ.)
—μι τ' ικείνους, μι τ' ικείνις, μι τ' ικείνα (πληθ.)

παρά

α) σύνθεση: παρνυχίδα (παρά - ονυχίς)
παραγιόμουζμα (παρά - γεμίζω)
παρόνομα (παρά - όνομα) κ.λ.π.

β) σύνταξη: παρά πουλύ ομιλάς μι φαίνιτι, σώνει ως ιδώϊα.
φάϊ καμπόσου, είνι παρά πουλύ ουραίου σι λέγου
σι φχαριστώ παρά πουλύ απού μι θυμήθηκις κ.λ.π.

Σημείωση: Η πρόθεση δεν πρέπει να συγχέεται με τον διαζευκτικό σύνδεσμο παρά (μάϊ καλά αυτός παρά ικείνους) κ.λ.π.

αντί (c)

α) σύνθεση αντίδιρου (αντί - δώρον)
αντηλιά (αντί - ήλιος)
αντάρα (αντί - αίρω)
αντέχου (αντί - έχω) κ.λ.π.

β) σύνταξη: ικείνουν τήρα αντίς ιμένα
αντί να καθισέστι μι του ζόρι, φιβγάτι κ.λ.π.

αμφί

α) σύνθεση: αμφιβουλία (αμφί - βάλλω)
Σημείωση: Περιορισμένες οι περιπτώσεις.

β) σύνταξη: Δεν απαντάται.

επί

α) σύνθεση έπειτα (επί - είτα)
έπινους (επί - αινώ)
έπαρχους (επί - άρχω)
έπαρση (επί - αίρω) κ.λ.π.

β) σύνταξη: (βλ. σχ. τροπή της πρόθεσης σε ιπί)

ιπί

α) σύνθεση: ιπίφουβους (επί - φόβος)
ιπιτάφιους (επί - τάφος)
ιπιμένου (επί - μένω)
ιπιστάτης (επί - ίστημι) κ.λ.π.

β) σύνταξη: ιπί τούτου τόφκιασιν για να μι σπληνίσει
ιπί λόγου τιμή σι λέγου, δα στα πληρώσου
ιπί πληρουμή, όχι βιρισέ κ.λ.π.

Σημείωση: Απαντάται και σαν μαθηματικός όρος (σημείο). Π.χ.:
—ντγυό ιπί ιννιά ίσουν δεκαουχτώ (2×9=18) (Πολλαπλασιασμός)

πιρί

α) σύνθεση: πιργέλιου (περί - γελώ)
πιρίπτουση (περί - πίπτω)
πιριφρόνηση (περί - φρονώ)
πιριουδεία (περί - οδεύω) κ.λ.π.

β) σύνταξη: ακόμα δεν αμπόρισα να καταλάβου πιρί τίνους πρόκειτι
πιρί ανέμουν κι υδάτουν ομιλούν κ.λ.π.

από

α) σύνθεση: απόπατους (από - πατώ)
απόλυση (από - λύω)
απόγιουμα (από - γεύμα)
απότουμους (από - τέμνω) κ.λ.π.

β) σύνταξη: (βλ. σχ. τροπή της πρόθεσης σε απού)

απού

α) σύνθεση: απουκάμνου (από - κάμνω)
απουσώνου (από - σώνω)
απουλνώ (από - λύω)
απουθήκη (από - τίθημι) κ.λ.π.

β) σύνταξη: απού γάλια πιρπατάτι να μην πέστι
έχει απού κανά ντγυό σύκα η συκιά
απού τ' ικείνουν τα έμαθιν τα χαμπέργια
απού ούπου θέλου ιγώ δα μάσου τσάκνα κ.λ.π.

Σημείωση: Απαντάται και σαν μαθηματικός όρος (σημείο). Π.χ.:
—ιφτά απού ιννιά ίσουν ντγυό (9—7=2) (αφαίρεση)

υπό

α) σύνθεση: υπόγειου (υπό - γη)
υπόθιση (υπό - τίθημι)
υπόνουμους (υπό - νέμω)
υπόληψη (υπό - λαμβάνω) κ.λ.π.

β) σύνταξη: ουλιούρμι, μνιά ζουή υπό δα είμι ιγώ; κ.λ.π.

υπού

α) σύνθεση: υπουχόντριους (υπό - χόνδρος)
υπουμουνή (υπό - μένω)
υπουκόπανους (υπό - κόπανος)
υπουκριτής (υπό - κρίνομαι) κ.λ.π.

β) σύνταξη: Δεν απαντάται

υπέρ

(βλ. σχ. σημείωση)

υπίρ

α) σύνθεση: υπιρτώργια(c) (υπέρ - τώρα)
υπιρουρία (υπέρ - ώρα)
υπιρβουλή (υπέρ - βάλλω)
υπιρασπίζουμι (υπέρ - ασπίζω) κ.λ.π.

β) σύνταξη: (βλ. σχ. σημείωση)

Σημείωση: Περιορισμένες είναι οι περιπτώσεις κατά τις οποίες γίνεται χρήση στη σύνθεση ή σύνταξη των προθέσεων υπέρ, υπίρ. Π.χ.:
—υπίρ τίνους είνι αυτός; υπέρ ιμένα. κ.λ.π.
—υπέρουχους (υπέρ - έχω), υπέρμαχους (υπέρ - μάχομαι) κ.λ.π.

Β) ΚΑΤΑΧΡΗΣΤΙΚΕΣ

Οι καταχρηστικές προθέσεις απαντώνται μόνο στην σύνταξη και είναι οι ακόλουθες:

χουρίς:
—χουρίς δουλειά προυκουπή δεν έχει
—πώς αμπουρισέτι να κάμιτι χουρίς ιμένα;
—Ζόρι χουρίς παράδις
—σα μπάμπου γίνηκιν χουρίς δόντγια κ.λ.π.

δίχους:
(ταυτόσημη με την πρόθεση χουρίς)

ώσιαμι:
—σώνει ώσιαμι ιδώ
—ώσιαμι τουν νώμου μ' έρχιτι
—δα πάμι ώσιαμι τη Ζμίξη
—ώσιαμι πού εσκαψέτι τ' αμπέλι; κ.λ.π.

ως:
—ως ικεί κι μη παρέκει
—ιδώϊα ήταν ως τα τώρα
—ιλάτι όλοινοι ως ιδώ
—ως πού να πηλαλήσουμι;

όσου:
—όσου να πάνου ιγώ, αυτός είχιν φτάσει
—όσου να κλουστώ, να γυριστώ, πέρασιν η ώρα

—όσου να τουν ιδώ, άφανους γίνηκιν κ.λ.π.
μέχρι:
—μέχρι που Ζμούργιασιν, δούλιβιν αυτός
—όσου ήταν μι τ' ιμάς δεν είχιν Ζόργια
—πομήτι μέχρι τουν Πούγγου
—λάτι μέχρι ιδώϊα
—γιόμουσιν η κάδα μέχρι απάνου κ.λ.π.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Α

αγκαστρ(ιά-εά) = εγκυμοσύνη
αμπόρισα = μπόρεσα (α' εν. πρ. ορ. αορ. του ρ. αμπουρώ)
αμπουρισέτι = μπορέσετε (β' πληθ. πρ. οριστ. αορ. του ρήμ. αμπουρώ)
αμφί = αμφί
αμφιβουλία = αμφιβολία
ανά = ανά
ανάμισα = ανάμεσα
ανάπαψη = ξεκούραση
αναπουντγιά = αναποδιά
ανάσκιλα = ανάσκελα
ανταμουθούμι (δα) = θα συνναντηθούμε (α' πληθ. πρόσ. οριστ. μέλ. του ρήμ. ανταμώνουμι)
αντάρα = ομίχλη, καταχνιά / πολλή σκόνη ή καπνός
αντέχου = αντέχω
αντηλιά = αντηλιά
αντίδιρου = αντίδωρο
αντί(ς) = αντί
απάνου = επάνω
από = από
απόγιουμα = απόγευμα
απόλυση = απόλυση (κύρια εκκλησίας)
απόπατους = αποχωρητήριο
απότουμους = απότομος
απού = από
απού γάλια = σιγά, σιγά - σιγά
απουθήκη = αποθήκη
απουκάμνου = κουράζομαι πολύ
απουλνώ = απολύω, αφήνω
απουσώνου = τελειώνω
αρά = βρε, ρε
αρμ(ιά-εά) = λάχανο με ξυνισμένο ζωμό
άφανους = άφαντος, εξαφανισμένος

Β

βάλουμι (να) = να βάλουμε (α' πληθ. πρόσ. υποτ. αορ. του ρήμ. βάζου)
βιρισέ = επί πιστώσει, βερεσέ
βρήκις = βρήκες (β' ενικ. πρ. οριστ. αορ. του ρήμ. βρίσκου)

Γ

γένει (δα) = θα γίνει (γ' εν. πρ. οριστ. μέλλ. του ρήμ. γίνουμι)
γένιτι = γίνεται (γ' εν. πρ. οριστ. ενεστ. του ρημ. γένουμι)
για = για
γίνηκιν = έγινε (γ' ενικ. πρ. οριστ. αορ. του ρήμ. γίνουμι)
γιννήθηκιν = γεννήθηκε (γ' εν. πρ. οριστ. αορ. του ρήμ γιννιούμι)
γιόμουσιν = γέμισε (γ' ενικ. πρ. οριστ. αορ. του ρήμ. γιουμόζου)
γουμάρι = γάϊδαρος
γυριστώ (να) = να γυρίσω (α' εν. πρ. υποτ. αορ. του ρήμ. γυρίζου)

Δ

δεά = διά
δέσιμου = δέσιμο
διά = διά
διάδουση = διάδοση, φήμη
διαθήκη = διαθήκη
διάλειμμα = διάλειμμα, διακοπή
διάρροια = ευκοίλια
δίχους = χωρίς
δούλιβιν = δούλευε (γ' εν. πρ. οριστ. παρατ. του ρήμ. δουλεύου)
δώσου (δα) = θα δώσω (α' εν. πρόσ. οριστ. μέλλ. του ρήμ. δίνου)

Ε

έγγαμους = παντρεμένος, έγγαμος
έγγραφου = έγγραφο
έγκδουση = έκδοση
έγκυους = έγκυος
ειζβουλή = εισβολή
είμι (δα) = θα είμαι (α' εν. πρ. οριστ. μέλλ. του ρήμ. είμι)
εισπράχτουρας = εισπράκτορας
εισφουρά = εισφορά
εισχουρνώ = εισχωρώ, χωρώ (σε διαίρ.)
έκθιση = έκθεση
έκπτουση = έκπτωση
έμαθιν = έμαθε (γ' εν. πρ. ορ. αορ. του ρ. μαθαίνου)
έμπγυου = πύο
έμπλαστρου = έμπλαστρο
έμπουρας = έμπορος
εν = εν
ένιση = ένεση
ένουχους = φταίχτης, ένοχος
έντουμου = έντομο
εξ = εξ
έξουδου = δαπάνη, έξοδο
έξουση = έξωση
έξυπνους = έξυπνος
έπαρχους = έπαρχος
επί = επί
έπινους = έπαινος
ερχισέστι = ερχόσαστε (β' πλ. πρ. οριστ. ενεστ. του ρήματ. έρχουμι)
έρχιτι = έρχεται (γ' ενικ. πρ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. έρχουμι)
ερχουμέστι = ερχόμαστε (α' πλ. πρ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. έρχουμι)
εσκαψέτι = σκάψατε (β' πληθ. πρ. οριστ. αορ. του ρήμ σκάβου)
έχτοχτους = έκτακτος

Ζ

Ζμίξη = αγροτική περιοχή της Νάουσας
Ζμούργιασιν = ασουρούπωσε (γ' εν. πρ. οριστ. αορ. του ρήμ. Ζμουργιάζου)
Ζόρι = δυσκολία
Ζουή = Ζωή
ΖουρίΖουμέστι = δυσκολευόμαστε (α' πλ. πρόσ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. ΖουρίΖουμι)

Θ

θέλητι = θέλετε (β' πληθ. πρ. οριστ. ενεστ. του ρήματ. θέλου)

θυμήθηκις = θυμήθηκες (β' εν. πρ. οριστ. αορ. του ρήμ. θυμνιούμι)

Ι

ιγγόνι = εγγονός
ιγκδήλουση = εκδήλωση
ιγκδίκηση = εκδίκηση
ιγκδρουμή = εκδρομή
ιγκώμιου = εγκώμιο
ιδώϊα = εδώ ακριβώς
ικείνους = εκείνος
ικ Θιού = από τον Θεό, Θεόθεν
ικκαθάριση = εκκαθάριση
ικκλησιά = εκκλησία
ικλιχτός = εκλεκτός
ικλουγή = εκλογή
ιμπαθής = φιλάσθενος / άρρωστος
ιμπλουκή = εμπλοκή
ιμπόδιου = εμπόδιο
ιμπόριου = εμπόριο
ιν = εν
ιν γνώσει = εν γνώσει
ινέδρα = ενέδρα
ιν μέρει = μερικά, εν μέρει
ιννιά = εννέα
ινοίκιου = ενοίκιο
ινουρία = ενορία
ιν τάξει = εν τάξει / σύμφωνοι
ιν τέλει = τελικά, εν τέλει
ιντόηχιους = εντόπιος
ιξ = εξ
ιξ αρχής = από την αρχή
ιξέταση = εξέταση
ιξήγηση = εξήγηση
ιξ ιπίτηδις = επίτηδες, τάχα
ιξ ιτίας = εξ αιτίας
ιξόγκουμα = εξόγκωμα
ιξόφληση = εξόφληση
ιπί = επί
ιπί λόγου τιμή = λόγω τιμής
ιπιμένου = επιμένω
ιπί πληρουμή = μετρητοίς
ιπιστάτης = επιστάτης
ιπιτάφιους = επιτάφιος
ιπιτούτου = επίτηδες
ιπίφουβους = επικίνδυνος, επίφοβος
ίσουν = ίσον (σημ. αριθμ.)
ιφτά = επτά
ιχτέλιση = εκτέλεση
ιχτίμηση = εκτίμηση
ιχτόπιση = εκτόπιση

Κ

κάδα = καδί, βαρέλι
καθισέστι = καθόσαστε (β' πλ. πρ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. κάθουμι)
καλαμπούκι = καλαμπόκι
κάμιτι (να) = να κάνετε (β' πλ. πρ. υποτ. αορ. του ρήμ. κά(μ)νου)
καμπόσου = λίγο (επίρρ.)
κανα (σι) = σε περίπου ένα
καρτιρούμι = περιμένουμε (α' πλ. πρόσ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. καρτιρώ)
κατά = κατά
κατά δώϊα = προς τα εδώ
κατά κείϊα = προς τα εκεί
κατάντγια = κατάντημα
κατάπλαζμα = κατάπλασμα
κατασάρκι = φανέλα (κύρια μάλλινη)
κατάψυχους = δροσιά, δροσούλα
κατ' ιμάς = προς τα εμάς
κινήσουμι (δα) = θα ξεκινήσουμε (α' πλ. πρόσ. οριστ. μέλλ. του ρήμ. κινώ)
κλουστώ (να) = να κινηθώ γύρω - γύρω (α' εν. πρ. υποτ. αορ. του ρήμ. κλώθουμι)
κλώθιτι = περπατάει γύρω - γύρω (γ' εν. πρ. ορ. ενεσ. του ρήμ. κλώθουμι)
κουβανισάμι = κουβαλήσαμε (α' πλ. πρ. οριστ. αορ. του ρήμ. κουβανώ)
κούτσουρου = κούτσουρο

Λ

λέγου = λέω

Μ

μάϊ = πιό, περισσότερο
μάσου (δα) = θα μαζέψω (α' εν. πρ. οριστ. μέλλ. του ρήμ. μαζώνου)
μέχρι = μέχρι
μι = με
μι πιρνάς = με θεωρείς
μιρ(ιά-εά) = πλευρά, μεριά
μιτά = μετά
μιτακόμιση = μετακόμιση
μιταλαβγιά = μετάληψη
μιτά λύπηζ μου = μετά λύπης μου
μιτάνοια = μετάνοια
μιτά χαράζ μου = μετά χαράς μου
μι τ' ικείνουν = με εκείνον
μι τ' ικείνην = με εκείνην
μι τ' ικείνου = με εκείνο
μι τ' ικείνους = με εκείνους
μι τ' ικείνις = με εκείνες
μι τ' ικείνα = με εκείνα
μι τ' ιμένα = με εμένα
μι τ' ισένα = με εσένα
μι τ' αυτόν-τήν-τό = με αυτόν, με αυτήν, με αυτό
μι τ' ιμάς = με εμάς
μι τ' ισάς = με εσάς
μι τ' αυτούς-τές-τά = με αυτούς, με αυτές, με αυτά
μιτόχι = μετόχι
μνιά = μιά, μία
μπάμπου = γριά

Ν

ντγιά = δια
ντγιάβασμα = διάβασμα
ντγιάβουλους = διάβολος
ντγιάλιγμα = διάλεγμα
ντγιαταγή = διαταγή
ντγυό = δύο
νώμους = ώμος

Ο

όλοινοι = όλοι
όσου = έως, όσο, ώσπου
ουλ(ι)ούρμι = αλλοίμονο / φτάνει / είναι δυνατόν;
ουμιλάς = μιλάς (β' ενικ. πρ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. ουμιλώ)
ουμιλάτι = μιλάτε (β. πλ. πρ. ορ. ενεστ. του ρήμ. ουμιλώ)
ουμιλούν = μιλάνε (γ' πλ. πρ. ορ. εν. του ρήμ. ουμιλώ)

όντε! = αν είναι δυνατόν! / πώς είναι δυνατόν;
σύπου = όπου
ουραίου = ωραίο
σύτι = ό,τι

Π

παλάγιζις = έψαχνες (β' εν. πρόσ. οριστ. αορ. του ρήμ. παλαγίζου)
πάμι (δα) = θα πάμε (α' πλ. πρ. οριστ. μέλλ. του ρήμ. παγαίνου)
πάμιτι = ας πάμε (προστ. αορ. του ρήμ. παγαίνου)
πάνου (να) = να πάω (α' εν. πρ. υπ. αορ. του ρ. παγαίνου)
παρά = παρά
παραγιόμουζμα = γέμισμα μέχρι επάνω
παράδις = χρήματα, λεφτά
παρανουμία = παρανομία
παρατήσου (δα) = θα παρατήσω (α' εν. πρ. ορ. μέλ. του ρήμ. παρατώ)
παρέκει = πιο πέρα
παρνυχίδα = παρωνυχίδα
παρόνουμα = επώνυμο
πέρασιν = πέρασε (γ' εν. πρόσ. οριστ. αορ. του ρ. πιρνώ)
πέστι (να μην) = να μην πέσετε (β' πλ. πρ. υποτ. αορ. του ρήμ. πέφτου)
πηλαλήσουμι (να) = να τρέξουμε (α' πλ. πρ. υποτ. αορ. του ρήμ. πηλαλώ)
πιργέλιου = κοροϊδία
πιρί = περί
πιρί ανέμουν = περί ανέμων
πιριουδεία = περιοδεία
πιρίπτουση = περίπτωση
πιρί τίνους = περί τίνος
πιρί υδάτουν = περί υδάτων
πιριφρόνιση = περιφρόνηση
πιρπατάτι = περπατάτε (β' πλ. πρ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. πιρπατώ)
πληρώσου (δα) = θα πληρώσω (α' εν. πρ. ορ. μέλλ. του ρήμ. πληρώνου)
Πούγγους = αγροτική περιοχή της Νάουσας
προ = προ
πρόβατου = πρόβατο
Πρόδρουμους = μοναστήρι και εκκλησία της Νάουσας
πρόθυμους = πρόθυμος
πρόκειτι = πρόκειται
πρόκουπους = προκοπή
προς = προς
πρόσουπους = μάσκα μπούλας (γιαννιτσάρου)
πρόστυχους = πρόστυχος
πρόσφουρου = πρόσφορο
πρόσφυγγας = πρόσφυγας
πρου = προ
προυγεύουμι = προγεύομαι
προυδουσιά = προδοσία
προυκουπή = προκοπή
προυκόφτου = προκόπτω
προυξινιά = προξενιά
πρους = προς
πρους νιρού του = για να ουρήσει
προυσήλιους = προσήλιος
προυσιφκή = προσευχή
προυσκαλιστήριου = έγγραφη πρόσκληση συμμετοχής σε γάμο
προυσφόλι = προσφόλι
πχιούν (να) = να πιούν (γ' πληθ. πρ. υποτ. αορ. του ρήμ. πίνου)

Σ

σ' = εις, σε
σι = εις, σε
σια = προς τα
σιακάτου = προς τα κάτω
σιαμέσα = προς τα μέσα
σιαόξου = προς τα έξω
σιαπάνου = προς τα επάνω
σιαπού; = προς τα πού;
σ βαίνου = μπαίνω, εισέρχομαι
σπληνίσει (να) = να στεναχωρήσει (γ' εν. πρόσ. υποτ. αορ. ου ρήμ. σπληνίζου)
συγιέμι = συγχίζομαι
συγκαθιστός = είδος παραδοσιακού χορού της Νάουσας
συγκαίγουμι = εμφανίζω δερματικό ερεθισμό στα σκέλη από τριβή, ζέστη ή ιδρώτα
συλλουγιούμι = σκέπτομαι
συλλυπχιέμι = συλλυπούμαι
συμπάτχειου = συγχώρεση
συ(μ)φουρά = συμφορά, καταστροφή
συν = συν
συνήτχειου = συνήθεια
συννιφκιά = συννεφιά
σώνει = φτάνει, αρκετά

Τ

τήρα = βλέπε (προστ. ενεστ. του ρήμ. τηρώ)
έφκιασιν (του) = το έκανε (γ' εν. ορ. αορ. του ρήματ. φκιάνου)
τραβήξουμι (δα) = θα κατευθυνθούμε (α' πληθ. πρόσ. οριστ. μέλ. του ρήμ. τραβώ)
τρουκουλίστι = κατρακυλίστε (κάτι) (πρ. αορ. του ρήμ. τρουκουλνώ)
τσάκνα = ξερά κλαδιά, φρύγανα

Υ

υπέρ = υπέρ
υπέρ ιμένα = υπέρ εμού (για μένα)
υπιρ = υπέρ
υπιρασπίζουμι = υπερασπίζομαι
υπιρβουλή = υπερβολή
υπιρουρία = υπερωρία
υπιρ τίνους = υπέρ ποίου (για ποιόν)
υπιρτώργια(ς) = πριν, προηγουμένως
υπό = υπό
υπόγειου = υπόγειο
υπόθιση = υπόθεση
υπόνουμους = υπόνομος
υπού = υπό
υπουκόπανους = υποκόπανος
υπουκριτής = υποκριτής
υπουμουνή = υπομονή
υπουχόντριους = υποχόνδριος

Φ

φάι = φάε (προστ. αορ. του ρήμ. τρώγου)
φαίνιτι = φαίνεται (γ' εν. πρ. ορ. ενεστ. του ρήμ. φαίνουμι)
φιβγάτι = φύγετε (προστ. αορ. του ρήμ. φεύγου)
φκιάσ' (να) = να κάνεις (β' εν. πρ. υποτ. αορ. του ρήμ. φκιάνου)
φκιάσου (να) = να κάνω (α' πρ. της άνω περίπτωσης)
φκυάρα = φτυάρα φούρνου
φουκαλίσει (να) = να σκουπίσει (γ' εν. πρ. υπ. αορ. του

ρήμ. φουκαλνώ)
φουρνισάμι = βάλαμε το ψωμί στον φούρνο για ψήσιμο (α' πλ. πρ. ορ. αορ. του ρήμ. φουρνίζου)
φουρτχιό = φορτίο
φύγου (δα) = θα φύγω (α' ε. πρ. ορ. μέλ. του ρ. φεύγου)

Χ

χαμπέργια = νέα, ειδήσεις, χαμπάρια
χουζμέτι = εξυπηρέτηση, υπηρεσία
χουρίς = δίχως

Ω

ως = έως
ώσιαμι = ίσαμε

II. ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ

ΣΥΜΠΛΕΚΤΙΚΟΙ

κι
—σπαρνιού από κείία **κι** έλα κατά δώία

νούδι
—**νούδι** φώναζιν **νούδι** ουμιλούσιν, μουν κάθουνταν κι συλλουγιούνταν

νη
—**νη** αυτόν **νη** ικείνουν, καγκανέναν δεν θέλου να ιδώ αμπρουστά μου

ούτι
—**ούτι** μνία χαψιά ψουμί δεν μας άφηκιν, όλου του χλιαπάτησιν

μήτι
—**μήτι** ήρθαν **μήτι** πήγαμι να τους ιδούμι τί φκιάνουν

ΔΙΑΧΩΡΙΣΤΙΚΟΙ

ή
—ντγιάλιξι μι ηχιόν δα έχεις αλιζβιρίσι, **ή** μι τ' ιμένα **ή** μι τ' ικείνουν

είτι
—τόσου είνι του μιργιάτικου **είτι** σας αρέζει **είτι** δεν σας αρέζει

ΑΝΤΙΘΕΤΙΚΟΙ

μούγκι
—καλίγουσι τ' άλουγου άμα θέλεις, **μούγκι** τήρα να μη φας καμνιά κλουτσιά

άγκι
—**άγκι** δεν αρταίνουμι δα φάγου έναν κουρμπ(ι)έν, μ' αρέζουν πουλύ γιατί

άμα
—γκαβγκίζει του σκυλί **άμα** δεν δαγκώνει

όμους
—ισείς φκιάστι ούτι θέλιτι ιμάς **όμους** μη μας ανακατώνιτι

μην
—σύρι τώρα σι λέγου κι **μην** τουν καρτιράς άλλου, σι ντάμπλουσιν τόσην ώρα

ινώ
—**ινώ** αυτός δε θέλει μαλουσιές κι τσακώματα αυτινοί τουν παγαίνουν κόντρα

πάλι
—**πάλι** αυτός άνθρουπους είνι; Ντιπ για ντιπ βουντούρι

αλλά
—καλή η πλατσίντα **αλλά** ουλίγη. Πλειότιρη άμα ήταν για να χουρτάσουμι όλοιοι

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΙΚΟΙ

ώστι
—**ώστι** ιδώ καθισέστι, σ' αυτόν τουν μαχαλά;

λοιπόν
—**λοιπόν**, απού λες Ρήστου, αυτά επαθάμι προυχτέ(ς)

άρα
—**άρα** ισείς φταίγιτι για ούτι γίνηκιν

ΕΙΔΙΚΟΙ

πως
—καμώνητι τάχα **πως** τα ξέρει όλα, άμα ντιπ κούτσουρου είνι

ότι
—τουν είπιν **ότι** είνι χαζός απού τουν ξισυνιρίζιτι

ΧΡΟΝΙΚΟΙ

όντας
—**όντας** είχαμι την αγιλάδα όλου παπάρα εφκιανάμι

όταν
—**όταν** τουν γλέπου αμπρουστά μου μι ανιβαίνει του αίμα στου κιφάλι

πότι
—**πότι** έβριχιν όλοιοι κάθουνταν ιδώ

σαν απού
—**σαν απού** μπιτιάμι του σκάψιμου εκατσάμι να προυγιφτούμι

αφού
—ύσταρνας, **αφού** εκουψάμι τουν μούστου, εφκιασάμι κι μέλι μι κόρις

όσου
—**όσου** να πάνου κι να γυρίσου αυτός είχιν του πάρει του δικέλι κι είχιν αχιρίσει να σκάβει

προυτού
—**προυτού** πάρει χαμπάρι τί γένιτι του φούτχιασαν καταγής κι τουν βάριναν μι του κουντανέκι

ινώ
—**ινώ** είχιν του πάρει του νιρό κι πότιζιν, οι άλλοιοι τις του έκουψαν

άμα
—**άμα** νυχτώνει ντίπ δεν γλέπουμι

μόλις
—**μόλις** τουν ιδείς απού μακρ(ιά-εά) πηλάλα να μι πεις

όπουτι
—**όπουτι** βρέχει βγαίνουν τα σιαλιάκια κι βουσκούν

ΕΠΕΞΗΓΗΜΑΤΙΚΟΙ

δηλαδή(ς)
—ισύ, **δηλαδή(ς)**, τί λες μι του μυαλό σου να φκιάσουμι

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΟΙ

γιατί
—όλοιοι όπους είμαστουν μαζουχτικάμι στην καλύβα, έβριχιν **γιατί**

ιπειδή(ς)
—**ιπειδή(ς)** τουν γέλασιν στην μοιρασιά, τουν τράβηξιν έναν σιάτουν απού τουν άστραψιν ου ουρανός

αφόσουν
—δα ανοίξου κι ιγώ του στόμα μου **αφόσουν** κι ισύ μι κατηγουράς όλου

δ(ι-ε)ότι
—σι ουμιλώ έτσι **δ(ι-ε)ότι** κι ισύ μι ιχτρέβισι

ΥΠΟΘΕΤΙΚΟΙ

ιάν
—**ιάν** δεν έρθιτι, να ξέριτι, δε δα σας ουμιλήσουμι αξανάς

αν
—δα σι σπάσου του χέρι **αν** του βαρέσ' αξανάς του πιδί

άμα
—**άμα** θέλιτι να έχιτι παράδις δουλέψτι

ΤΕΛΙΚΟΙ

για να
—έκατσα **για να** ξαπουστάσου καμπόσου

να
—σέβηκιν στου κιλάρι **να** βγάλει κρασί απού την κόδα
ΔΙΣΤΑΚΤΙΚΟΙ
μη(ν)
—να πάνου λές: Αντιργιέμι **μη** μι δει κανένας
μήπους
—φουβήθηκα **μήπους** τουν ξυπνήσου κι σέβηκα απού γάλια στουν νουντά
ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΟΙ
παρά
—καλύτιρα αυτοινοί **παρά** οι άλλοινοι

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Α

αγιλάδα = αγελάδα
άγκι = αν και, παρ' όλο
αλιζβιρίσι = δοσοληψία
αλλά = αλλά
άλλοινοι = άλλοι
όμα (χρον.) = όταν
όμα (υποθ.) = εάν
όμα (αντιθ.) = όμως
αμπρουστά = μπροστά
ανακατώνιτι = ανακατεύετε (β' πλ. πρ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. ανακατώνου)
ανιβαίνει = ανεβαίνει (γ' εν. πρ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. ανιβαίνου)
ανοίξου (δα) = θα ανοίξω (α' εν. πρ. ορ. μέλλ. του ρήμ. ανοίγου)
αντιργιέμι = ντρέπομαι (α' εν. πρ. οριστ. εν. του ρήμ. αντιργιέμι)
αξανάς = πάλι, ξανά
απού γάλια = σιγά
απού κείΐα = από εκεί
απού λες = που λες
άρα = άρα
αρέζει = αρέσει (γ' εν. πρ. ορ. εν. του ρήμ. αρέζου)
αρέζουν = αρέσουν (γ' πλ. πρ. της παραπάνω περίπτωσ.)
αρταίνουμι = δεν κρατώ νηστεία (α' εν. πρ. ορ. ενεστ. του ρήμ. αρταίνουμι)
αρταίνουμι (δεν) = αντίθετη περίπτωση από την παραπάνω
άστραψιν = άστραψε (γ' εν. πρ. οριστ. αορ. του ρήματ. αστράφτου)
αυτοινοί = αυτοί
άφηκιν = άφησε (γ' εν. πρ. ορ. αορ. του ρήμ. αφήνου)
αφόσουν (αιτ.) = επειδή, καθόσον
αφού (χρον.) = μετά που
αχιρίσει (είχιν) = είχε αρχίσει (γ' εν. πρ. ορ. υπερσ. του ρήμ. αχιρνώ)

Β

βαρέσ' (άν τουν) = αν τον χτυπήσεις (β' εν. πρ. υποτ. αορ. του ρήμ. βαρένου)
βάριναν = χτυπούσαν (γ' πλ. πρ. ορ. παρατ. του ρήματ. βαρένου)
βουντούρι = χοντρόμυαλος, απολίτιστος, ακοινώνητος
βουσκούν = βόσκουν (γ' πλ. πρ. ορ. εν. του ρήμ. βουσκώ)

Γ

γέλασιν (τουν) = τον εξαπάτησε (γ' εν. πρ. ορ. αορ. του ρήμ. γιλώ)
γένιτι = γίνεται (γ' εν. πρ. ορ. εν. του ρήμ. γένουμι)
για να (τελ.) = για να, να
γιατί (αιτ.) = διότι
γίνηκιν = έγινε (γ' εν. πρ. ορ. αορ. του ρήμ. γένουμι)
γκαβγκίζει = γαβγίζει (γ' εν. πρ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. γκαβγκίζου)
γλέπου = βλέπω
γλέπουμι = βλέπουμε (α' πλ. πρ. ορ. εν. του ρήμ. γλέπου)

Δ

δηλαδή(ς) = δηλαδή
δικέλι = σκαπτικό γεωργικό εργαλείο
δ(ι-ε)ότι = διότι
δουλέψτι = δουλέψτε (προστ. αορ. του ρήμ. δουλεύου)

Ε

έβριχιν = έβρεχε (γ' εν. πρ. ορ. παρατ. του ρήμ. βρέχου)
είμαστουν = είμασταν (α' πλ. πρ. ορισ. παρατ. του ρήμ. είμι)
είνι = είναι (γ' εν. πρ. ορ. εν. του ρήμ. είμι)
είπιν = είπε (γ' εν. πρ. ορ. αορ. του ρήμ. λέγου)
είτι (διαχ.) = είτε
είχαμι = είχαμε (α' πλ. πρ. οριστ. παρατ. του ρήμ. έχου)
εκατσάμι = καθήσαμε (α' πλ. πρ. ορ. αορ. του ρ. κάθουμι)
εκουψάμι = κόψαμε (α' πλ. πρ. οριστ. αορ. του ρ. κόφτου)
έκουψαν = έκοψαν (γ' πλ. πρ. της παραπάνω περίπτωσης)
εποθάμι = πάθαμε (α' π. ορ. αορ. του ρήμ. παθαίνου)
έρθιτι (άν δεν) = αν δεν έρθετε (β' πλ. πρ. υποτ. αορ. του ρήμ. έρχουμι)
εφκιανάμι = κάναμε (α' πλ. πρ. ορ. παρατ. του ρ. φκιάνου)
εφκιασάμι = κάναμε (α' πλ. ορ. αορ. του ρήμ. φκιάνου)
έχιτι (να) = να έχετε (β' πλ. πρ. υποτ. ενεστ. του ρήμ. έχου)

Η

ή (διαχ.) = ή

Θ

θέλιτι = θέλετε (β' πλ. πρ. ορ. εν. του ρήμ. θέλου)

Ι

ιάν = εάν
ιδούμι (να) = να δούμε (α' πλ. πρ. υπ. αορ. του ρήμ. γλέπου)
ιδώ = εδώ
ινώ (χρον.) = ενώ, καθ' ον χρόνον
ινώ (αντιθ.) = παρ' όλο που, μολονότι
ιπειδή(ς) = επειδή
ιχτρέβισι = εχθρεύεσαι (β' εν. πρ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. ιχτρέβουμι)

Κ

καγκανένας = κανένας απολύτως
κόδα = καδί, βαρέλι
καθισέστι = καθόσαστε (β' πλ. πρ. οριστ. ενεστ. του ρήμ. κάθουμι)
κάθουνταν = κάθονταν (γ' πλ. πρ. οριστ. παρατ. του ρήμ. κάθουμι)
καλίγουσι = πετάλωσε (προστ. αορ. του ρήμ. καλιγώνου)
καλύτιρα = καλύτερα
καμνιά = καμμία
καμπόσου = λίγο
καμώνιτι = προσποιείται (γ' εν. πρ. ορ. ενεστ. του ρήμ. καμώνουμι)
καρτιράς = περιμένεις (β' εν. πρ. ορ. εν. του ρ. καρτιρώ)
κατά δώία = προς τα εδώ
κατηγουράς = κατηγορείς (β' εν. πρ. οριστ. εν. του ρήμ. κατηγουρώ)
κι (συμπλ.) = και
κιλάρι = κελάρι

κιφάλι = κεφάλι
κλουτσιά = κλωτσιά, λάκτισμα
κόντρα = κόντρα, αντίθετα
κόρις = κόρες: κομμάτια κολοκύθας ή μελιτζάνας σε μέλι σταφυλιών ή σύκων
κουντανέκι = μπαστούνι, ράβδος
κουρμπ(ι)ές = κουραμπιές
κούτσουρου = κούτσουρο (και επί ανθρ.)

Λ

λοιπόν = λοιπόν

Μ

μαζουχτικάμι = μαζευτήκαμε (α' πλ. πρ. ορ. αορ. του ρήμ. μαζώνουμι)
μακρ(ι-ά) = μακρυά
μαλουσιά = έριδα
μαχαλάς = γειτονιά, συνοικία
μη(ν) (διστ.) = μήπως
μην (αντιθ.) = μη, μην
μήπους (διστ.) = μήπως
μήτι = (συμπλ.) μήτε
μιργιάτικου = μεροκάματο
μι τ' ικείνουν = με εκείνον
μι τ' ιμένα = με εμένα
μοιρασιά = διανομή
μόλις = μόλις
μούγκι = μόνο
μουν = μόνο
μούστους = χυμός σταφυλιών
μπιτισάμι = τελειώσαμε (α' πλ. πρ. ορ. αορίστ. του ρήμ. μπιτίζου)

Ν

νε = ούτε
νιρό = νερό
νούδι = ούτε
νουντάς = δωμάτιο
ντάμλουσιν (σι) = σε έσκασε (γ' εν. πρ. ορ. αορ. του ρήμ. νταμπλώνου)
ντγιάλιξι = διάλεξε (προστ. αορ. του ρήμ. ντγιαλέγου)
ντιπ = εντελώς
ντιπ για ντιπ = τελείως, πέρα για πέρα

Ξ

ξαποστάσου (για να) = για να ξεκουραστώ (α' εν. πρ. υποτ. αορ. του ρήμ. ξαπουσταίνου)
ξέριτι (να) = να γνωρίζετε (β' πλ. υποτ. ενεστ. του ρήμ. ξέρου)
ξισυνιρίζιτι = συνερίζεται (γ' εν. πρόσ. ορ. ενεστ. του ρήμ. ξισυνιρίζουμι)

Ο

όλοινοι = όλοι
όμους = όμως
όντας = όταν
όπουτι = όποτε, κάθε φορά
όταν = όταν
ότι (ειδ.) = ότι
ουλίγη = λίγη
ουμιλήσουμι (δα) = θα μιλήσουμε (α' πλ. προσ. οριστ. μέλλ. του ρήμ. ουμιλώ)
ούτι (συμπλ.) = ούτε
ού,τι (αναφ.) = ό,τι

Π

παγαίνουν = πηγαίνουν (γ' πλ. προσ. ορ. εν. του ρήμ. παγαίνου)
πάλι (αντιθ.) = όμως
πάνου (να) = να πάω (α' εν. προσ. υποτ. αορ. του ρήμ. παγαίνου)
παπάρα = ψωμί τριμμένο σε γάλα (ή μικρά κομμάτια)
παρά (συγκρ.) = παρά
παράδις = χρήματα
πάρει (είχιν) = είχε πάρει (γ' εν. πρόσ. ορ. υπερσ. του ρήμ. παίρνου)
πηλάλα = τρέξε (προστ. ενεστ. του ρήμ. πηλαλώ)
πήγαμι = πήγαμε (α' πλ. πρ. ορ. αορ. του ρήμ. παγαίνου)
πιδί = παιδί
πλατσίντα = είδος πίττας
πλειότιρη = περισσότερη
πότι = όταν
πότιζιν = πότιζε (γ' εν. πρ. ορ. παρ. του ρήμ. ποτίζου)
προυγιφτούμι (να) = να προγευθούμε (α' πλ. προσ. υποτ. αορ. του ρήμ. προυγεύουμι)
προυτού = πρωτού
προυχτέ(ς) = προχθές
πως (ειδ.) = πως

Ρ

Ρήστους = Χρήστος

Σ

σαν απού (χρ.) = μετά που, αφού
σέβηκα = μπήκα (α' εν. πρ. ορ. αορ. του ρήμ. σιβαίνου)
σέβηκιν = μπήκε (γ' πρόσ. της παραπάνω περίπτωσης)
σιαλιάκια = σαλιγκάρια
σιάτους = ράπισμα, χαστούκι
σκάψιμου = σκάψιμο
σπαρνιού = κουνήσου (από την θέση σου) (προστ. ενεστ. του ρήμ. σπαρνιούμι)
σπάσου (δα) = θα σπάσω (α' εν. προσ. οριστ. μέλλ. του ρήμ. σπάζου)
συλλουγιούνταν = συλλογιζόταν (γ' εν. πρ. ορ. παρ. του ρήμ. συλλουγιούμι)
σύρι = σύρε, πήγαινε (προστ. αορ. του ρήμ. σέρνου)

Τ

τάχα = δήθεν
τήρα = βλέπε (προστ. ενεστ. του ρήμ. τηρώ)
τις του (έκουψαν) = του το (έκοψαν)
τράβηξιν (τουν) έναν σιάτουν = του έδωσε ένα χαστούκι (γ' εν. πρ. ορ. αορ. του ρήμ. τραβώ)
τσάκουμα = έριδα/πιάσιμο

Υ

ύσταρνα(ς) = ύστερα

Φ

φάγου (δα) = θα φάω (α' εν. πρ. οριστ. μέλλ. του ρήμ. τρώγου)
φκιάνουν = κάνουν (γ' πλ. πρ. ορ. εν. του ρήμ. φκιάνου)
φκιάσουμι (να) = νά κάνουμε (α' πλ. πρόσ. υποτ. αορ. του ρήμ. φκιάνου)
φκιάστι = κάντε (προστ. αορ. του ρήμ. φκιάνου)
φούτχιασαν (τουν) = τον έριξαν, τον πέταξαν (γ' πλ. πρ. ορ. αορ. του ρήμ. φουτχιάζου)
φταίγιτι = φταίτε (β. πλ. πρ. οριστ. εν. του ρήμ. φταίγου)
φώναζιν = φώναζε (γ' εν. πρόσ. οριστ. παρ. του ρήμ. φουνάζου)

Χ

χαψιά = μπουκιά
χλιαπάτισιν = καταβρόχθισε (γ' εν. πρ. ορ. αορ. του ρήμ. χλιαπατίζου)
χουρτάσουμι (για να) = για να χορτάσουμε (α' πλ. πρ. υποτ. αορ. του ρήμ. χλιαπατίζου)

Ω

ώστι = ώστε

Ο Βασίλειος Γ. Χριστίδης και η δημοτική γλώσσα

(Α΄)

Ο Βασίλειος Γ. Χριστίδης (1902—1966) υπήρξε μια ξεχωριστή προσωπικότητα στην Γεωπονική Επιστήμη. Ήταν ένα κόσμημα της Γεωπονοδασολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Ο Β. Χριστίδης ήταν ένας άνθρωπος με σπάνια χαρίσματα, ένα φωτεινό, καθαρό και κοφτερό μυαλό, ένας επιστήμονας με σπάνιες πνευματικές ικανότητες. Με τα προσόντα αυτά κατόρθωσε να επιβληθεί σαν μεγάλος ερευνητής και ακαδημαϊκός δάσκαλος και γενικά σαν επιστημονική προσωπικότητα διεθνούς κύρους και προβολής και να καταστεί μία αυθεντία αναγνωρισμένη παγκοσμίως στα θέματα της καλλιέργειας του βαμβακιού.

Σαν μεγάλος δάσκαλος είχε την ικανότητα να μεταδίδει στους ακροατές του τις σκέψεις του και τις ιδέες του με μεγάλη άνεση και γλαφυρότητα. Είχε το μεγάλο προσόν να εμφανίζει απλοποιημένα τα δύσκολα προβλήματα και να τα κάνει κατανοητά στους απλούς ανθρώπους. Τα βιβλία του είναι γραμμένα σε τόση απλή και ευχάριστη γλώσσα που διαβάζονται με πολύ άνεση και ενδιαφέρον από κάθε καλλιεργημένο άνθρωπο που δεν έχει καμία σχέση με την γεωργία. Μιλούσε και έγραφε στη δημοτική γλώσσα, μία δημοτική «ζεστή» και «ζωντανή» που καθήλωνε κυριολεκτικά τον ακροατή όσο χρόνο μιλούσε.

Για το αξιόλογο επιστημονικό έργο και την τεράστια συμβολή του στην Ελληνική γεωργία θα μιλήσουμε άλλη φορά. Σήμερα με αφορμή την συζήτηση που νίνεται γύρω από την δημοτική γλώσσα, κρίνουμε σκόπιμο να παρουσιάσουμε μερικά κείμενα (αποσπάσματα) από το βιβλίο του Β.Γ. Χριστίδη «ΤΑ ΧΕΙΜΩΝΙΑΤΙΚΑ ΣΙΤΗΡΑ» Β΄ έκδοση 1963 για να πληροφορηθεί ο αναγνώστης πόσο απλά και ζωντανά έγραφε ο Β. Χριστίδης. Απ' όλο το βιβλίο που αριθμεί 350 σελίδες διαλέξαμε μερικά «κομμάτια» που έχουν κυρίως ιστορικό και λαογραφικό ενδιαφέρον.

Ο.Ν.

1. ΤΟ ΣΙΤΑΡΙ

Το στάρι καλλιεργείται, φαίνεται, από τότε που ο πρωτόγονος άνθρωπος βρέθηκε στην ανάγκη να ασχοληθεί με τη γεωργία. Πολλές δηλαδή χιλιάδες χρόνια προτού αρχίσει να γράφεται η ιστορία, οι άνθρωποι έμαθαν να καλλιεργούν το σιτάρι και να χρησιμοποιούν τον καρπό για τη διατροφή τους. Όλα σχεδόν τα είδη του σταριού υπάρχουν ενδείξεις πως καλλιεργούνται από πανάρχαια εποχή.

Το στάρι σε προϊστορικούς χρόνους. Είναι αδύνατο να καθοριστεί με ακρίβεια πότε το στάρι καλλιεργήθηκε για πρώτη φορά. Απ' τα τεκμήρια όμως που υπάρχουν σήμερα, η καλλιέργεια αυτή φαίνεται να ήταν πολύ διαδεδομένη σε όλους τους παλιούς λαούς, για τους οποίους έχουμε οποιαδήποτε πληροφορία.

Οι Σουμέριοι, που αναφέρονται στη Μεσοποταμία από το 6.500 π. Χ. (ήταν ίσως οι πρώτοι άνθρωποι στον κόσμο που έζησαν σε πραγματικές πόλεις), παρουσίασαν αξιόλογο πολιτισμό πολύ νωρίς στην ιστορία του ανθρώπου. Στην κοιλάδα του Τίγρη και του Ευφράτη το στάρι καλλιεργόταν και προ των Σουμερίων, πολύ δε νωρίς χρησιμοποιήθηκαν για το θέρισμα δρεπάνια καμωμένα από πηλό. Όσο για τη σπορά, είχαν επινοήσει ένα εργαλείο που χρησίμευε για όργωμα και σπορά μαζί. Επίσης το πρώτο γεωργικό βιβλίο γράφηκε πάνω σε πλάκα από πηλό με τη σφηνοειδή γραφή, περί τα 1.700 π.Χ. Ανακαλύφθηκε στο

Επιμέλεια

Οδ. Ντινόπουλου

NIPPUR του Ισραήλ στα 1950. Εκεί ένας γεωργός λέει στον γυιό του πως πρέπει να καλλιεργεί το σιτάρι του για να έχει επιτυχία (SARTON, 1953· KRAMER, 1956).

. . . . . .

Στη Νεολιθική Ελλάδα επίσης, ανασκαφές στη Θεσσαλία έφεραν σε φως σπόρους σταριού και κριθαριού, της 4ης χιλιετηρίδας (Τσούντας, 1908). Οι σπόροι αυτοί, όπως και άλλα ευρήματα που μαρτυρούν για τη γεωργική ανάπτυξη της εποχής εκείνης, βρίσκονται σήμερα στο Αρχαιολογικό Μουσείο των Αθηνών.

Όσο για την Άπω Ανατολή, στην Κίνα το στάρι καλλιεργείται από παλιά χρόνια. Στα 2.838 π.Χ., ο Αυτοκράτορας CHEN — NUNG θέσπισε μια επίσημη γιορτή για τη σπορά των πέντε καρπών. Πρώτος απ' τους καρπούς αυτούς ήταν το στάρι, και ακολούθησαν το ρύζι, το σόργο, το κεχρί και η σόγια. Έτσι φαίνεται πόση διάδοση πρέπει να είχαν τότε οι καλλιέργειες αυτές στην Κίνα.

Ενδείξεις απ' την Παλαιά Διαθήκη και τους Ομηρικούς χρόνους. Η Παλαιά Διαθήκη αποτελείται από πολλά βιβλία, που τα έγραψαν διάφοροι συγγραφείς σε διαφορετικά διαστήματα. Η Γένεση, το πρώτο βιβλίο της Πενταπεύχου (τα άλλα τέσσερα είναι η Έξοδος, το Λευιτικό, οι Αριθμοί και το Δευτερονόμιο), είναι το πιό αρχαίο της Παλαιάς Διαθήκης. Για πρώτη φορά φαίνε

Εἰκ. 15. Ὁ Τριπτόλεμος δέχεται στάχια σταριοῦ ἀπὸ τὴν Περσεφόνη καὶ τὴ Δήμητρα. Ἑλληνικὸ ἀγγεῖο στὸ Βρεττανικὸ Μουσεῖο (περὶ τὸ 480 π.Χ.).

ται να γράφηκε στο 10ο ή 9ο αιώνα π.Χ., ενώ τα άλλα βιβλία της Παλιάς Διαθήκης έχουν συναριθμολογηθεί σε μεταγενέστερο χρόνο (απ' τον 7ο ως τον 1ο αιώνα π.Χ.). Όλα τα βιβλία αναφέρονται σε γεγονότα που έγιναν πολύ προτύτερα. Η αξία της Βίβλου δεν έγκειται στην ιστορική της ακρίβεια, αλλά μάλλον στις μεγάλες ηθικές αρχές που καθιερώνει. Περιέχει επίσης και πλήθος πληροφοριών, που αναφέρονται στην καλλιέργεια των φυτών και την εκτροφή των ζώων την εποχή εκείνη.

Έχουν ήδη προσδιοριστεί όχι λιγότερα από 242 είδη και ποικιλίες φυτών, από εκείνα που αναφέρονται στη Βίβλο (MOLDENKE AND MOLDENKE, 1952· WALKER 1958). Απ' αυτά, 133 είχαν αξιόλογη οικονομική σημασία για τους ανθρώπους, που κατοικούσαν τότε στην Παλαιστίνη. Το στάρι, το κύριο χωρίς αμφιβολία σιτηρό σε όγκο και αξία, αναφέρεται στη Βίβλο 175 φορές (MOLDENKE 1954).

Όσο γαι την Ομηρική Εποχή, που περιγράφεται θαυμάσια στην Ιλιάδα και την Οδύσσεια, καλύπτει όλα τα γεγονότα, όσα συνέβησαν στην ηρωϊκή εποχή της Ελλάδος, απ' το 1.400 ως το 1.000 περίπου π.Χ. Το στάρι κατατάσσεται στα κύρια γεωργικά προϊόντα και χρησίμευε για την παρασκευή ψωμιού. Σύμφωνα με όσα αναφέρει ο Όμηρος, η γεωργία τότε βρισκόταν κι' όλας σε μεγάλη περιωπή. Αν μάλιστα τα τελευταία χρόνια δεν συνέβαινε η τραγική μηχανοποίηση των πάντων, που επέφερε αναστάτωση και στη γεωργία, οι τρόποι καλλιεργείας δεν θα παρουσίαζαν και μεγάλη διαφορά από την εποχή εκείνη ως σήμερα.

Να έξαφνα πως περιγράφει ο Όμηρος τον θερισμό στο Σ της Ιλιάδας (στίχοι 550 - 56): Στην ασπίδα του Αχιλλέα ο Ήφαιστος τοποθέτησε και ένα χωράφι όπου «εργάτες θέριζαν κρατώντας στα χέρια τους κοφτερά δρεπάνια. Μερικά χερόβολα πέφταν σε γραμμές πάνω στην καλαμιά, ενώ άλλα τα έκαμναν οι δέτες δεμάτια, χρησιμοποιώντας για δεματικό στριμμένες καλαμιές. Τρείς δέτες ασχολούνταν με την εργασία αυτή, ενώ πίσω τους παιδιά μάζευαν τα χερόβολα και κουβαλώντας τα στην αγκαλιά τους τα έδιναν γρήγορα στους δέτες». Αν επρόκειτο να περιγράψη κανένας σή μερα πως γίνεται το θέρισμα με το χέρι, ίσως δεν θα είχε να προσθέσει τίποτε περισσότερο.

. . . . . .

Καταγωγή. Τα προηγούμενα δεν αφίνουν καμμιά αμφιβολία πως το στάρι είναι μια από τις πιό αρχαίες καλλιέργειες. Γι' αυτό και σε όλες τις παλιές γλώσσες έχουμε ιδιαίτερο όνομα για το σιτάρι (σανσκριτικά SUMANA ή GODHUMA, κινεζικά MAI, εβραϊκα CHITTAH, αιγυπτιακά BR). Επομένως δεν χρειάζεται να ασχοληθεί κανένας με το στάρι στη κλασική Ελλάδα, στους Ρωμαϊκούς χρόνους ή αργότερα. Πολλά χρόνια προτύτερα η καλλιέργεια αυτή ήταν κοινότατα γνωστή, είχε μάλιστα φτάσει κι' όλας σε μεγάλη περιωπή. Οι Αιγύπτιοι και οι Έλληνες, όσες φορές μιλούσαν για το στάρι, έλεγαν πως το έμαθαν από θεούς και μυθικά πρόσωπα, όπως η Ίσις, η Δήμητρα και ο Τριπτόλεμος. Όσο για τους Εβραίους, το στάρι ήταν το καλύτερο δώρο του Θεού· γι' αυτό, σύμφωνα με τον ιερό τους νόμο, στο Θεό πρόσφεραν τα πρώτα στάχια της συγκομιδής.

Επομένως είναι φυσικό πως τίποτε δεν μπορεί να πεί κανένας με βεβαιότητα για την καταγωγή του σταριού, αφού πρόκειται για φυτό που καλλιεργείται σε όλο σχεδόν τον κόσμο από χιλιάδες χρόνια. Ωστόσο υπάρχουν ενδείξεις πως πατρίδα του σταριού είναι η Μέση Ανατολή (Συρία, Παλαιστίνη, Μεσοποταμία, ίσως Περσία και Αφγανιστάν), όπου νεώτεροι ερευνηταί βρήκαν το στάρι να αναπτύσσεται εκεί αυτοφυές. Αυτή είναι περίπου και η γνώμη DE CANDOLLE (1884), όπως και του VAVILOV (1935, 1951), που ασχολήθηκαν εκτενώς με την καταγωγή των καλλιεργουμένων φυτών.

Άλλωστε τον τρίτο αιώνα π.Χ., ο Χαλδαίος ιερεύς Βηρωσσός έγραψε (στην Ελληνική) τα Βαβυλωνιακά, που καλύπτουν όλα τα γεγονότα από καταβολής κόσμου ως την εποχή του Μεγάλου Αλεξάνδρου. Απ'

το βιβλίο αυτό σώζονται μόνο αποσπάσματα, τα οποία αναφέρουν ότι άγριοι πυροί φυόταν στη Μεσοποταμία την 5η π. Χ. χιλιετηρίδα. Απ' τα κέντρα αυτά το σιτάρι πολύ νωρίς (απ' τη Λίθινη ακόμα Εποχή) διαδόθηκε στην Ευρώπη και την Ανατολική Ασία, όπου καλλιεργήθηκε σε μεγάλη κλίμακα.

Το όνομα σίτος είναι φαίνεται σημιτικής καταγωγής (CHITTAH). Ώστε η Δήμητρα, που λεγόταν και Σιτώ, μπορεί να ήταν Χαλδαία ή Σύρια (Γεννάδιος, 1914). Στους αρχαίους (Όμηρο, Ησίοδο), σίτος σήμαινε γενικά τροφή, ενώ ο καρπός του σίτου λεγόταν πυρός. Άλλοι συγγραφείς (Ηρόδοτος, Ξενοφών, Θεόφραστος, Παυσανίας), με τις λέξεις πυρός και σίτος εννοούν το φυτό ή τον καρπό του σιταριού, ή τον καρπό και άλλων σιτηρών. Όμως απ' την εποχή του Γαληνού (2η εκατονταετηρίδα μ.Χ.) και μέχρι σήμερα επεκράτησε οριστικά στα Ελληνικά το όνομα σίτος ή σιτάρο.

. . . . . .

Στις Ηνωμένες Πολιτείες το στάρι ήταν στην αρχή άγνωστο. Διαδόθηκε μόλις στις αρχές του 17ου αιώνα με τους αποίκους, που μετανάστευσαν απ' την Ευρώπη στη νέα ήπειρο. Το ίδιο συμβαίνει και με την Αυστραλία. Μόλο που σήμερα η παραγωγή σταριού είναι εκεί πολύ αξιόλογη, η καλλιέργεια δεν άρχισε παρά στο τέλος του 17ου αιώνα.

2. ΚΡΙΘΑΡΙ

Απ' τον Όμηρο και ύστερα. Από τότε που υπάρχουν σαφέστερες πληροφορίες για την εξέλιξη της γεωργίας, το κριθάρι αναφέρεται πάντοτε ευρύτατα. Στην Παλαιά Διαθήκη το κριθάρι μνημονεύεται 32 φορές. Την εποχή μάλιστα εκείνη καλλιεργόταν φαίνεται τόσο το δίστοιχο, όσο και το εξάστοιχο κριθάρο, που προσαρμοζόταν, όπως και σήμερα, σε μεγάλη ποικιλία καιρικών συνθηκών. Το κριθάρι σπειρόταν κατά προτίμηση στα υψώματα, ήταν δε πάντοτε φτηνότερο από ο στάρι. Στην αρχή κόστιζε το μισό από το στάρι (Β Βασιλειών VII, 1)· αργότερα όμως η τιμή του κατέβηκε στο ένα τρίτο της τιμής του σταριού (Αποκάλυψη του Ιωάννου VI, 6)· Έτσι το κριθάρι κατάντησε το σιτηρό της φτωχολογιάς και χρησιμοποιόταν για να συμβολίζει φτώχεια, φτήνεια και κατωτερότητα (Αριθμοί V, 15· Κριταί VII, 13· Ωσηέ III, 2).

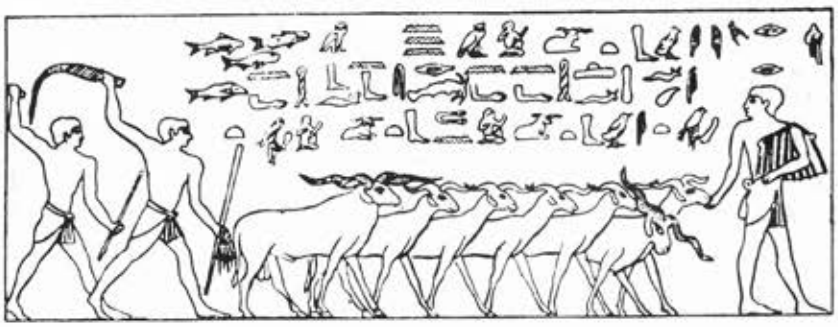

Εικ. 14. Σκέπασμα τοῦ σπόρου μὲ τὸ πάτημα κριαριῶν στὴν ἀρχαία Αἴγυπτο (ἀπὸ τὸν ἴδιο τάφο, ὅπως ἡ εἰκ. 11).

Στην Ηρωϊκή εποχή της Ελλάδας, που περιγράφει ο Όμηρος στα ποιήματά του, το κριθάρι αποτελούσε κύρια τροφή για τους ανθρώπους. Καβουρντσιμένο κριθάρι το άλεθαν με μυλόπετρες και το πασπάλιζαν πάνω στο κρέας (Ιλιάδα Σ, 560· Οδύσσεια ξ, 77· β, 289 - 91). Με τον καρπό έτρεφαν επίσης τα άλογα. Η χρησιμοποίηση του κριθαριού από τον άνθρωπο διατηρήθηκε φαίνεται επί πολλά χρόνια. Ο Ηρόδοτος γράφει ότι «από πυρών και κριθέων ώλοι ζώουσι» (Β, 36). Η μπύρα επίσης δεν ήταν καθόλου άγνωστη, ήδη από την εποχή των Αιγυπτίων, αφού κατά τον Ηρόδοτο οι Αιγύπτιοι «οίνω δ' εκ κριθέων πεποιημένω διαχρέονται» (Β, 77).

Στην Κύρου Ανάβαση (IV, ν, 26) ο Ξενοφών αναφέρει τα εξής: «Ήσαν δε (εν Αρμενία) και πυροί και κριθαί ισοχειλείς, και κάλαμοι ενέκειντο, οι μεν μείζους οι δε ελάττους, γόνατα ούκ έχοντες. Τούτοις δ' έδει οπότε τις διψώη λαβόντα εις το στόμα μυζείν. Και πάνω άκρατος ήν, ει μή τις ύδωρ επιχέοι· και πάνυ ηδύ, συμμαθόντι το πόμα ήν». Ο Αριστοτέλης έκαμε ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις για τις συνέπειες, που έχει η υπερβολική κατανάλωση μπύρας (παρ' Αθην. Χ, 447β): «Πλην ίδιόν τι συμβαίνει περί τας των κριθών, το καλούμενον πίνον. Υπό μεν γαρ των λοιπών τε και μεθυστικών οι μεθυσθέντες επί πάντα τα μέρη πίπτουσι· και γαρ επί τα αριστερά και δεξά και πρηνείς και ύπτιοι. Μόνο δε οι τω πίνω μεθυσθέντες εις του πίσω, και ύπτιοι κλίνονται».

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ:

«Πλην κάτι ξεχωριστό συμβαίνει με το παρασκεύασμα του κριθαριού το λεγόμενο πίνον (μπύρα). Διότι ό σοι μεθούν από τα άλλα μεθυστικά ποτά πέφτουν προς όλες τις μερ'ές. Προς τα αριστερά, τα δεξιά, προς τα μπρός (μπρούμυτα) και πίσω (ανάσκελα). Μόνο όσοι μεθούν με τον πίνο (μπύρα) πέφτουν προς τα πίσω, ανάσκελα».

Η σπουδαιότητα του κριθαριού προκύπτει κι' από το γεγονός ότι το στάχυ του εικονίζεται σε μερικά από τα πιό παλιά νομίσματα.

Στην εικ. 18 (του βιβλίου) βλέπει κανένας καθαρά το εξάστοιχο κριθάρι πάνω στα πρώτα σχεδόν νομίσματα, που τον 6ο π.Χ. αιώνα έγιναν στη Νότιο Ιταλία (Μεταπόν-

το) από τον Πυθαγόρα. Σπόροι κριθαριού εικονίζονται επίσης σ' ένα ασημένιο νόμισμα της Λεοντίνης (Ιταλία), κατασκευάσθηκε κατά το 450 π.Χ.

3. ΒΡΩΜΗ

Ο Όμηρος δεν μνημονεύει καθόλου τη βρώμη, μόλο που μιλάει πολύ συχνάγια το στάρι και το κριθάρι. Το ίδιο παρατηρείται με τη Παλαιά Διαθήκη, όπου ούτε μια φορά δεν γίνεται λόγος για τη βρώμη. Η καλλιέργειά της πρέπει να ήταν εντελώς άγνωστη στους Ιουδαίους.

Η βρώμη λοιπόν εμφανίζεται σε μεταγενέστερη εποχή από τ' άλλα σιτηρά. Προτού όμως καλλιεργηθεί κανονικά, για αρκετές εκατονταετηρίδες ήταν φαίνεται ανακατωμένη μαζί τους σαν ζιζάνιο. Ύστερα δεν πρέπει να ξεχνούμε πως η βρώμη δεν ευδοκιμεί σε συνθήκες, σαν αυτές που επικρατούν στα κέντρα του αρχαίου πολιτισμού (στις χώρες από την Ανατολική Μεσόγειο). Επομένως είναι ενδεχόμενο η βρώμη να άρχισε καλλιεργούμενη, έστω και σε μικρή κλίμακα, στη Βόρεια και Δυτική Ευρώπη, νωρίτερα από όσο γενικά πιστεύεται, να διαδόθηκε δε ευρύτερα μονάχα όταν οι χώρες αυτές εκπολιτίσθηκαν. Στη Βορειοδυτική Ευρώπη η βρώμη φαίνεται να χρησιμοποιόταν από τότε που έχουμε βάσιμες ενδείξεις για τον πολιτισμό των χωρών αυτών.

. . . . . .

Όσο για τους Λατίνους, οι Κάτων, Βάρρων, Βιργίλιος, Κολουμέλλας και Πλίνιος, κάμνουν συχνά λόγο για τη βρώμη με το όνομα AVENA (STERILIS DOMINATUR AVENAE). Οι τρεις πρώτοι συγγραφείς αναφέρουν τη βρώμη κυρίως σαν αγριόχορτο. Ο Κολουμέλλας (55 μ.Χ.) γράφει ότι, από βρώμη που σπέρνεται το φθινόπωρο, ένα μέρος κόβεται για σανό, (τα φυτά είναι ακόμα πράσινα), ενώ το άλλο μένει για καρπό. Ο Πλίνιος (77 μ.Χ.) μας πληροφορεί ότι στην Αθηνά τον καρπό της αγριόβρωμης τον χρησιμοποιούσαν για τροφή, ενώ τα καλάμια χρησίμευαν για να ροφούν ποτά. Συνιστά μια Ελληνική ποικιλία, κατάλληλη για γρασίδι, αναφέρει δε ότι οι Γερμανοί έσπειραν βρώμη και χρησιμοποιούσαν τον καρπό για αλεύρι.

. . . . . .

Ο Διοσκουρίδης (του πρώτου αιώνα μ.Χ.), όπως και ο Γαληνός (2ος αιώνας), συνιστούσαν τη βρώμη για φαρμακευτικούς σκοπούς. Ο δεύτερος αναφέρει πως τη βρώμη την καλλιεργούσαν κοντά στην Πέργαμο και πως τον καρπό της τον χρησιμοποιούσαν για τα άλογα, αλλά και για τροφή των ανθρώπων, όταν επικρατούσε σιτοδεία. Κατά τον Φλωρεντίνο (του 3ου αιώνα μ.Χ.), ο σανός της βρώμης χρησιμοποιόταν για τα πρόβατα.

4. ΓΕΝΙΚΑ ΠΕΡΙ ΣΠΟΡΑΣ

Σπορά με το χέρι. Τα σιτηρά σπέρνονται με το χέρι ή με μηχανές· επίσης στα πεταχτά ή σε γραμμές. Σπορά με το χέρι γίνεται πάντοτε στα πεταχτά, αυτή δε η μέθοδος δεν διαφέρει καθόλου σχεδόν από ό,τι εφαρμόζουν στο σημείο αυτό οι γεωργοί εδώ και χιλιάδες χρόνια. Όπως φαίνεται χαρακτηριστικά στην εικόνα 12 (του βιβλίου), που είναι αναπαράσταση από ένα αρχαίο αιγυπτιακό τάφο (250 περίπου χρόνια π.Χ.) και τότε έσπειραν με το χέρι στα πεταχτό. Το ίδιο συνέβαινε και αργότερα στην εποχή που καλύπτει η Παλαιά Διαθήκη ή στην κλασική Ελλάδα. Ο σπόρος σκεπαζόταν με το πάτημα ζώων (χρησιμοποιούσαν συνήθως πρόβατα ή γουρούνια) ή με όργωμα και συμπλήρωση της εργασίας με τσάπα.

5. ΣΥΓΚΟΜΙΔΗ ΜΕ ΤΟ ΧΕΡΙ

Από τότε που άρχισε η γεωργία ως τα μέσα του 19ου αιώνα, τα σιτηρά συγκομιζόταν πάντοτε με το χέρι, η εργασία δε αυτή γινόταν σε δυό στάδια: το θέρισμα και το αλώνισμα...

Είναι περίεργο πόσο λίγο άλλαξε ο τρόπος συγκομιδής επί χιλιάδες χρόνια. Στην Παλαιά Διαθήκη μνημονεύονται συχνά διάφορες φάσεις της εργασίας αυτής, ενώ ο Όμηρος μας δίνει μιά έκτακτη περιγραφή του θερισμού. Η εργασία εικονιζόταν στην περίφημη ασπίδα του Αχιλλέα, που έγινε στα εργαστήρια του Ήφαιστου, χάρις στις παρακλήσεις της ωραίας Θέτιδος, της μητέρας του Αχιλλέα (Ιλιάδα Σ 550 - 56).

«Στα χωράφια του βασιλιά έβλεπε κανένας εργάτες που θέριζαν, κρατώντας στα χέρια τους κοφτερά δρεπάνια. Μερικά χειρόβολα έπεφταν σε γραμμές πάνω στην καλαμιά, ενώ άλλα τα έδεναν αυτοί που έκαμναν τα δεμάτια, με δεματικό από καλαμιά. Τρείς δέτες εξυπηρετούσαν τους θεριστάδες, ενώ πίσω τους παιδιά μάζευαν τα χειρόβολα και, κουβαλώντας τα στην αγκαλιά τους, έσπευδαν να τα δώσουν στους δέτες (MURRAY 1947).

6. ΤΡΩΚΤΙΚΑ ΤΩΝ ΑΓΡΩΝ

Απ' όλα τα τρωκτικά που κάμνουν ζημιές σε πλείστες καλλιέργειες, όπως και στα σιτηρά, τα πιό επιβλαβή είναι οι αρουραίοι. Τρώνε τα νεαρά φυτά των σιτηρών, όταν βλαστάνουν το φθινόπωρο ή αργότερα μετά το τέλος του χειμώνα. Ύστερα από το θέρισμα, σιτηρά σε δεμάτια προσβάλλονται επίσης απ' αρουραίους, που αποχωρίζουν τους κόκκους ή κόβουν τα στάχια και τα μεταφέρουν στις φωλιές τους.

/Συνέχεια στη σελ. 190

Ο ΚΩΣΤΑΝΤΟΥΛΗΣ

Ο Λαϊκός ποιητής της Νιάουστας

Αν, όπως λέγεται, μόνο τότε πεθαίνει κάποιος, όταν οι άνθρωποι τον αποξεχνούν, ο Κωσταντούλης δεν πέθανε, γιατί αυτά τα πενήντα χρόνια που δεν τριγυρνά στα δρομάκια της Νάουσας, το όνομά του δεν έλειψε απ' το στόμα εκείνων που τον γνώρισαν, ούτε μια μέρα καθημερινή ή γιορτινή.

Τώρα ο Κωσταντούλης μας κοιτάζει ολοζώντανος απ' τη φωτογραφία του εξώφυλλου, που είναι μαζί και φωτογραφία ενός μέρους μιας σελίδας απ' τα χειρόγραφά του, χάρη στο Σύλλογο «Γιανίτσαροι και Μπούλες» και στον Τάκη το Μπάϊτση, που έκαναν βιβλίο τα ποιήματα που άφησε σε χειρόγραφα ο ποιητής και μερικά που διαφυλάχτηκαν από άλλους.

«Αν βγούν βιβλίο, θέλω και γώ ένα» μου είπε μια μέρα ένας παλιός Ναουσαίος που έτυχε να μάθει ότι ο Τάκης Μπάϊτσης ετοίμαζε την έκδοση του έργου του Κωσταντούλη και μου είχε δώσει τα χειρόγραφά του να τα ρίξω μια ματιά. Η επιθυμία του παλιού Ναουσαίου εκπληρώθηκε.

Για τις δυσκολίες όμως που συνάντησε ο Τάκης ο Μπάϊτσης στην «αποκρυπτογράφηση» των χειρογράφων του Κωσταντούλη θα γράψω συνέχεια. Πρώτα αισθάνομαι την ανάγκη να πώ ότι η δική μου βοήθεια για λόγους ανεξάρτητους από τη θέλησή μου στάθηκε τελικά πολύ μικρή, αφού όσες διορθώσεις στην ορθογραφία έκανα, τις έκανα μόνο στα χειρόγραφα του Τάκη του Μπάϊτση. Δοκίμια δε στάθηκε δυνατό να πάρω στα χέρια μου κι έτσι στα λάθη που ήταν φυσικό να μου ξεφύγουν στα χειρόγραφα προστέθηκαν και τα λάθη του δαίμονα του τυπογραφείου, ώστε να μην μπορώ να καμαρώσω «για την ορθογραφική διόρθωση των κειμένων» που ο εκδότης από περίσσια ευγένεια μου απέδωσε. Σε μια δεύτερη έκδοση του Κωσταντούλη, που εύχομαι να αξιοθούμε να δούμε, θα ήθελα η προσφορά μου να είναι αληθινά ουσιαστική.

Ένοιωθα ηθική υποχρέωση να δώσω τις παραπάνω εξηγήσεις και μαζί να πώ ότι εκείνο που έχει σημασία σε μια τέτοια προσπάθεια σαν αυτή της έκδοσης ενός λαϊκού ποιητή, που το έργο του κινδύνευσε να χαθεί, είναι αυτή η ίδια η έκδοση και όχι οι λεπτομέρειες, ορθογραφία, εμφάνιση βιβλίου, που είναι ευτύχημα αν δεν εμποδίζουν στην κατανόηση του περιεχομένου.

Του

Θωμά Γαβριηλίδη

Τώρα που πέρασε ήδη αρκετό χρονικό διάστημα από την ημέρα που «ο Κωσταντούλης» βγήκε στις βιτρίνες των βιβλιοπωλείων μπορούμε να πούμε ότι το χρέος στον ποιητή πληρώθηκε και η Νάουσα απόκτησε μια ακόμη φωνή που μιλάει αρκετά εύγλωττα για την ιστορία της. «Ο Κωσταντούλης» έγινε πηγή ιστορική, πολύτιμη στα χέρια των ερευνητών και ανάγνωσμα ευχάριστο των φίλων του βιβλίου. Σίγουρα θα 'ρθεί μέρα που δε θα απουσιάζει από καμιά ναουσαΐικια βιβλιοθήκη.

«Ο Κωσταντούλη» είναι ένας στα θιός στην πνευματική ζωή της Νάουσας. Γιαυτό οι αναγνώστες θα πρέπει να ξέρουν ότι η έκδοση του βιβλίου αυτού δεν ήταν εύκολο πράμα. Δεν εννοούμε το οικονομικό πρόβλημα που κι αυτό υπήρχε, περισσότερο θέλουμε να τονίσουμε τις δυσκολίες στην αντιγραφή των χειρογράφων του Κωσταντούλη, που ήταν τόσο μεγάλες, που παρόλη την φιλότιμη προσπάθεια του εκδότη μερικές φορές, ευτυχώς λίγες, δν μπόρεσαν να ξεπεραστούν.

Κάποια μέρα τα χειρόγραφα του Κωσταντούλη μπορεί να εκτεθούν ώστε να μπορεί να τα δεί όποιος θέλει. Μόνο αν γίνει αυτό θα γίνει κατανοητό το επίτευγμα του εκδότη.

Ο Κωσταντούλης έγραφε χωρίς να χωρίζει τις λέξεις και χωρίς να σκοτίζεται για την παραδοσιακή ορθογραφία. Βέβαια πολλοί στίχοι του διαβάζονται εύκολα σχετικά, πολλοί όμως χρειάζονται μεγεθυντικό φακό

Μόνο έτσι μπορώ να εξηγήσω την ασάφεια που υπάρχει σε μερικούς στίχους όπως π.χ. στιχ. 39, σελ. 20 ψηλά στις λάσπες αστραπές σεισμός εις τα λιβάδια, που θα ταίριαζε αντί λάσπες ράχες, στιχ. 5 σελ. 69· και γράφει τα βιρισέδια του επάνω εις το μπάνιο, όπου θα ταίριαζε να λέει εις το μπάγκο ή στη σελ. 77 στιχ. 26. Ποιός ψυσάει με το στόμα στη ψωλιά δίχως ψυσούρα, όπου θα ταίριαζε να λέει στη ψωτιά...

Πρόσθετη δυσκολία στην αντιγραφή στάθηκε οπωσδήποτε και η ανομοιομορφία της, γλώσσας του Κωσταντούλη, ο οποίος εκτός από τις αρκετές λόγιες λέξεις που χρησιμοποιεί, και όχι πάντα σωστά, χρησιμοποιεί και τη ναουσαΐικη προφορά την οποία όμως και παραλλάζει συχνά χάριν της ομοιοκαταληξίας. Έτσι δε γράφει πάντοτε το άτονο ε ως ι π.χ. φάτι (με γιώτα το σωστό και όχι με έψιλον γιώτα) (φάτε) αλλά το γράφει και με ε όπως θα το έμαθε από το δάσκαλο· «φάτε πχιέτι και χαρείτε, στο χορό σφοδρά ριχτείτε». Αλλού γράφει ο αντί ου και αλλού πάλι ου αντί ο για χά-

ρη της ομοιοκαταληξίας, π.χ. σελ. 79 στιχ. 18. Είναι αίνιγμα (όχι άνοιγμα) ηλίου και με ποίημα το λύου.

Στο στίχο αυτό βλέπουμε καθαρά ότι ο Κωσταντούλης δε γράφει ατόφια τη Ναουσαΐικη προφορά κα τη θυμάται μόνο στο τέλος χάριν της εσωτερικής ομοιοκαταληξίας ηλίου - λύου (λύω, λύνω). Στους στίχους 11 - 12 σελ. 92 γράφει: Πώς να σε πάρω σένα γω

που μαι κορίτσι τ' αρχηγό

Είναι ολοφάνερο ότι έκανε την παραποίηση της γενικής του αρχηγού σε τ' αρχηγό πάλι για την ομοιοκαταληξία.

Αυτή η ανομοιομορφία στη γλώσσα ήταν μεγάλος πειρασμός για τον αντιγραφέα. Η γνώμη και του Τάκη του Μπάϊτση και η δική μου ήταν να αντιγραφούν οι λέξεις, όπως τις έγραψε ο Κωσταντούλης. Αν σε μερικές περιπτώσεις η αντιγραφή δε στάθηκε πιστή, πιστεύω ότι έγινε αθέλητα. Δεν είχα την ευκαιρία να κάνω αντιπαραβολή των χειρογράφων του Κωσταντούλη με τα αντίγραφα του εκδότη.

Απ' όσα αναφέρω φαίνεται καθαρά ότι η πρώτη έκδοση του Κωσταντούλη ήταν άθλος του Τάκη Μπάϊτση, αλλά και ότι χρειάζεται μια δεύτερη χωρίς τα τυπογραφικά κλπ. λάθη της πρώτης. Πιστεύω ότι αξίζει τον κόπο και τα έξοδα γιατί η ποιητική συλλογή του Κωσταντούλη είναι μια ενδιαφέρουσα ιστορική πηγή για το παρελθόν της Νάουσας.

Μαζί με τον Κωσταντούλη αναστήθηκαν άνθρωποι και ζωντάνεψαν γεγονότα σημαδιακά της παλιάς Νιάουστας. Μέσα στα ποιήματά του, πέρα από όσα αναφέρονται σε πραγματικά γεγονότα, βρίσκουμε και αρκετούς στίχους που μας μιλούν για τα ήθη και έθιμα της εποχής του. Άλλα από αυτά επειδή διατηρούνται απαράλλαχτα μέχρι σήμερα μας κάνουν να νιώθουμε την εποχή του Κωσταντούλη πολύ κοντά μας, ενώ όσα μπήκαν στο περιθώριο μας δίνουν το μέτρο της αλλαγής των καιρών. «Η Πασχαλιά» είναι ένα ποίημα αντιπροσωπευτικό της συνέχειας και μαζί της διαφοροποίησης του ναουσαΐικου τρόπου ζωής.

Δεν σκοπεύω να εξαντλήσω σ' αυτό μου το σημείωμα το θέμα «Κωσταντούλη». Πιστεύω ότι είναι πολύ πλατύ κι ότι πολλοί θα αντλήσουν υλικό από το έργο του Κωσταντούλη. Ένα σοβαρό πρόβλημα νομίζω ότι είναι και τα διαβάσματα του λαϊκού μας ποιητή, οι πηγές των έμμετρων παραμυθιών του με τα περίεργα ονόματα των ηρωίδων του, αλλά και οι μνήμες από τους Αρχαίους Έλληνες Λυρικούς Ποιητές.

Ευχάριστη έκπληξη για μένα ήταν και «τα προφορικά» ποιήματα του Κωσταντούλη που έφτασαν ως τον εκδότη του χάρη σε κάποιους ακροατές του λαϊκού μας ποιητή. Τα ποιήματα αυτά τα διάβασα για πρώτη φορά μαζί με τους αναγνώστες της πρώτης έκδοσης.

Θα κλείσω το σημερινό μου σημείωμα με δυο σατυρικά ποιήματα του Κωσταντούλη που μου τα απάγγειλε ο Χάρης ο Πιτσιούνης, όταν βρεθήκαμε στο φιλόξενο τραπέζι του πανηγυριού στον Έξω Αγιά Σωτήρη, μαζί με τα σχόλια που συνόδευαν το πρώτο.

«Μια φορά ο Κωσταντούλης συνάντησε κάτι μεθυσμένους που του ζητούσαν να τους κάνει κανένα στιχάκι...

— Αν σας κάνω στιχάκι, θα με βαρέστε; ρώτησε ο Κωσταντούλης.

— Όχι! δε σε βαρούμε, κάνε μας! του απάντησαν.

— Καλά... κατσίτι εκεί παρέκει.. για να σας πώ στιχάκι...

Μόλις στάθηκαν εκεί που τους είπε, τους ταίριασε το παρακάτω τετράστιχο και ύστερα έγινε άφανος!

Γειά σου λεβέντη μου Παντά
και Μέλτη μου ασίκη
που δεν αφήσατε στη Νάουσα
ορνίθα και κατσίκι...

Το δεύτερο δεν έχει σχόλια.

Ο Κολιός ο νταμπούσκας κι ο Σόκαρης κοντός, Παπούλκος σημαδιάρης κι ο Ντάφνος ο στεγνός!

Προσέξατε

— Οι στήλες της «ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ» είναι στη διάθεση όλων των Ναουσαίων και των φίλων του περιοδικού.

— Οι αποστελλόμενες για δημοσίευση εργασίες και άρθρα να είναι σύντομες σε 6 το πολύ σελίδες γραφομηχανής και να μην έχουν δημοσιευθεί σε άλλο περιοδικό ή εφημερίδα.

— Παράκληση οι εργασίες να γράφονται στη Δημοτική και με το μονοτονικό σύστημα.

— Η «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» δεν φέρει καμία ευθύνη για τις εκφραζόμενες γνώμες των συνεργατών της.

— Εργασίες είτε δημοσιευθούν είτε όχι δεν επιστρέφονται

«ΠΥΡΣΟΣ» Ένας Σύλλογος με.. «Παθητικό»!

Το σημερινό μου σημείωμα έχει μια ιδιομορφία. Τα δεδομένα είναι ότι είμαι πρόεδρος του ΠΥΡΣΟΥ (κάποιοι με θέλουν ψυχή του ΠΥΡΣΟΥ) και ότι ο ΠΥΡΣΟΣ είναι ένας σύλλογος με πανελλήνια και διεθνή ακτινοβολία. Συμμετοχή στη δόξα του ΠΥΡΣΟΥ έχουμε όλοι όσοι δουλεύουμε μέσα στον ΠΥΡΣΟ, αλλά και όσοι μας βοηθάνε από έξω. Πιο πολύ όμως η Νάουσα, η Ημαθία, η Ελλάδα.

Πού βρίσκεται η ιδιομορφία αυτού του σημειώματος; Στο ότι δεν θα μιλήσω για επιτυχίες. Ούτε για παλιές ούτε για τις πρόσφατες. Πολλές φορές έχουμε αυτολιβανιστεί! Και το κάνουμε σε πείσμα όλων αυτών που δεν θέλουν να αναγνωρίσουν την προσφορά του ΠΥΡΣΟΥ και την πρωτοπορία του σε πετυχημένες συμμετοχές στην Ελλάδα και στην Ευρώπη.

Στο σημείωμά μου αυτό θα είμαι αντι-«ΠΥΡΣΟΣ». Όσο λιβάνι, υποχρεωτικά, έκαψα για τον «ΠΥΡΣΟ» σε δημοσιογραφικά σημειώματα, σε αναφορές προς τις προϊστάμενες εξουσίες, προς γονείς και κηδεμόνες, αλλά και προς τα ίδια τα μέλη του γκρουπ, όποια κι αν ήταν — και ήταν πολλά παιδιά —, που τώρα είναι νοικοκυραίοι, οικογενειάρχες, τόσο, τώρα, θα μιλήσω για τα αρνητικά, τις δυσκολίες, τους κινδύνους στους οποίους είμαστε εκτεθειμένοι με υπαιτιότητα του ίδιου μου του εαυτού, συνεργατών, φίλων, οργανωτών, πολιτειακών και Δημοτικών παραγόντων και των ίδιων των παιδιών.

Θα συμφωνείτε ότι ένα τέτοιο οδοιπορικό θα παρουσίαζε πολύ ενδιαφέρον. Όμως δεν θα γράψουμε σύγγραμμα. Θα μπορούσε, σίγουρα! Πολλά μάλιστα παιδιά το θέλουν. Θέλουν να πουν και τα δικά τους, έτσι για να ξεθυμάνουν και κείνα. Αλληλοέχουμε ράματα για τις γούνες μας!

Δεν αποκλείεται κάποτε να γίνει μια πιο εκτεταμένη δου-

Του Λυκειάρχη
Μανώλη Βαλσαμίδη

λειά. Σήμερα όμως γράφω αυτές τις γραμμές γιατί τα πράγματα άλλαξαν πολύ και θέλω να κάνω κοινωνούς της ευθύνης και άλλους. Πλέον δεν είναι εύκολο ένας σύλλογος σαν τον ΠΥΡΣΟ να συνεχίσει μέσα σε τόσες αντιξοότητες, να προσθέτει ενεργητικό. Μέσα στις σημερινές συνθήκες, όπως διαμορφώνονται γενικά και όπως ειδικότερα διαμορφώθηκαν για τον ΠΥΡΣΟ θα πρέπει να μιλάμε πλέον και για παθητικό.

Υπάρχει λοιπόν και παθητικό; Χωρίς κανέναν δισταγμό απαντώ ναί, υπάρχει παθητικό και είναι μεγάλο.

Θα σταθώ πρώτα στις συνθήκες, τους κινδύνους, την οικονομική χασούρα, τις υλικές ζημιές και τα αίτιά τους. Σε ένα άλλο σημείωμα θα σταθώ στους ηθικούς κινδύνους, τα αίτιά τους, τον χαρακτήρα τους και κάποιες παρατηρήσεις - νόμους που διαμορφώνουν τις αρνητικές συνήθως καταστάσεις που ζει το γκρουπ.

Μια αποστολή έχει οικονομικό κόστος. Ποιό είναι αυτό; Έχουμε δυό τρόπους υπολογισμού του κόστους. Τον κανονικό, που υπολογίζει τα μέλη του γκρουπ σαν ανθρώπους και τον συνήθη πλέον για μας, που υπολογίζονται τα μέλη του γκρουπ σαν άψυχο φορτίο για μεταφορά. Η διαφορά τους μεγάλη. Ο υποβιβασμός όμως του ανθρώπου σε άψυχο αντικείμενο για μεταφορά είναι το πρώτο μεγάλο παθητικό.

Πέρα απ' αυτό η ευθύνη που αναλαμβάνουν οι υπεύθυνοι για τον απανθρωπισμό των συνθηκών της αποστολής είναι υποβιβασμός και της δικής τους νοημοσύνης και ανθρωπιάς. Είναι παθητικό. Και η έκθεση σε κινδύνους εγγίζει τα όρια της παραφροσύνης. Δεν υπερβάλλω, θα αναφερθώ σε παράδειγμα. Πάμε στη Βρετάνη, στη Γαλλία. Με έναν οδηγό και χωρίς διανυκτερεύσεις! Και με κάποιους έξω από το γκρουπ, εκδρομείς, για να έχουμε και κάποιο έσοδο, ή, ερχόμαστε από Μαγιόρκα με κατάστρωμα στο πλοίο και Βαρκελώνη - Νάουσα χωρίς διανυκτέρευση. Με δύο οδηγούς, (ίδια γεύση!).

Θυμάμαι, επιστρέφοντας από μια αποστολή, μου ζήτησαν τα παιδιά να μπούμε στη Βενετία για να ψωνίσουν δωράκια για τους δικούς τους. Ήταν, νομίζω στο πρόγραμμα. Σε ένα δρόμο της Βενετίας αντιλαμβάνομαι δύο άντρες να υποχρεώνουν δύο μέλη του χορευτικού να προχωρήσουν προς ένα χώρο απόμερο. Έτρεξα να βοηθήσω τα παιδιά γιατί κατάλαβα πως ήταν σε δύσκολη θέση. Η παρέμβασή μου στάθηκε σωτήρια. Τί ταλαιπωρία θα τραβούσαμε ένας Θεός το ξέρει. Οι άντρες ήταν της διώξεως ναρκωτικών. Οι φάτσες των δικών μας από την ταλαιπωρία του ταξιδιού και την αϋπνία φάνταξαν στους αστυνομικούς για φάτσες ναρκομανών! Έπιασαν λαυράκι!!!

Την παραπάνω κατάσταση ε-

ιβαρύνουν και άλλοι παράγοντες. Πρώτα τα Τουριστικά Γραφεία Ταξειδίων ή τα Πρακτορεία, όπως λέμε. Η ασυνέπεια, η κακή κατάσταση των λεωφορείων (άλλο λεωφορείο ναυλώνεις και άλλο σου έρχεται), οι οδηγοί (εκβιασμοί, κακή συμπεριφορά). Βεβαίως υπάρχουν και οδηγοί που έγιναν φίλοι μας. Είναι όμως ελάχιστοι. Το πιο συνηθισμένο φαινόμενο είναι το παθητικό και εδώ.

Θα αναφερθώ σε μερικά παθήματα. Ναυλώνουμε λεωφορείο LUX για δυο αποστολές. Ώρα αναχωρήσεως έξι το πρωΐ. Προκαταβολή 200.000 δρχ. Πρακτορείο γνωστό. Στηθήκαμε μέχρι τις τρεις το απόγευμα για να έρθει να μας πάρει άλλο λεωφορείο και δεν συμμαζεύεται.

Ζητάμε δεύτερο οδηγό. Μας έρχεται το λεωφορείο με τον δεύτερο οδηγό. Ο πρώτος όμως, που είναι και ιδιοκτήτης, δεν δίνει τη θέση του στον δεύτερο με καμιά περίπτωση. Ήταν οδηγός, αλλά δεν ήταν οδηγός!

Πρόσφατα. Εξοφλημένο το δρομολόγιο στο ακέραιο. Από την πρώτη μέρα της επιστροφής ο οδηγός δεν έχει συνάλλαγμα ούτε για πετρέλαιο. Έρανος από τα παιδιά για να φουλάρει. Άλλη ιστορία με τα διόδια. «Δεν έχω». «Πέρνα δεξιά»! «STOP»!

Στο Φορλί. Τιμητική εκδήλωση για τον εκπρόσωπο του ΠΥΡΣΟΥ, απονομή μεταλλίου κ.λ.π. Εκεί που ανοίγαν οι σαμπάνιες, νάσου ο οδηγός τουλούμι στο ξύλο. Γυναικοδουλειά στη μέση. Τον κάνανε του αλατιού!

Πώς είναι ο τουρισμός έξω; Να το συζητήσουμε; Ρωτήστε τα μέλη της αποστολής της Μαγιόρκα. Κινούμασταν με Τουριστικά Λεωφορεία Ισπανικά. Δεν πάμε — λέω — να πνιγούμε; Ποιά σύγκριση νά κάνουμε. Το Αιρ - Κοντίσιον; Είκοσι εφτά χρόνια με τον ΠΥΡΣΟ στα Ελληνικά λεωφορεία, όταν ζεσταινόμασταν ανοίγαμε την πόρτα. Τα ραντεβού στην ώρα τους. Δε λάθεψαν μια μέρα ούτε για ένα λεπτό. Φυσικά μιλάμε για τα Ισπανικά τουριστικά λεωφορεία.

Και αναρωτιέται κανείς γιατί με μας τόση αθλιότητα; Λένε τα πρακτορεία ότι τα αυτοκίνητα είναι στην Ελλάδα πανάκριβα. Δεν είναι όμως εδώ το θέμα. Και φθηνά να ήταν τα λεωφορεία δεν θα άλλαζε τίποτε. Γιατί τίποτε δεν πάει καλά στα Τουριστικά μας γραφεία. Μόνον το ψέμα παίρνει και δίνει. Και μεταξύ τους.

— Θα αναφερθώ σ' ένα τέτοιο... καλό πρακτορείο. Μάζεψε όλα τα χαλασμένα λάστιχα από τα λεωφορεία του και τα φόρεσε σε ένα, σ' αυτό που μας έστειλε για την αποστολή μας. Και είχαμε με ένα καύσωνα που συναντήσαμε στη Γιουγκοσλαβία τέσσερα σκασίματα σε μια μέρα! Φανταστικό, αλλά αληθινό. Τα είχε για άλλαγμα και εμάς για... πέταμα μαζί με τα παλιά του λάστιχα.

Σας ακούω να λέτε: «Γιατί δεν καταγγείλατε τις παραβάσεις στον ΕΟΤ;» Να μη μιλήσω. Μόνον αυτό θα πω. Ο ΕΟΤ θέλει δικαστικές αποφάσεις για να βγάλει την απόφασή του!

Θα εξαιρέσουμε ελάχιστα πρακτορεία μέχρι αποδείξεως του εναντίου.

Δεν ξέρω αν ο ΠΥΡΣΟΣ συνεχίσει μ' αυτόν τον τρόπο να κάνει αποστολές, αλλά προσωπικά δεν το νομίζω πλέον. Τα πράγματα θα βελτιωνόταν αρκετά αν ο ΠΥΡΣΟΣ ενισχυόταν οικονομικά. Και σήμερα δεν έχει και δεν περιμένει από κανένα δεκάρα. Το Υπουργείο Πολιτισμού για το 1985 (ήμασταν Εθνική συμμετοχή στην ΕΥΡΩΠΙΑΔΑ στο ΤΟΡΙΝΟ) προϋπολογισμός 805.000, ενίσχυση μηδέν. Το 1986, συμμετοχή σε φεστιβάλ ΒΕΛΓΙΟΥ και ΜΑΓΙΟΡΚΑ προϋπολογισμός 1.800.000. Ενίσχυση μηδέν. Υπουργείο Βορείου Ελλάδος μηδέν. Νομαρχία Ημαθίας μηδέν. Δήμος Νάουσας... αντίδωρο.

Νομίζω όμως ότι με τις παραπάνω συνθήκες και το τόσο κόστος, το παθητικό όπως είπα, που φορτώνεται όλο στις πλάτες ενός συλλόγου σαν τον ΠΥΡΣΟ, τέρμα το ενεργητικό που καρπώνονται άλλοι. Τέρμα η καύχηση ότι έχουμε τον ΠΥΡΣΟ. Τρέλα Τέλος.

Τελειώνω το σημερινό μου σημείωμα με την υπόσχεση για την καταγραφή στο άλλο τεύχος και ενός άλλου χαρακτηριστικού παθητικού.

Κάθε συνδρομητής ας γράψει και έναν καινούργιο συνδρομητή

Αποτυχίες στη μάθηση των μαθητών με μειωμένες νοητικές ικανότητες. Χαρακτηρισμός των διαφόρων κατηγοριών παιδιών με ειδικές δυσκολίες στη μάθηση.

(Β΄)

Οι ψυχολογικές παρατηρήσεις αποδεικνύουν ότι:

1. Πολλά παιδιά με προβλήματα μάθησης δυσκολεύονται να συγκεντρωθούν, έχουν πρόβλημα να απομονώσουν ορισμένα ερεθίσματα και να εστιάσουν την προσοχή τους σ' ένα συγκεκριμένο έργο.

Το αποτέλεσμα είναι, ότι χάνουν γρήγορα το ενδιαφέρον τους. Μαθαίνουν με μεγάλη δυσκολία. Μαθαίνουν μόνο εκείνα τα πράγματα που ικανοποιούν τις απαιτήσεις τους.

Τα παιδιά αυτά, πρέπει να βρίσκονται συνεχώς υπό την επίβλεψη του δασκάλου. Καλά είναι να κάθονται στα πρώτα θρανία και ανάμεσα σε ήσυχους μαθητές.

Οι ερωτήσεις του δασκάλου ή των γονέων πρέπει να επαναλαμβάνονται, ώστε να δίνεται ο απαιτούμενος χρόνος να σκεφθούν. Να τους δίνονται πρώτα εύκολες ερωτήσεις και ύστερα σιγά - σιγά να προχωρούνε στις δύσκολες.

Η στάση του δασκάλου και των γονέων πρέπει να είναι σοβαρή και επιτακτική. Με τον τρόπο της φωνής τους, να τα δώσουν να καταλάβουν ότι απαιτούν απ' αυτά υπακοή. Αυτό δημιουργεί στα παιδιά αίσθημα ασφάλειας.

Στη μάθηση μπορούν να βοηθηθούν με διορθωτικές ασκήσεις, της οπτικής και ακουστικής αντίληψης. Παρακάτω θα αναφέρω μερικές απ' αυτές.

Μπορούν επίσης να χρησιμοποιηθούν οι ασκήσεις αυτές στα παιδιά που υστερούν σε γλωσσικές ή οπτικές αντιληπτικές ικανότητες.

Στα παιδιά αυτά μπορούν να δημιουργηθούν κοινωνικές και συγκινητικές αναστολές.

Χρειάζεται κατανόηση, βοήθεια και ενθάρρυνση, για να ξεπεράσουν αυτά τα προβλήματα.

ΑΣΚΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΟΠΤΙΚΟΥ ΟΡΓΑΝΟΥ

Ι. Προασκήσεις

Στην αρχή οι ασκήσεις πρέπει να είναι εύκολες, σύμφωνα με τις ικανότητες των παιδιών.

Τα παιδιά ζωγραφίζουν ότι θέλουν (ελεύθερο σχέδιο). Ξεφυλλίζουν διάφορες εικόνες. Σφραγίζουν. Συναρμολογούν χρωματιστές

Της Ευγενίας Λεπίδου
προέδρου Κινητής Διαγνωστικής ομάδας
Νομού Ημαθίας

σκόρπιες εικόνες.

Μπορούν να κάνουν συλλογή KART POSTAL, άλμπουν χαρτοκοπτικής και χαρτοκολλητικής. Μπορούν να λύνουν αινίγματα ή να παίζουν με άλλα παιδιά διάφορα παιγνίδια.

Αυτή είναι στιγμή ξεκούρασης και ψυχικής προδιάθεσης, πριν αρχίσουν τα μαθήματα.

ΙΙ. Ασκήσεις που προάγουν τις δραστηριότητες του οπτικού οργάνου.

1. Συναρμολόγηση εικόνας

Δίνομε στο παιδί δύο όμοιες εικόνες. Η μία είναι κομένη σε πολλά σκόρπια κομμάτια, η άλλη είναι ολόκληρη (σχέδιο).

Εδώ χρησιμοποιούμε διάφορους τρόπους συναρμολόγησης των εικόνων. Στην αρχή δίνουμε λίγα κομμάτια (2-3) και κατόπιν τα αυξάνομε προοδευτικά.

2. Εύρεση διαφοράς μεταξύ εικόνων.

α) Δίνουμε στο παιδί δύο όμοιες εικόνες με μικρές διαφορές. Το παιδί προσπαθεί να τις βρεί και να τις δείξει.

β) Δίνουμε πολλές εικόνες που έχουν μικρές διαφορές μεταξύ τους. Δύο απ' αυτές είναι εντελώς όμοιες. Πρέπει να τις βρει το παιδί.

3. Κατασκευές.

Δίνουμε σπίρτα ή ξυλάκια στο παιδί, το οποίο προσπαθεί να κατασκευάσει διάφορα κατασκευάσματα, σύμφωνα με το σχέδιο.

4. Εξάσκηση οπτικής μνήμης.

α) Βάζουμε επάνω στο τραπέζι διάφορα αντικείμενα (σβήστρα, μολύβι, ψαλιδάκι κλπ.). Αφού τα δεί το παιδί, τα μαζεύουμε και ζητούμε να μας πεί, τί αντικείμενα είδε και σε ποιό σημείο ήταν τοποθετημένα.

β) Βάζουμε στο τραπέζι σε κάποια σειρά, διάφορα έγχρωμα γεωμετρικά σχήματα (τετράγωνο, τρίγωνο, ορθογώνιο, κύκλο κλπ.). Σε λίγο τα σηκώνουμε και βάζουμε το παιδί να τα τοποθετήσει όπως ήταν πρώτα.

ΙΙΙ. Ασκήσεις με γεωμετρικά σχήματα.

Παίρνουμε χαρτονάκια που στο καθένα είναι γραμμένος από ένας έγχρωμος αριθμός. Κάθε αριθμός είναι ξεχωριστού χρώματος και τοποθετημένος στο χαρτόνι μέσα σε κάποιο γεωμετρικό σχήμα. Π.χ. ο αριθμός 1 σ' έναν κύκλο, ο αριθμός 2 σ' ένα τετράγωνο κ.ο.κ.

(Τα χαρτονάκια είναι ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών).

Κάθε παιδί έχει μπροστά του ένα μεγάλο χαρτόνι στο οποίο είναι ζωγραφισμένες οι θέσεις των αριθμών ανάλογα με το γεωμετρικό τους σχήμα.

IV. Ασκήσεις με σφραγίδες.

1. Το παιδί δοκιμάζει και γνωρίζει όλες τις σφραγίδες.

2. Δείχνουμε άλμπουμ με διάφορα γεωμετρικά σχήματα, ίδιου χρώματος.

Το παιδί αφού τα προσέξει, εντυπώνει στο νου του ένα σχήμα. Μετά παίρνει το ανάλογο σφραγιδάκι και σφραγίζει αυτό που έχει στο νού του.

Ο δάσκαλος παίρνει το σχέδιο και το τοποθετεί σε διάφορες στάσεις. Το παιδί με τη σφραγίδα του, σφραγίζει τις στάσεις αυτές.

V. Εικόνες για συμπλήρωση.

Πάνω σε συνθετικές εικόνες τα παιδιά τοποθετούν κομματάκια που λείπουν.

Μερικές διορθωτικές ασκήσεις για παιδιά με διαταραχές της δραστηριότητας του ακουστικού οργάνου.

1. Ασκήσεις ανοπαραγωγής ήχων.

α) Μπροστά στο παιδί τοποθετούμε χωριστά από δύο, τρείς, τέσσερες κλπ. κύβους.

Το παιδί πρέπει να χτυπήσει πάνω στο θρανίο με το μολύβι τον αριθμό των κύβων, υπολογίζοντας την απόσταση μεταξύ τους.

β) Ο δάσκαλος χτυπά με το μολύβι στο θρανίο (το παιδί δε βλέπει το μολύβι). Το παιδί πρέπει να χτυπήσει τόσες φορές και με τον ίδιο τρόπο, όπως και ο δάσκαλος.

γ) Ασκήσεις αναπαραγωγής μιάς μικρής μελωδίας.

2. Ασκήσεις για τη διάκριση ήχων σε οξεία και βαρεία.

α) Ασκήσεις για την αναγνώριση γνωστών μελωδιών από το άκουσμα ενός μικρού μόνο κομματιού.

β) Τονισμός των λέξεων, συλλαβών και φθόγγων.

Το παιδί χτυπά με τα δάχτυλα, λέγοντας τους τους φθόγγους μιάς λέξης. Π.χ. ι-ι-μ-ο-νι, μ-α-μ-ά. Κάνει έλεγχο των φθόγγων, ποιός είναι πρώτος, ποιός δεύτερος, ποιός τελευταίος. Μετράει τους φθόγγους.

γ) Τραγουδάνε τις λέξεις.

Μετά την 3η επανάληψη της λέξης π.χ. θάλασσα, αρχίζουν τη μελωδία της μακρύνοντας πρώτα την πρώτη συλλαβή θ ά α α - λασ-σα, έπειτα τη δεύτερη θά-λ α α α σ-σ α σ α α α.

3. Δοκιμή ακουστικής σύνθεσης των λέξεων.

Ξεχωρίζουν τον πρώτο και τον τελευταίο φθόγγο. Π.χ. Δείξε μου ένα αντικείμενο που ν' αρχίζει από «κ» (κούκλα), από «τ» (τόπι) κλπ. Πες ποιές λέξεις τελειώνουν σε «ι» και ποιές δεν τελειώνουν σε «ι».

Ανάλυση και σύνθεση λέξεων 3—4 φθόγγων.

Αφαίρεση μιας μίας των καρτελλών οι οποίες κρύβουν τα γράμματα των λέξεων. Π.χ. τ ό ξ ο, αφαίρεση της καρτέλλας που κρύβει το «ο», το «τ», το «ο» και το «ξ».

Ονομάζει το παιδί· τους φθόγγους που είναι σκεπασμένοι, μετά την αφαίρεση της καρτέλλας του συγκεκριμένου φθόγγου στη λέξη.

Αναγνώριση των συμμαθητών από τη φωνή τους.

Βάζουμε ένα ένα τα παιδιά να φωνάζουν «ποιός είμαι»;

Ο μαθητής με τα μάτια κλειστά πρέπει να αναγνωρίσει τους συμμαθητές του.

Τελειώνοντας θάθελα να τονίσω ότι, αν στο πρόγραμμα αυτό λαμβάνει μέρος ένα παιδί δειλό, πρέπει να ενθαρρύνεται να κάνει πράξεις που χρειάζονται πρωτοβουλίες, ώστε μετά από κάθε άσκηση που κάνει να νιώθει ικανοποίηση.

Να του δίνουμε εμπιστοσύνη και να το συμπεριφερόμαστε με στοργή και αγάπη.

ΔΙΑΒΑΣΑΜΕ

...Η μάχη για την κατάκτηση του κόσμου δίνεται στα πανεπιστήμια και τα ερευνητικά κέντρα. Κάθε νίκη σημαίνει καλύτερα και φθηνότερα προϊόντα - απαραίτητα φάρμακα - τεχνολογικές πρωτιές, που θα κατακτήσουν αύριο τις παγκόσμιες αγορές. Σημαίνει δέβαια και στρατιωτική υπεροπλία - που κι αυτή δεν βασίζεται πια στους αριθμούς των μεραρχιών.

Γράφω για πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα - και με συνέχει θλίψη. Όποιος παρακολουθεί από κοντά τις εξελίξεις στον χώρο της Παιδείας μας καταλαβαίνει. Όχι πως ήταν ποτέ ρόδινη η κατάσταση. Όμως όλοι περίμεναν βελτίωση. Και δεν υπάρχει χειρότερο από τις ελπίδες που διαψεύδονται: Φτάνεις να νοσταλγείς το πρότερο χάλι.

Έχουμε άραγε συνειδοτοποιήσει πως εκεί, σ' αυτό τον χώρο, παίζεται το μέλλον μας; Η οικονομική ανάκαμψη δεν εξαρτάται από τα (οιαδήποτε) μέτρα, αλλά από τη Γνώση. (Τα μέτρα είναι η ασπιρίνη). Η εδαφική μας ακεραιότητα δεν εξαρτάται από τη γενναιότητα των ενόπλων μας δυνάμεων - αλλά από τη Γνώση. Η πολιτιστική μας επιβίωση δεν εξαρτάται από τις φιέστες - αλλά από τη Γνώση...

Φθινώτερη γνώση: Νίκου Δήμου. ΒΗΜΑ 5.1.86.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΨΕΜΜΑΤΑ...

Ψέμματα! Πολλά ψέμματα λέγαν τα παλιά ισνάφια στους πελάτες τους. Από τις πολλές δουλειές που έπαιρναν δεν προλάβαιναν να είναι συνεπείς στην παράδοση των παραγγελιών κι' έτσι, αναγκαστικά έβρισκαν τη μια ή την άλλη πρόφαση για την ασυνέπειά τους.

Οι ράφτριες, οι μοδίστρες και περισσότερο οι ραφτάδες δούλευαν ψιλό γαζί τους πελάτες τους.

— Ξέρεις Μαρίκα μου τι να σε πω μου έσπασε η βελόνα της ραφτομηχανής και πρέπει να μου φέρουν άλλη απ' τη Σαλονίκη. Θα στο ράψω το φουστόνι και ξέρεις τι τεχνίτρα είμαι εγώ.

Η Μαρίκα έφευγε άπραγη απ' τη μοδίστρα της κι' ύστερα από μέρες ξαναπήγαινε για ν' ακούσει άλλη δικαιολογία.

— Μαρικούλα θγήκα φεύτρα χρυσή μου. Αλλά είσαι καλή και θα με καταλάβεις. Να μου έτυχε ένα έκτακτο νυφιάτικο. Ξέρεις η Πολυτίμη παντρεύεται την Κυριακή.

Όταν το πράγμα παραγινόταν με τα πολλά σύρε κι' έλα η μοδίστρα κρυόβταν κι' από το παραθύρι η κόρη της έλεγε: η μάνα μου είναι εδώ. Καμμιά φορά τα μπέρδευε κι' έλεγε: Είπε η μάνα μου να σου πω δεν είναι εδώ.

Υπομονή λοιπόν Μαρίκα γιατί που να βρεις άλλη μοδίστρα χρυσοχέρα σαν τη δική σου. Θα γίνει γιατί με τόσα που έχει φορτωθεί η ράφτρα σου μαλώνει με όλο τον κόσμο.

Οι ραφτάδες ήταν απίθανοι στις αναβολές τους μέχρι το σημείο Χριστουγεννιάτικο κουστούμι να το παίρνεις την Πασχαλιά.

— Δεν θγαίνει η δυλειά Γρηγόρη μου με το βελόνι. Βλέπεις αρρώστησε κι' ο βοηθός μου κι' είμαι σφιχτά. Κάνε υπομονή σε παρακαλώ.

Έτσι πολλές φορές οι πελάτες των ραφτάδων έκαναν γιορτές με τα παλιά τους κι' έβριζαν φανερά και κρυφά το ράφτη τους.

Οι μπαλωματήδες φορτωμένοι με παπούτσια για επισκευή και γιομάτα τα μαστέλλα με πετσιά, σ' άφηναν ξυπόλητο για πολύν καιρό και να τώρα θα τάχω έτσι μα να ύστερα σου έβγαιναν οι φτέρνες έξω από κανένα δεύτερο ζευγάρι παπούτσια.

Του
Στέλιου
Χρ. Σβαρνόπουλου

Του λόγου μου μείναμε μαζύ με τον αδελφό μου Χριστουγεννιάτικα χωρίς παπούτσια μπαλωμένα κι' έτσι μ' ένα ζευγάρι παπούτσια πήγαμε τρείς νομάτοι εκκλησιά. Πήγαινε οπατέρας λίγο στην εκκλησιά και γυρνούσε σπίτι για να φορέσω τα παπούτσια και με τη σειρά μου να ρθώ να τα φορέσει κι' ο αδερφός μου.

Αν πείτε πάλι για τις πλέχτρες που έφκιαχναν μπλούζες, ζακέττες, πουλόβερ στη μηχανή ώσπου να το φορέστε το καινούργιο πλεχτό θ' ακούγατε μισό χειμώνα ψέμματα και δικαιολογίες για την καθυστέρησή. Πότε η τεχνίτρα θ' αρρωστούσε ή πότε θάσπαγε η μηχανή της και θα πήγαινε στο μάστορα και κάνε λίγο υπομονή και τράβα κορδόνι το ψέμμα.

Οι μαστόροι, οι μπογιατζήδες, οι μαραγκοί δούλευαν σύννεφο το ψέμμα γιατί απλώνοντας σε πολλές δουλειές και καμμιά δεν προλάβαιναν.

Καμμιά φορά τύχαινε να δουλώσει ο υπόνομος και τα κλιούγκια κι' άντε να βρεις το μοναδικό «νιραγό» της πόλης, τον μπαρμα-Βασίλη. Κάποτε τον έβρισκες σε κανένα σοκάκι να παιδεύεται με το σύρμα του και το σκεπάρνι να ξεβουλώσει κανένα βυζαντινό «γκερίζι». Με τα πεσμένα μουστάκια του την μπολιμπότσα του και τα μανίκια ανασκουμπωμένα μ' ένα στριφτό τσιγάρο κολλημένο στην άκρη απ' τα χείλια του με τεροτελεστία ασκούσε το κοινωνικό του λειτούργημα και ξεβρώμιζε τον τόπο.

— Μπάρμπα - Βασίλη να ρθείς και κατ' εμάς. Βούλωσε.

— Λά! δα ρθώ.

Και περιμένοντας να ρθει η σειρά σου βρωμοκοπούσε για πολλές μέρες ολόκληρος ο μαχαλάς.

Όλα τα ισνάφια λίγο - πολύ έλεγαν ψέμματα στους πελάτες τους και η εξήγησή έχει διάφορους λόγους. Η έλλειψη τεχνικών μέσων δημιουργούσε φυσιολογική καθυστέρηση γιατί με το χέρι η δουλειά γίνεται πιο καλή, αλλά αργεί. Ύστερα είναι και το «ταμαχιαρλίκι» (πλεονεξία) που έκανε τους τεχνίτες να παίρνουν παραγγελίες πέρα απ' τις δυνατότητές τους και να δείχνουν πάντα ασυνέπεια ή σχεδόν πάντα.

Όμως και οι πελάτες ερμηνεύοντας τη σοφή λαϊκή παροιμία «και συ κακό χωράφι κι' εγώ κακό δερπάνι» τσιγάριζαν κυριολεκτικά τον κάθε μάστορα στην πληρωμή του λογαριασμού.

— Κυρ - Σταρο τί γίνεται εκείνος ολογαριασμός;

— Εν τάξει μάστορα σε χρωστώ δεν τ' αρνιέμαι, αλλά ξέρεις τώρα έχω κάτι στενοχώριες κι' είναι και η κυρά μου άρρωστη. Κάνε λίγο υπομονή.

Μια μου και μια σου και μαρτυρούσε ο μάστορας της μάννας του το

Επιστολή

Σύλλογος Αποφοίτων Λαππείου Γυμνασίου - Λυκείου Νάουσης

(με την ευγενή φροντίδα του αγαπητού μου κ. Χαραλ. Σαϊνίδη, εφοπλιστή)

Αγαπητοί μου,

Σαν πρώτος ιδρυτής του θαυμάσιου Συλλόγου σας (Πρόεδρος τότε ο γεωπόνος κ. Λάππας) σας εκφράζω τον θαυμασμό μου για την πολυσχιδή δραστηριότητα του Συλλόγου σας, όπως αυτή περιγράφεται στο τελευταίο τεύχος του περιοδικού σας «η Νιάουστα». Και μόνο ο κλασσικές μελέτες για το γλωσσικό ιδίωμα της Νάουσας θα αρκούσε να δοξάσει κάθε περιοδικό. Αλλά και η εφαρμοσμένη χρήση αυτού του ιδιώματος από τον κ. Σπάρτση το αποδείχνει.

Εκφράζω σε όλους σας την ευαρέσκειά μου και με τα 80 μου χρόνια, σας εύχομαι «αίειν αριστεύειν».

Σας φιλώ
ΗΛ. ΜΟΥΝΔΡΕΛΑΣ

γάλα ώσπου να εισπράξει τον κόπο του απ' τη δουλειά.

Σήμερα το επαγγελματικό ψέμμα υπάρχει σε μεγάλη έκταση σε πολλά επαγγέλματα, αλλά κυρίως στα οικοδομικά. Έρχεται ο μωσαϊκτσής τρίβει δυο τετραγωνικά και μην τον ειδατε. Θα ξανάρθει ύστερα από είκοσι μέρες για να κάνει άλλα δυο μέτρα. Κυνηγάς τον υδραυλικό και που να τον πιάσεις. Καλείς στο τηλέφωνο τον μαραγκό και σ' απαντάει ο ίδιος: δεν είναι εδώ. Μπογιατζήδες, ηλεκτρολόγοι, τζαμιτζήδες, σοβατζήδες, πατωματζήδες, κι' όλες οι ειδικότητες των μαστόρων έρχονται παίρνουν τα μέτρα και το καπάρο δαράν καμμιά σφυριά και χάνονται σε άλλες δουλειές κι' άντε να τους **βρεΐς**.

Γεμίζεις αγανάχτηση κι' αναφωνείς: μα το Θεό νωρίτερα τελείωσε η Αγία Σοφιά παρά αυτό το σπίτι.

Οι κυριώτερες εκδηλώσεις του «ΠΥΡΣΟΥ»

(περίοδος 1980—1986)

1980 Μια ομάδα αγοριών του χορευτικού παίρνει μέρος σε εκδηλώσεις στη Γενεύη της Ελβετίας.

Καλοκαίρι '80. Το παιδικό και το μεγάλο τμήμα του ΠΥΡΣΟΥ παίρνουν μέρος σε φεστιβάλ που διοργανώνεται στη Βρετάνη της Γαλλίας.

Της

Έφης Τσιόγκα

1981 15 - 27 Ιουλίου: Το μεγάλο τμήμα του ΠΥΡΣΟΥ στην Ιταλία - Ουγγαρία.

Ιούλιος: Το παιδικό συγκρότημα στην GANNAT της Γαλλίας.

3 - 10 Σεπτεμβρίου: Το μεγάλο τμήμα στο Βέλγιο.

1982 22 - 30 Οκτωβρίου: Μια ομάδα αγοριών του ΠΥΡΣΟΥ παίρνει μέρος στα Ευρωπάλια που λαμβάνουν χώρα στις Βρυξέλλες του Βελγίου.

Στο εσωτερικό ο ΠΥΡΣΟΣ συμμετέχει στις εκδηλώσεις «Αγιοργιανά» στο Παρθένιο.

1983 30 Αυγούστου - 8 Σεπτεμβρίου: Ο ΠΥΡΣΟΣ παίρνει μέρος στο φεστιβάλ της DIJON στη Γαλλία (Α' βραβείο στολών). Στο εσωτερικό συμμετέχει στη «γιορτή Γερακίνας» στη Νιγρίτα Σερρών και στα «Αγιοργιανά» στο Παρθένιο.

1984 10 - 22 Ιουλίου: Ο ΠΥΡΣΟΣ παίρνει μέρος σε φεστιβάλ, που γίνεται στο MINTURNO της Ιταλίας 1ο βραβείο). Το παιδικό συγκρότημα παίρνει μέρος σε εκδηλώσεις στη Μασσαλία της Γαλλίας.

1985 9 - 16 Ιουλίου: Ο ΠΥΡΣΟΣ παίρνει μέρος στην 22η Ευρωπιάδα που διοργανώνεται στο Τορίνο της Ιταλίας με άλλα 150 περίπου συγκροτήματα.

1986 11 - 28 Αυγούστου: Ο ΠΥΡΣΟΣ συμμετέχει σε φεστιβάλ στο BONHEIDEN του Βελγίου και στο SOLLER στη Μαγιόρκα της Ισπανίας.

Παρασκευάσματα με βάση το μήλο

(Γλυκά, Μαρμελάδες, Μήλα ψητά, Κομπόστες, Μηλόπιττες κλπ.)

Μήλο γλυκό

1,1)4 κιλού μήλα. 1 κιλό ζάχαρη. 2 φλυτζάνια τσαγιού νερό. 3 χαρτάκια βανίλιας. 1)2 φλυτζάνι τσαγιού γλυκόζη.

Διαλέγετε μήλα μέτρια στο μέγεθος και όχι πολύ ώριμα. Τους αφαιρείτε τη φλούδα και με μυτερό μαχαιράκι τα σκάβετε λίγο από τη βάση ν' αφαιρε-

---

Επιμέλεια
Ελένη Κωνσταντινίδου - Καρτσιούνη

θούν τα κουκούτσια και να σχηματισθεί στο κέντρο τους μια μικρή τρύπα. Τα ρίχνετε σε κρύο νερό, στο οποίο έχετε στίψει λίγο λεμόνι, για να μη μαυρίσουν. Βράζετε το νερό με τη ζάχαρη επί 5 λεπτά και ρίχνετε τα μήλα. Τα βράζετε σε δυνατή φωτιά μέχρις ότου το γλυκό δέσει. Ξαφρίζετε, προσθέτετε τη γλυκόζη και τη βανίλια και αφού πάρει μερικές βράσεις και δοκιμάσετε το δέσιμο του σιροπιού (ίδε γενικές οδηγίες, για γλυκά κουταλιού), κατεβάζετε το γλυκό και αφού μισοκρυώσει, σερβίρετε στα βάζα.

Μήλα ψητά

Διαλέγετε μεγάλα και γερά μήλα. Τα πλένετε, τα σκουπίζετε και τα καθαρίζετε. Τα κόβετε σε λεπτές στρογγυλές φέτες. Βουτυρώνετε ελαφρά τις φέτες με λυωμένο φρέσκο βούτυρο και βάζετε σε σχάρα, που έχετε από πριν θερμάνει. Ψήνετε περίπου 5 λεπτά από κάθε πλευρά. Βγάζετε από τη σχάρα σε πιατάλα, πασπαλίζετε τις ροδέλες με καβουρδισμένα αμύγδαλα και ζάχαρη άχνη με λίγη κανέλα. Σερβίρονται ζεστά.

Μαρμελάδα μήλα

1,1)4 κιλού μήλα, 1 κιλό ζάχαρη, 2 φλυτζάνια τσαγιού νερό, 1 κουταλάκι χυμός λεμονιού.

Παίρνετε ώριμα μήλα, αφαιρείτε την φλούδα και τα κοτσάνια τους και τα κόβετε σε 4—6 τεμάχια το καθένα. Τα καθαρίζετε από τα κουκούτσια και τα ρίχνετε σε νερό με λίγο χυμό λεμονιού, για να μη μαυρίσουν. Τα στραγγίζετε, τα ξεπλένετε και τα βάζετε με το νερό να βράσουν μέχρις ότου λυώσουν. Τα περνάτε τότε από σίτα, μαζεύετε τον πολτό και τον βάζετε μαζί με τη ζάχαρη σε φαρδειά κατσαρόλα. Ανακατεύετε με ξύλινο κουτάλι και βράζετε σε δυνατή φωτιά, μέχρις ότου η μαρμελάδα πήξει και δέσει. Ρίχνετε και το χυμό του λεμονιού, αφήνετε να πάρει 1—2 βράσεις, κατεβάζετε, αφήνετε να κρυώσει και σερβίρετε σε στεγνά γυάλινα ή πήλινα βάζα.

Μήλα με κρέμα Μόρφατ ή 'Εκα

Διαλέγετε μεγάλα στρογγυλά μήλα και με ειδικό εργαλείο που χρησιμοποιείτε για τα κολοκυθάκια ή με μικρό μυτερό μαχαιράκι, σκάβετε τα μήλα από το μέρος του ομφαλού, ώστε να αφαιρέσετε τους σπόρους και μέρος της ψίχας. Τα καθαρίζετε και από τη φλούδα και τα ρίχνετε σε νερό με λίγο χυμό λεμονιού, για να μη μαυρίσουν. Τα ξεπλένετε και τα βάζετε να βράσουν με λίγο νερό (12 μεγάλα μήλα, 1,1)2 φλυτζάνι τσαγιού και 1—1,1)2 φλυτζάνι ζάχαρη) και ζάχαρη και 1 κομμάτι κανέλλας.

Αφού βράσουν και μαλακώσουν καλά, χωρίς να λυώσουν, τα βγάζετε με προσοχή ένα - ένα και τα αναποδογυρίζετε να στραγγίσουν καλά. Δένετε το σιρόπι να γίνει πυκνό. Αφήνετε και τα δύο να κρυώσουν και χτυπάτε 1 κουτί κρέμα Μόρφατ ή 'Εκα. Παίρνετε ένα - ένα μήλο και το τοποθετείτε σε πιατάκι. Το γεμίζετε με σιρόπι και το σκεπάζετε ολόκληρο με κρέμα Μόρφατ (η Μόρφατ θα χτυπηθεί με βανίλια και ζάχαρη, χωρίς κακάο). Με κορνέ, αν θέλετε, σχηματίζετε μια ροζέτα στην κορυφή του μήλου, τοποθετείτε επάνω ένα κερασάκι και πασπαλίζετε τη γύρω επιφάνεια με καβουρδισμένα αμύγδαλα. Τοποθετείτε στο ψυγείο.

Μήλα γεμιστά

15 μήλα μεγάλα, 1)4 κιλού φρουί γλασέ, 1)2 κουτί κρέμα Μόρφατ ή 'Εκα, 1 χούφτα αμύγδαλα καβουρδισμένα, λίγο λυωμένο βούτυρο, λίγα κερασάκια γλυκό.

Διαλέγετε μήλα μεγάλα και στρογγυλά. Από το μέρος του ομφαλού τα σκάβετε με το ειδικό εργαλείο, που σκάβετε τα κολοκυθάκια, ή με μυτερό μαχαιράκι, χωρίς να τρυπήσετε το μήλο ως την άλλη άκρη (για να στέκει κατόπιν η γέμιση). Τα καθαρίζετε και από τη φλούδα και τα ρίχνετε σε νερό με λίγο χυμό λεμονιού (για να μη μαυρίσουν). Αφού τα καθαρίσετε όλα, τα στραγγίζετε καλά και τα βάζετε σε βουτυρωμένο ταψάκι, στο οποίο ρίχνετε και 1)4 του φλυτζανιού τσαγιού νερό.

Πασπαλίζετε τα μήλα με ζά-

χαρη και λίγη κανέλλα και τα βάζετε στο φούρνο να ψηθούν, χωρίς να λυώσουν. Τα βγάζετε από το φούρνο και τα αφήνετε να κρυώσουν. Στο μεταξύ χτυπά την κρέμα Μόρφατ, ψιλοκόβετε τα φρουί γλασέ και τα προσθέτετε σ' αυτήν. Με το μείγμα γεμίζετε καλά τα μήλα. Τοποθετείτε επάνω στην κρέμα, στο κέντρο του μήλου 1 κερασάκι και πασπαλίζετε γύρω - γύρω την επιφάνεια με καβουρδισμένα αμύγδαλα. Τοποθετείτε σε ψυγείο.

Μηλόπιττα γερμανική

1 κιλό αλεύρι (Αλλατίνη), 1 φακ. μπέκιν, 3 φλυτζάνια ζάχαρη, 3 αυγά, 1 βιτάμ μεγάλο, κανέλλα, 12 μήλα, ταψί Νο 38.

Εκτέλεση: Χτύπημα αυγών. Αλεύρι, μπέκιν, βιτάμ (μαλακό, όχι λυωμένο, σε κομματάκια), αυγά, 1,1)2 φλυτζάνι ζάχαρη. Ανακατεύουμε καλά και κρύβουμε με τις 2 παλάμες, ώστε να γίνουν σβόλοι. Καθαρίζουμε τα μήλα και τα περνάμε από το ρεντέ, 1,1)2 ζάχαρη κανέλλα.

Βουτυρώνουμε το ταψί και στρώνουμε τους μισούς σβόλους. Απλώνουμε τη γέμιση και σκεπάζουμε με τους άλλους μισούς σβόλους.

Φούρνος: 180 βαθμούς. 20' στην αρχή μόνο κάτω. Ψήσιμο: 1 ώρα περίπου. Δοκιμή με οδοντογλυφίδα. Προσοχή: Πριν κοπεί, μετά το ψήσιμο, πρέπει να μείνει 2—3 ώρες.

Μηλόπιττα

Κοσκινίζετε το αλεύρι και το ανακατεύετε με τη ζάχαρη και την πάουντερ. Προσθέτετε το βιτάμ, τον κρόκο και το κονιάκ και ζυμώνετε να γίνει μία ζύμη μαλακή. Την ανοίγετε χονδρό φύλλο και τη στρώνετε σε βουτυρωμένο ταψάκι, προσέχοντας να καλύψει και τα πλάγια του ταψιού. Την τρυπάτε με πηρούνι σε διάφορα μέρη, για να μη φουσκώσει, και βάζετε να μισοψηθεί σε μέτριο φούρνο. Καθαρίζετε τα μήλα και τα κόβετε χονδρές φέτες. Τα ανακατεύετε με τη ζάχαρη, την κανέλλα και το ασπράδι χτυπημένο μαρέγκα. Βγάζετε το ταψάκι και στρώνετε επάνω στη ζύμη τα μήλα. Λυώνετε το βούτυρο και ραντίζετε την επιφάνεια. Βάζετε σε φούρνο μέτριο να ψηθεί επί 20—30 λεπτά.

Σημ. Αν θέλετε, σερβίρετε τη μηλόπιττα με κρέμα σαντιγύ.

1η ΣΥΝΤΑΓΗ:

Για τη ζύμη: 2 φλυτζάνια τσαγιού αλεύρι, 3)4 φλυτζανιού βιτάμ, 3 κουταλιές σούπας ζάχαρη 1 κρόκος αυγού, 1 κουταλιά κονιάκ, 1 κουταλάκι μπαίκιν πάουντερ.

Επί πλέον: 1 κιλό μήλα, 1)2 φλυτζάνι ζάχαρη, 1 κουταλιά κανέλλα, 1 κουταλιά φρέσκο βούτυρο, 1 ασπράδι αυγού.

2η ΣΥΝΤΑΓΗ:

Γίνεται ακριβώς όπως και η μηλόπιττα της 1ης συνταγής, με τη διαφορά ότι η ζύμη θα χωρισθεί σε 2 μέρη και θα ανοίξετε 2 φύλλα λεπτότερα. Θα βάλετε το πρώτο στο ταψάκι να μισοψηθεί, θα στρώσετε τα μήλα, χωρίς να τα ανακατέψετε με το ασπράδι του αυγού. Επάνω στα μήλα θα βάλετε το δεύτερο φύλλο, θα το αλείψετε γύρω - γύρω με ασπράδι αυγού και θα το πιέσετε να ενωθεί με το κάτω φύλλο και να κλεισθεί μέσα η γέμιση των μήλων. Θα το τρυπήσετε σε 2—3 μέρη με πηρούνι και θα ψήσετε την πίττα σε μέτριο φούρνο επί 30 λεπτά περίπου.

Μηλόπιττα αμερικάνικη

2 φλυτζάνια τσαγιού αλεύρι, 3)4 μικρού πακέτου βιτάμ, 6 κουταλιές νερό, 9—10 μήλα ξυνά, 1)2 φλυτζάνι τσαγιού ζάχαρη καμμένη, 1)2 φλυτζάνι τσαγιού κοινά ζάχαρη, 1)2 κουταλιά κανέλλα, 1 κρόκος αυγού.

Σε λεκανίτσα ή μπωλ βάζετε το αλεύρι με το βιτάμ και το δουλεύετε με ένα ή δύο πηρούνια (όχι με τα χέρια). Προσθέτετε το νερό σε 2—3 δόσεις και εξακολουθείτε το ζύμωμα μέχρις ότου ξεκολάει η ζύμη από τα τοιχώματα της λεκάνης. Τη χωρίζετε σε δύο ίσα μέρη και επάνω σε λαδόχαρτο ανοίγετε κάθε κομμάτι σε φύλλο πάχους περίπου ενός πόντου. Στρώνετε το ένα φύλλο σε καλά βουτυρωμένο ταψάκι. Ανακατεύετε την καμένη ζάχαρη με την κοινή και παίρνοντας λιγότερη από τη μισή, πασπαλίζετε μ' αυτήν το φύλλο. Στρώνετε επάνω στο φύλλο τα μήλα, κομμένα σε λεπτές φέτες. Πασπαλίζετε με την υπόλοιπη ζάχαρη και την κανέλλα και βάζετε επάνω το δεύτερο φύλλο. Πιέζετε τα δύο φύλλα γύρω - γύρω στο ταψάκι με πηρούνι, να κολλήσουν. Αλείφετε την επιφάνεια με χτυπημένο κρόκο αυγού, τρυπάτε το επάνω φύλλο με πηρούνι σε μερικά μέρη και ψήνετε σε μέτριο φούρνο επί 1,1)2 ώρα.

Σημ.: Μπορείτε να σερβίρετε την μηλόπιττα με κρέμα σαντιγύ ή κρέμα παγωτό. Καθώς θα είναι ζεστή, λυώνει η σαντιγύ ή το παγωτό και της προσδίνει μιάν ιδιαίτερη γεύση. Καμένη ζάχαρη θα βρείτε σ' όλα τα καλά παντοπωλεία.

Πηγές: 1) Σοφίας Σκούρα «Η Ελληνική Κουζίνα «Εκδόσεις Φυτράκη».
2) Πελαγίας Κολτσάκη, Περιοδικό «Γυναίκα».
3) Περιοδικό «Γυναίκα».

(Συνεχίζεται)

ADOXOPHYES ORANA (Πράσινο σκουλήκι των οπωροφόρων)

Ένα καινούργιο εντομολογικό πρόβλημα

Των

Χατζηβασιλειάδη Αντώνη
Γεωπόνου Ένωσης Γ. Σ. Ναούσης

Μ. Σαβοπούλου - Σουλτάνη
Επιμελήτριας Εργαστηρίου Εντομολογίας

Στην τριετία 1982—84 παρουσιάστηκε ένα καινούργιο εντομολογικό πρόβλημα σε ορισμένες ποικιλίες ροδακινιάς. Το 1985 έκανε δυναμική παρουσίαση σε κερασιές με κίνδυνο να υπάρξει πρόβλημα στις εξαγωγές. Στις μηλιές κάνει την εμφάνισή του ομοιόχρονα, αλλά σε πολύ μικρότερο ποσοστό, παίρνοντας διαστάσεις προβληματικές το 1985—86.

Το πρόβλημα πολύ γρήγορα επεκτάθηκε στα όρια του Νομού, τόσο σε πεδινές, όσο και ορεινές εκτάσεις. Μιά συντονισμένη συνεργασία στην οποία συμμετέχουν:

α) Το εργαστήριο εφαρμοσμένης Ζωολογίας Παρασιτολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσ)νίκης.

β) Το Ινστιτούτο Προστασίας φυτών WAGENINGEN της Ολλανδίας.

γ)' Η Ένωση Γεωργικών Συν)σμών Ναούσης.

είχε σαν αποτέλεσμα την παρακολούθηση και αναγνώριση του εντόμου και την πρώτη επιστημονική ανακοίνωση για τον Ελληνικό χώρο στο 1ο Πανελλήνιο συνέδριο της εντομολογικής εταιρείας το φθινόπωρο του 1985 στην Αθήνα. Έτσι μπήκε στη λίστα των εντομολογικών προβλημάτων της Ελληνικής Δενδροκομίας το ADOXOPHYES OPANA ή A. TRIPSIANA ή A. FASCIATA ή CAPUA ή CACOECIA RETICULANA. Στην γλώσσα των παραγωγών μας «πράσινο σκουλίκι της Ροδακινιάς» ή «φυλλοδέτης».

Η συνεργασία αυτή συνεχίζεται με παρακολουθήσεις του εντόμου σε φυσικές και συνθήκες εργαστηρίου για την μελέτη και γνώση του βιολογικού του κύκλου.

Το ADOXOPHYES ORANA είναι πολυφάγο, μικρολεπιδόπτερο που πιθανότητα εισήλθε στην Ελλάδα από την γειτονική Γιουγκοσλαβία όπου ήταν γνωστό και προκαλούσε ζημιά στα οπωροφόρα δένδρα τουλάχιστον από το 1975. Μοιάζει πολύ με ένα άλλο επίσης πολυφάγο λεπιδόπτερο το ARCHIPS ROSANUS.

Το άνοιγμα των πτερύγων στο ενήλικο αρσενικό είναι 15—20 χιλ. και το θηλυκό 19—22 χιλ. Οι πρόσθιες πτερύγες στο αρσενικό έχουν βασικό χρώμα κίτρινο ώχρας και στο θηλυκό σκοτεινότερο. Οι πτέρυγες αυτές και στα δύο φύλλα έχουν χαρακτηριστικές κηλίδες και λωρίδες σκοτεινότερες από το βασικό χρώμα.

Η πλήρως αναπτυγμένη προνύμφη είναι πράσινη μήκους 18—20 χιλ. με κεφαλή χρώματος ανοιχτού καστανού. Η προνύμφη (λάρβα σκουλίκι) τρέφεται με φύλλα, μπουμπούκια και φρούτα, ενός μεγάλου αριθμού καλλιεργουμένων δένδρων (Κερασιές, Ροδακινιές, Μηλιές, Αχλαδιές κλπ.). Επί πλέον αναφέρεται ένα μεγάλο πλήθος από ξενιστές που υπάρχουν στην χώρα μας, μεταξύ των οποίων και η άμπελος (VITIS VINIFERA).

Τα ενήλικα άτομα αφήνουν τα αυγά τους κατά ομάδες σε φρούτα και φύλλα. Στις Ροδακινιές και κερασιές είναι τοποθετημένα και στις δυό μεριές του φύλλου με συνηθέστερη την κάτω μεριά, ενώ στις μηλιές στην επάνω μόνο μεριά του φύλλου ή συνηθέστατα στον καρπό.

Οι προνύμφες που εκκολάπτονται από τα αυγά ή διπλώνουν το φύλλο ή φέρνουν αυτό σε επαφή με τον καρπό με λευκά νήματα και τρών μέρος του ελάσματος ή τον καρπό επιφανειακά. Είναι κινητικότατες και εάν ενοχληθούν αφήνονται να κρεμασθούν από το νήμα και μένουν αιωρούμενες για να ξαναεπανέλθουν.

Σ' αυτά τα σημεία εκτροφής περνούν τα προνυμφικά στάδια μέχρι που να γίνουν πούπες (νύμφες) και στη συνέχεια τέλεια.

Συνήθως οι ζημιές στο ροδάκινο, μήλο και αχλάδι, γίνονται επιφανειακά (ορισμένες φορές και βαθύτερα) κοντά στο μίσχο ή στο μάγουλο μέχρι εκεί που μπορεί να καλύψει το φύλλο που συγκολάται με τον καρπό. Στο κεράσι ωστόσο πάντα βρίσκουμε την προνύμφη στο σημείο σύνδεσης του μίσχου με τον καρπό ή σε σχισμή.

Στο τέλος του Σεπτεμβρίου ή νωρίς τον Οκτώβριον προνύμφες αρχίζουν να εγκαταλείπουν τις θέσεις εκτροφής και πηγαίνουν στις μασχάλες μπουμπουκιών και στις σχισμές του φλοιού κλαδιών και βραχιόνων ή επί του κλαδιού κάτω από ξερά φύλλα όπου κάνουν το χειμωνιάτικο κουκούλι για να διαχειμάσουν. Αυτή η περίοδο της μετακίνησης προς τις χειμωνιάτικες θέσεις είναι χρονικά μεγάλη.

Την άνοιξη στο τέλος Μάρτη και μάλιστα με πολύ πιό γρήγορο ρυθμό απ' ότι το Φθινόπωρο, βγαίνουν οι προνύμφες και ανεβαίνουν προς τα επάνω στις θέσεις των ανοιγμένων μπουμπουκιών. Αυτή η περίοδος της

εξόδου συμπίπτει με την άνθισή της ροδακινιάς ή με το πράσινο μπουμπούκι της μηλιάς, με αρχή άνθισης της ποικιλίας Μπιγκαρό Μπουρλά (κεράσι πρώϊμο) ή την λευκή, της ποικιλίας Τραγανά Έδεσσας Ροδοχωρίου (όψιμα).

Η σύμπτωση αυτή της εξόδου των προνυμφών με το κρίσιμο στάδιο της άνθισης (εκτός μηλιάς και όψιμης κερασιάς) μας κάνει επιφυλακτικούς στον χρόνο του ψεκασμού. Επειδή δεν πρέπει με κανέναν τρόπο να ενοχληθεί ή πολύ περισσότερο να ζημιωθεί η μέλισσα, προτιμούμε για την ροδακινιά και την κερασιά τον ψεκασμό μετά την πλήρη πτώση των πετάλων. Ας σημειωθεί ότι είναι λίγα τα φάρμακα που κάνουν καλή καταπολέμηση του εντόμου και όλα τους εξαιρετικά τοξικά για την μέλισσα ή δύσοσμα για αρκετό διάστημα. Στην μηλιά λόγω διαφοράς φαινολογικού σταδίου είναι δυνατό να γίνουν επεμβάσεις στο πράσινο (πράσινη κορυφή των οφθαλμών).

Τα φάρμακα που έχουν δώσει αξιόλογο αποτέλεσμα από παρατηρήσεις δικές μας και ξένης βιβλιογραφίας, αναφέρονται κατωτέρω, χωρίς αυτή η λίστα να αποκλείει τη χρήση και άλλων φαρμάκων. Η σειρά αναφοράς είναι τυχαία.

ΔΡΑΣΤΙΚΗ ΟΥΣΙΑ	ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΟΝΟΜΑ	ΔΟΣΗ/ΤΟΝΝΟ
1. Μεθαμιντοφός	Ταμαρόν, Μονίτορ, Μεθαφός κλπ.	1 λίτρο
2. Παραθείο μεθύλ 40 + Μεθαμιντοφός	Παραθείο, Μόρφως, Φόλιντολ + ένα από τα ανωτέρω	1 λίτρο + 0,5 λίτρο
3. Πυρεθρίνες	Ντεσίς, Σέρπα, Σουμισιντίν, Σίμπους κλπ.	αυτή που κάθε μιά ισχύει για τα λεπιδόπτερα
4. Μεβινφώς	Φωσδρίνη, Μεβινφώς	2,5 λίτρα
5. Μεθομύλ	Λανέϊτ	600 γραμ.
6. Τριαζομφός + Μεθομύλ	Χοσταθείο + Λανέϊτ	1 λίτρο + 200 γραμμ.
7. Ασεφάτ	Ορθέν	1,75 — 2,0 κιλά

8. Στη μηλιά ειδικά πολύ αξιόλογο αποτέλεσμα για πολλαπλή δράση έχει δώσει η εφαρμογή σε προχωρημένο πράσινο.

Πακόλ 15 λίτρα μισή δόση (1/2) Πυρεθρίνη.

Αυτός ο συνδυασμός καλύπτει τα Α. ORANA, Σαν Ζοζέ, Νάρκη, Οπλοκάμπη, Τετράνυχο. Η δράση του στο Α. ORANA είναι πιό αργή (περίπου 4 ημέρες) αλλά σταθερή.

Για περιπτώσεις προσβολής στο ΚΕΡΑΣΙ κοντά στην συγκομιδή (μέχρι 3 ημέρες πριν) υπερτέρησε το Μεβινφώς (Φωσδρίνη) με 2,5 λίτρα/τόννο, έναντι σκευάσματος Πυρεθρίνης, λόγω θέσεως του εντόμου.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει η καταπολέμηση της πρώτης γεννεάς η οποία μπορεί να ολοκληρωθεί με έναν ψεκασμό, ενώ οι επόμενες θέλουν δύο ψεκασμούς λόγω ανομοιομόρφου βιολογικού σταδίου του πληθυσμού του εντόμου.

Μιά λοιπόν εφαρμογή στην πρώτη γεννεά πριν αρχίσει αυτή να μπαίνει στο στάδιο της νύμφης είναι αρκετή για τα κεράσια και τις ποικιλίες ροδακινιάς που συγκομίζονται μέχρι και τον Ιούλιο. Για τις όψιμες ποικιλίες και ειδικά για ορισμένες συμπύρηνες, είναι πιθανόν να χρειασθεί επανάληψη ψεκασμού τον Αύγουστο, ανάλογα με τις ενδείξεις πληθυσμών οι οποίες οπωσδήποτε εξαρτόνται από την επιτυχία της πρώτης εφαρμογής. Όσον αφορά τις μηλιές μόνο η ποικιλία Γκράν Σμίθ φαίνεται να έχει ανάγκη δεύτερου ψεκασμού.

Οι χειμερινοί ψεκασμοί με ορυκτέλαια δεν φαίνεται να έχουν αξιόλογο αποτέλεσμα.

Τελειώνοντας μπορούμε να πούμε ότι το Α. ORANA είναι ήδη μιά πραγματικότητα με επικίνδυνες δυνατότητες λόγω του κοσμοπολίτικου και παμφάγου χαρακτήρα του. Έχει ιδιαιτερότητες ως προς τις προτιμήσεις του και μάλιστα εξαιρετικά εμφανείς όπως π.χ. από τις ροδακινιές προτιμά ιδιαίτερα τις ποικιλ. Ρουαγιάλ, Σαν Κλάουν, Βίβιαν και ακολουθούν άλλες, ενώ τις μηλιές την Γκράν Σμίθ, Γκόλντεν και μετά την Στάρκιν.

Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί στον τρόπο καταπολέμησης τόσο από άποψη χρόνου όσο και για την επιλογή φαρμάκου γιατί ορισμένα από αυτά έχουν τις ιδιαιτερότητές τους.

Με τις ευχαριστείες στην Γαλλική εταιρεία ΡΟΝ ΠΟΥΛΕΝΚ για την ευγενική παραχώρηση στην Ένωση, των φερομονικών παγίδων (SEX), για την παρακολούθηση του βιολογικού κύκλου του εντόμου κλείνουμε την αναφορά στο Α. ORANA ελπίζοντας ότι κάτι έχει να προσφέρει στην γνωριμία και αντιμετώπισή του.

ΔΕΝΤΡΟΚΟΜΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

1) Ο ψευδάρχυρος και ο ρόλος του στα οπωροφόρα

Για τον ρόλο του ψευδάργυρου στην ανάπτυξη των δέντρων γράψαμε και σε προηγούμενο τεύχος (δες «Νιάουστα», τεύχος 25ο 1983 σελ. 170). Κρίνουμε όμως σκόπιμο να επαναλάβουμε. ΠΡΩΤΟΝ μερικά βασικά στοιχεία γύρω από τον ρόλο που διαδραματίζει στην εν γένει ανάπτυξη των δέντρων ο ψευδάργυρος και ΔΕΥΤΕΡΟΝ μερικές πληροφορίες το πως αντιμετωπίζεται πρακτικά η τροφοπενία ψευδαργύρου στα οπωροφόρα (προληπτικά και θεραπευτικά).

Σήμερα πιστεύεται ότι ο ψευδάργυρος ενεργοποιεί τα ένζυμα που ρυθμίζουν τις λειτουργίες του δέντρου. Ο ψευδάργυρος φαίνεται ότι συντελεί στον σχηματισμό της τρυπτοφάνης ήτοι της ουσίας εκείνης από την οποία σχηματίζεται η αυξίνη. Η αυξίνη είναι εκείνη που συντελεί στο κανονικό ξεκίνημα της νέας βλάστησης των φυτών κατά την Άνοιξη και γενικά στην κανονική ανάπτυξη των φύλλων και των βλαστών. Η έλλειψη της αυξίνης συντελεί στην ανθόπτωση και την μικροκαρπία. Την μικροκαρπία την συναντά κανείς στις κορυφές ανθικών κλάδων όπου παρατηρείται τροφοπενία ψευδαργύρου υπεύθυνη για την απουσία της αυξίνης.

Τα συμπτώματα τροφοπενίας ψευδαργύρου επισημαίνονται ενωρίς την Άνοιξη. Σε πολλά είδη οπωροφόρων τα πιό ασφαλές γνώρισμα τροφοπενίας ψευδαργύρου είναι οι ρόδακες (τούφες φύλλων) που περιβάλλουν τους βλαστούς και τους κλαδίσκους του άρρωστου δέντρου σε πυκνή ή αραιά διάταξη. Αυτό συμβαίνει επειδή οι οφθαλμοί αντί να δώσουν κανονικούς νέους βλαστούς δίνουν τούφες φύλλων τους γνωστούς «ρόδακες» που αποτελούνται από φύλλα ανώμαλα στενά και δύσκαμπτα και πάντοτε μικρότερα σε μέγεθος από τα φυσιολογικά. Τα συμπτώματα αυτά όσο πλησιάζει το θέρος δεν γίνονται ορατά. Αυτό οφείλεται επειδή είναι δυνατό να

του

Οδυσσέα Ντινόπουλου

αναπτυχθούν αργότερα υγιείς βλαστοί οι οποίοι αποκρύπτουν τις κορυφές των κλάδων που φέρουν τα μικρόφυλλα κλπ.

Πολλές φορές μπορεί το κατώτερο τμήμα ενός δέντρου να έχει υγιείς βλαστούς και να καρποφορεί κανονικά, ενώ το ανώτερο τμήμα συνήθως δεν φέρνει καρπούς, στις περιπτώσεις όμως που φέρνει καρπούς, αυτοί δεν είναι κανονικοί.

Η τροφοπενία ψευδαργύρου μειώνει το μέγεθος των καρπών παντός είδους, ιδίως των ευρισκομένων προς την κορυφή των κλάδων. Επίσης επηρεάζει δυσμενώς την ποιότητα και την συντηρισιμότητα των καρπών (ροδάκινα, βερύκκοκα, μήλα κ.λ.π.). Έτσι λοιπόν τα ροδάκινα όταν ωριμάσουν και συλλεγούν παρουσιάζουν μαλακές και καστανές θέσεις στην σάρκα με αποτέλεσμα να γίνουν ακατάλληλα για την αγορά ή την κονσερβοποιΐα

Θεραπεία

α) Η πιο ικανοποιητική εφαρμογή του ψευδάργυρου φαίνεται να είναι η διενέργεια ψεκασμού κατά την περίοδο του λήθαργου πριν διογκωθούν οι οφθαλμοί χρησιμοποιώντας πυκνό διάλυμα θειϊκού ψευδαργύρου. Εάν τα δέντρα υποφέρουν πολύ και οι νέοι βλαστοί ξηραίνονται στις κορυφές τους, συνιστάται διάλυμα περίπου 5%, σε ηπιότερες περιπτώσεις αρκεί διάλυμα 3%. Μπορεί κανείς να χρησιμοποιεί διάλυμα 1 - 2% εφόσον γίνεται εφαρμογή κάθε έτος ή 3% εφόσον εφαρμόζεται ο ψεκασμός σε κάθε δεύτερο έτος. Ο ψεκασμός γίνεται στο «ξύλο» τουλάχιστον 15 μέρες πριν ή μετά από κλάδευμα και οπωσδήποτε ένα μήνα μετά από ψεκασμό με χειμερινούς πολτούς.

Εάν η ατμόσφαιρα είναι πολύ ξηρή και ο καιρός είναι θερμός κατά την διάρκεια του ψεκασμού μερικοί οφθαλμοί ενδέχεται να νεκρωθούν, όχι όμως τόσο πολλοί ώστε να σημειωθεί απώλεια της παραγωγής. Η ζημιά φαίνεται κάπως μεγαλύτερη ιδίως στη ροδακινιά, εάν ο θειϊκός ψευδάργυρος αναμιχθεί με τον βορδιγάλειο πολτό προκειμένου να διενεργηθεί συγχρόνως και καταπολέμηση μυκητολογικών ασθενειών κατά την χειμερινή περίοδο.

β) Κατά την Άνοιξη όταν το δέντρο έχει αποκτήσει αρκετό φύλλωμα και οι χυμοί κυκλοφορούν εντατικά, συνιστάται ψεκασμός με χηλικές μορφές ψευδαργύρου (SEQUESTREN σεκεστρέν).

Μπορεί να γίνει ψεκασμός με εξουδετερωμένο θειϊκό ή ήανθρα

κικό ψευδάργυρο.

Οι αναφερόμενοι ψεκασμοί γίνονται πάντοτε με τις οδηγίες των παρασκευαστών οίκων.

γ) Το φθινόπωρο πριν από την πτώση των φύλλων με θειϊκό ψευδάργυρο. Ο ψεκασμός αυτός επιταχύνει την πτώση των φύλλων, γι' αυτό συνιστάται η προσθήκη ασβέστη για εξουδετέρωση του θειϊκού ψευδαργύρου.

δ) Μπορεί να χρησιμοποιήσει κανείς και άλλες ενώσεις ψευδαργύρου ανάλογα με την εποχή, το είδος του δέντρου κλπ. Ακόμα μπορεί να χορηγήσει στο έδαφος τις διάφορες χημικές ουσίες που περιέχουν ψευδάργυρο Γενικά οι ψεκασμοί πετυχαίνουν καλύτερα αποτελέσματα στην θεραπεία των ασθενικών δέντρων, παρά οι χορηγήσεις ενώσεων ψευδαργύρου στο έδαφος.

Προληπτικά, για λανθάνουσα μορφή τροφοπενίας ψευδαργύρου συνιστάται ο ανοιξιάτικος ψεκασμός.

Θεραπευτικά, σε βεβαιωμένη μορφή τροφοπενίας, συνιστάται ο ψεκασμός στο τέλος του χειμώνα.

Οι χειμερινοί ψεκασμοί προσάγουν αμέσως τον ψευδάργυρο στους οφθαλμούς, με αποτέλεσμα όλοι οι οφθαλμοί (φυλλοφόροι και ανθοφόροι) ανταποκρίνονται πλήρως στην αποστολή τους, και έτσι έχουμε αντίστοιχα υγιείς βλαστούς με κανονικά φύλλα και κανονικούς καρπούς.

Όσον αφορά την θρεπτική κατάσταση των δέντρων ενός οπωρώνα χρήσιμα στοιχεία μπορεί να μας δώσει η φυλλοδιαγνωστική. Η φυλλοδιαγνωστική είναι εκείνη που θα μας πληροφορήσει τον βαθμό της τροφοπενίας του ψευδαργύρου.

2. Μερικοί ανοιξιάτικοι ψεκασμοί

Από τις στήλες της «Νιάουστας» τονίσθηκε αρκετές φορές ότι ένα σωστό πρόγραμμα ψεκασμών πρέπει να ξεκινάει από την Άνοιξη και να στηρίζεται σε ετήσια βάση. Ενωρίς την Άνοιξη εμφανίζεται η πρώτη γενεά των εντόμων και των ακάρεων. Την περίοδο εκείνη ο πληθυσμός είναι πολύ χαμηλός, οι προσβολές φυσικά είναι λίγες και συνήθως όχι τόσο ορατές, για τον λόγο αυτό δεν προσελκύουν το ενδιαφέρον του δεντροκαλλιεργητή, με συνέπεια να ματαιώνει τους προβλεπόμενους ανοιξιάτικους ψεκασμούς. Αυτό είναι βασικό λάθος. Έρχεται αργότερα το καλοκαίρι όπου τα επιβλαβή έντομα και ακάρεα αυξάνονται με καταπληκτική ταχύτητα και ο δεντροκαλλιεργητής διεξάγει απελπισμένο αγώνα ψεκάζοντας πολλές φορές προκειμένου να κερδίσει την μάχη της προστασίας των δέντρων του. Στην πάλη αυτή δεν είναι λίγες φορές που ο δεντροκαλλιεργητής χάνει τις μάχες και απογοητευμένος πια εγκαταλείπει την καλλιέργειά του στην τύχη (περίπτωση ψύλλας στις αχλαδιές).

Η σπουδαιότητα των ανοιξιάτικων ψεκασμών είναι ολοφάνερη. Έχουμε κάθε συμφέρον να περιορίσουμε τον πληθυσμό των εντόμων και ακάρεων στο ελάχιστο. Επί πλέον στους ανοιξιάτικους ψεκασμούς έχουμε ένα πλεονέκτημα. Προσδιορίζουμε επακριβώς το ευαίσθητο σημείο του βιολογικού κύκλου του εχθρού. Παρακολουθούμε και παραμονεύουμε την περίοδο εκκόλαψης των αυγών. Πάμε να καταπολεμήσουμε τις νεαρές προνύμφες των εντόμων και τους νεογέννητους τετράνυχους. Αναφέρουμε μερικές χαρακτηριστικές περιπτώσεις:

1) Κόκκινος τετράνυχος

(Πανόνυχους Ούλμι). Διαχειμάζει αποκλειστικά ως αυγό Η εκκόλαψη των αυγών του κόκκινου τετρανύχου συμπίπτει με την έναρξη της ανθοφορίας της μηλιάς και συγκεκριμένα της ποικιλίας Στάρκιν Ντελίτσιους. Όταν οι μηλιές της Στάρκιν βρίσκονται στο βλαστικό στάδιο κόκκινη κορυφή ψεκάζουμε όλα τα είδη των δέντρων (μηλιές, ροδακινιές, αχλαδιές, αμυγδαλιές κλπ.) στην συγκεκριμένη περιοχή.

— Είναι αυτονόητο ότι τα αυγά του κόκκινου τετρανύχου θα εκκολαφθούν την ίδια ημερομηνία ανεξάρτητα σε ποιό δέντρο ή ποικιλία ή είδος δέντρου βρίσκονται. Η εκκόλαψη των αυγών επηρεάζεται από τις καιρικές συνθήκες και όχι από το δέντρο που βρίσκονται.

Για τον ψεκασμό χρησιμοποιεί κανείς κάποιο εκλεκτό ακαρεοκτόνο πλικτράν ή περοπάλ ή άλλα φάρμακα κ.λ.π. Εάν, μετά από λίγες μέρες διαπιστωθεί ότι συνεχίζονται οι εκκολάψεις, επαναλαμβάνουμε τον ψεκασμό όχι πάντως στην περίοδο που τα δέντρα βρίσκονται στο στάδιο της ανθοφορίας. (Η περίπτωση αφορά τις μηλιές διότι τα άλλα είδη οπωροφόρων έχουν ανθίσει προ πολλού). Δες Νιάουστα τεύχος Οκτώβριος - Δεκέμβριος 1984 σελ. 166.

2) Ψύλλα της αχλαδιάς

Παραμονές της ανθοφορίας της αχλαδιάς αρχίζει η εκκόλαψη των αυγών της ψύλλας. Παρακολουθούμε προσεκτικά την αλλαγή του χρωματισμού των αυγών της ψύλλας τα οποία αρχικά είναι άσπρα. Τα αυγά προοδευτικά αποκτούν ένα ανοικτό κιτρινωπό χρώμα. Στην φάση αυτή κάνουν την παρουσία τους και οι πρώτες νεογέννητες προνύμφες της ψύλλας. Με λίγη προσοχή μπορεί να διακρίνει κανείς τις πρώτες σταγόνες μελούρας. Για τον πρώτο ψεκασμό μπορεί να χρησιμοποιήσει κανείς κάποια πυρεθρίνη (Ντεσίς Άμπους Σιμισιντίν κλπ.) η οποία καταπολεμεί ταυτόχρονα και τους φυλλορύκτες. Περισσότερες πληροφορίες για την ψύλλα δες τεύχη της Νιάουστας, Νο 27, Νο 30 κ. λ.π.. Αργότερα με τις ζέστες αποφεύγουμε τις πυρεθρίνες για πολλούς και διαφόρους λόγους (εμφάνιση τετρανύχων, εξόντωση ωφελίμων εντόμων κλπ.).

3) Καρπόκαψα της μηλιάς (Καρποκάψα Πομονέλα).

Ο πρώτος ψεκασμός θα πραγματοποιηθεί όταν τα καρπίδια της ποικιλίας μηλιάς Στάρκιν Ντελίτσιους έχουν ξεπεράσει το μέγεθος ενός φουντουκιού και μοιάζουν σαν μικρά καρύδια. Για την καταπολέμηση μπορεί να χρησιμοποιήσει κανείς κάποιο εντομοκτόνο σύμφωνα με τις οδηγίες του παρασκευαστού οίκου (Ζολού, Χοσταθείον, Ντιμιλίν κλπ.). Στο στάδιο αυτό ψεκάζουμε τις αχλαδιές και τις μηλιές όλων των ποικιλιών.

3. Λιπάσματα και Λιπαντικές μονάδες

Τα λιπάσματα που κυκλοφορούν σε διάφορες συσκευασίες είναι απλά ή σύνθετα. Τα απλά, περιέχουν ένα από τα παρακάτω θρεπτικά στοιχεία άζωτο (N) ή φωσφόρο (P) ή Κάλι (K). Αναφέρουμε μερικά απλά χημικά λιπάσματα.

α) αζωτούχα: θειϊκή αμμωνία, νιτρική αμμωνία, ασβεστούχος νιτρική αμμωνία, ουρία κλπ.

β) φωσφορούχα: το αραιό υπερφωσφορικό και το πυκνό υπερφωσφορικό λίπασμα κλπ.

γ) Καλιούχα: το θειϊκό Κάλι και το χλωριούχο Κάλι κλπ.

Τα λιπάσματα που περιέχουν δυο ή τρία από τα παρακάτω στοιχεία διακρίνονταν: α) σε χημικά σύνθετα και β) σε μικτά λιπάσματα (μηχανικά σύνθετα). Στην πρώτη περίπτωση τα λιπαντικά στοιχεία βρίσκονται χημικώς ενωμένα και αποτελούν χημικές ενώσεις όπως είναι το Νιτρικό Κάλι, που περιέχει άζωτο και Κάλι, η φωσφορική αμμωνία που περιέχει άζωτο και φώσφορο.

Τα μικτά λιπάσματα περιέχουν στοιχεία σε πρόσμιξη μηχανική. Κυκλοφορούν πολλοί τύποι: α) 11-15-15, β) 8-16-16 κλπ.

Στα σακιά συσκευασίας αναγράφονται τρία νούμερα. Το πρώτο νούμερο αντιπροσωπεύει το άζωτο (N). Το δεύτερο τον φωσφόρο (P) ή πιό σωστά το πεντοξείδιον του φωσφόρου (P_2O_5) και το τρίτο (K) ή πιό σωστά το οξείδιο του Καλίου (K_2O). Τα νούμερα αντιπροσωπεύουν την περιεκτικότητα των αναφερομένων στοιχείων σε εκατό κιλά λίπασμα. Έτσι το λίπασμα νιτρική αμμωνία που περιέχει άζωτο 33α) γράφεται με τον τύπο 33-0-0, που σημαίνει επίσης ότι σε 100 κιλά του παραπάνω λιπάσματος δεν υπάρχει φώσφορος, ούτε Κάλι, αλλά μόνο 33 κιλά άζωτο.

Στο τύπο λιπάσματος. Σύνθετο 8-16-16 σημαίνει ότι σε 100 κιλά του αναφερομένου λιπάσματος υπάρχουν: α) 8 κιλά άζωτο, β) 16 κιλά πεντοξείδιο του φωσφόρου και γ) 16 κιλά οξείδιον του Καλίου.

Στη γλώσσα της λιπασματολογίας χρησιμοποιείται ο όρος ΛΙΠΑΝΤΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ:

α) Μία λιπαντική μονάδα αζώτου ισούται με ένα κιλό άζωτο

β) Μία λιπαντική μονάδα φωσφόρου ισούται με ένα κιλό πεντοξείδιο του φωσφόρου

και γ) Μία λιπαντική μονάδα Καλίου ισούται με ένα κιλό οξειδίου του Καλίου.

Δες Νιάουστα τεύχος 29 1984 σελ. 166 - 168.

ΓΙΟΡΤΗ ΠΡΑΣΙΝΟΥ ΜΗΛΟΥ ΣΤΟ ΑΡΣΕΝΙ

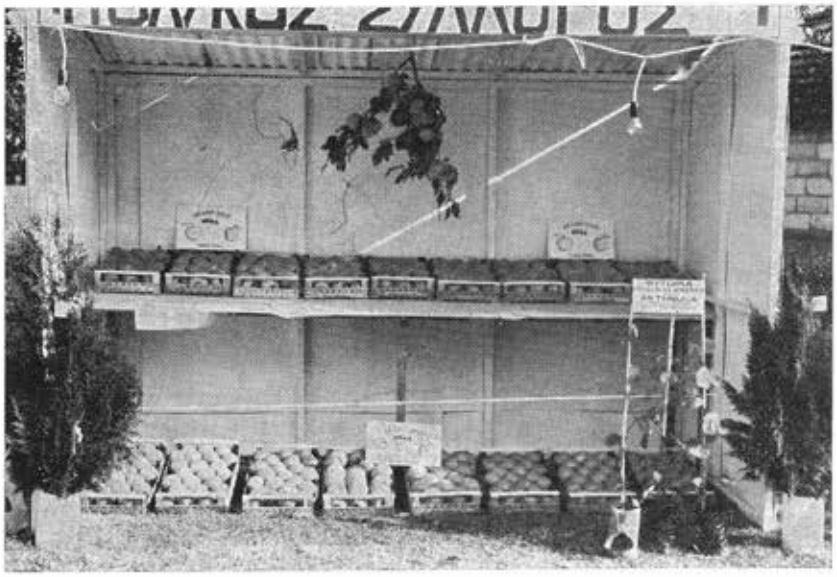

Μήλα Γκράννη Σμιθ

Με μεγάλη επιτυχία έγινε στο Αρσένι Πέλλας στις 25 και 26 Οκτωβρίου 1986 η γιορτή πράσινου μήλου «Γράνυ Σμίθ» για πρώτη φορά. Η γιορτή διοργανώθηκε από τον Μορφωτικό σύλλογο Αρσενίου σε συνεργασία με την διεύθυνση Γεωργίας, τους τοπικούς φορείς κ.α. τους παραγωγος. Για την ιστορία αναφέρουμε την σύνθεση του διοικητικού συμβουλίου του συλλόγου.

Ραπτίδου Αγγέλα πρόεδρος, Γάτσος Χρίστος ταμίας, Κων) νίδου Φιφή γραμματέας, Κυριάκου Ιωάννης αντιπρόεδρος, Αργυρίδης Γεώργιος, Τσαούσης Γεώργιος, Μιχαηλίδης Μιχαήλ μέλη

Στην γιορτή παρεβρέθηκαν ο καθηγητής Τ.Ε.Ι. Θεσ) νίκης Ν. Σπάρτσης, ο γεωπόνος κ. Βασ. Κουκουργιάνης, πρόεδρος γεωπόνων Ν. Ημαθίας, ο γεωπόνος Χαρ. Τόλκας, ο γεωπόνος του Ι.Φ.Δ. Νάουσας κ. Οδ. Ντινόπουλος, καθώς επίσης και άλλοι γεωπόνοι της Διευθ. γεωργίας Εδέσσης. Στην εκδήλωση παραβρέθηκαν ο πρόεδρος της κοινότητας Αρσενίου και όλοι οι πρόεδροι των τοπικών συνεταιρισμών και συλλόγων, καθώς και πολλοί παραγωγοί των γύρω χωριών.

Η έναρξη έγινε στις 25 Οκτωβρίου ημέρα Σάββατο και ώρα 3 μ.μ. Η γιορτή άρχισε με σύντομη ομιλία του προέδρου της Κοινότητας κ. Δημητριάδη Δημ., ο οποίος και κήρυξε την έναρξη της γιορτής. Στην συνέχεια εκ μέρους του Μ.Σ.Α. μίλησε ο ταμίας κ. Γάτσος Χρ. Κατόπιν τον λόγο πήρε ο κ. Οδ. Ντινόπουλος γεωπόνος του Ι.Φ.Δ. Νάουσας ειδικός για το πράσινο μήλο ο οποίος ήταν και ο κύριος ομιλητής της γιορτής. Ο κ. Ντινόπουλος αναφέρθηκε σχετικά με τα πλεονεκτήματα

Του Χρ. Γάτσου
Ταμία Μορφωτ. Συλλόγου Αρσενίου

που έχει το πράσινο μήλο έναντι των άλλων μήλων. Συνέστησε στους καταναλωτές να αγοράζουν πράσινα μήλα διότι λόγω της γεύσεώς τους και των Βιταμινών που περιέχουν είναι «το φάρμακο» για πολλές παθήσεις. Επίσης αναφέρθηκε στην καλλιέργεια του πράσινου μήλου, στις ασθένειες και την συντήρησή του, καθώς επίσης στην εμπορία και την διακίνησή του. Ο κ. Οδ. Ντινόπουλος έδωσε και συνέντευξη στην τηλεόραση της ΕΡΤ η οποία με την παρουσία της τίμησε την γιορτή.

Στις 5 μ.μ. το πρόγραμμα συνεχίσθηκε με χορούς που παρουσίασαν το χορευτικό του συλλόγου Πολυπλατάνου και τα χορευτικά του Μορφ. συλ. Αρσενίου που χόρεψαν τοπικούς χορούς της Μακεδονίας και του Πόντου.

Έτσι τέλειωσε η πρώτη μέρα

Από αριστερά προς τα δεξιά: Παν. Μίσιας, Β. Λαζαρίδου, Παρθένα Πουτακίδου, Φ. Ιγνατιάδου, Μ. Τερζίδου, Α. Ράπτου, Χρ. Ιγνατιάδου

Χρ. Γάτσος

Από αριστερά προς τα δεξιά: Δ. Μπαξεβάνου, Τ. Αργυρίδου, Β. Τσαμπούρη, Σ. Μαλεζά, Σ. Χρυσαφίδου, Δ. Πέγιου

των εκδηλώσεων.

Την επομένη ημέρα Κυριακή το πρόγραμμα άρχισε στις 10 π.μ. με θέατρο, παιδικές χορωδίες, διασκέδαση με μίμους και η γιορτή έκλεισε με λαϊκό γλέντι την Κυριακή το βράδυ μέχρι πρωΐας.

Στον χώρο της γιορτής υπήρχαν περίπτερα με εκθέματα πράσινου μήλου, άλλων φρούτων εποχής, λαϊκής τέχνης και περίπτερα της Δι-

Οδ. Ντινόπουλος

ευθύνσεως γεωργίας και του πολιτιστικού συλλόγου Λιποχωρίου. Το πράσινο μήλο καλλιεργείται στο χωριό μας από το 1972. Έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις η καλλιέργειά του και σήμερα υπάρχουν 1.500 στρέμματα πράσινου μήλου κατά το πλείστον σε παλμέτες. Οι παραγωγοί απολαμβάνουν καλές τιμές. Οι στρεματικές αποδόσεις είναι μεγάλες σε σχέση με τις άλλες καλλιέργειες. Κλείνοντας θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους βοήθησαν για την πραγματοποίηση της γιορτής, την Διεύθ. Γεωργίας, προσωπικά τον κ. Οδ. Ντινόπουλο, τους τοπικούς φορείς και τους παραγωγούς. Επίσης τον γεωπόνο κ. Σ. Λαγραφιώτη και τους υπευθύνους της ΕΡΤ που φρόντισαν για την τηλεοπτική παρουσίαση της γιορτής του πράσινου μήλου. Πιστεύουμε ότι με την συνεργασία τους θα κατορθώσουμε του χρόνου η γιορτή πράσινου μήλου να λάβη πανελλαδικό χαρακτήρα για να μάθει ο Έλληνας καταναλωτής να τρώει πράσινα μήλα, διότι αξίζει τον κόπο

Ο Βασίλειος Χριστίδης και η δημοτική γλώσσα

(Συνέχεια από τη σελ. 173)

Οι αρουραίοι είναι γνωστοί από την αρχαιότητα και οι περιοδικές τους ζημιές αναφέρονται σαν πολύ σημαντικές. Η παρακάτω περιγραφή προέρχεται από τον Αριστοτέλη (Περί τα Ζώα Ιστορία VI, 186 - 189): «Είναι αδύνατο να φανταστεί κανένας την ταχύτητα, με την οποία πολλαπλασιάζονται οι αρουραίοι, όπως και το μέγεθος της ζημίας που προκαλούν. Σε πολλές περιοχές είναι τόσο το πλήθος των αρουραίων, ώστε στα χωράφια να μη μένει σιτάρι για συγκομιδή. Η καταστροφή συντελείται μέσα σε ελάχιστο χρόνο. Μικροκτηματίες, που επισκέπτονται μιά μέρα τα χωράφια τους και βλέπουν πως τα γεννήματα, είναι έτοιμα για συγκομιδή, συμβαίνει να ξαναγυρίσουν εκεί την επομένη με τους θεριστάδες και να δούν τον καρπό καταφαγωμένο» (AUBERT UND WIMMER 1868). Πολλοί αρχαίοι συγγραφείς (Αριστοτέλης, Στράβων, Διόδωρος ο Σικελιανός κλπ.) αναφέρουν ότι πληθυσμοί ολόκληροι χρειάστηκε να εκπατρισθούν εξ' αιτίας των αρουραίων.

Κυκλοφόρησε ένα γεωργικό βιβλίο
"Ενα βιβλίο κατατοπιστικό επιστημονικό με χρωματιστές εικόνες
Τι είναι τα κοκκοειδή (ψώρες) και πώς καταπολεμούνται
Δεν πρέπει να λείψει από κανένα αγροτικό σπίτι

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ

Μπορείτε να το προμηθευθείτε από τα γραφεία
του Αγροτικού Συλλόγου Ναούσης
ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΕΩΣ 1000 ΔΡΑΧΜΕΣ

Μόλις κυκλοφόρησε ένα γεωργικό βιβλίο μοναδικό στο είδος του
«ΤΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΦΑΡΜΑΚΑ ΠΟΥ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ»

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ
ΧΡΗΣΤΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

—Τι περιέχει κάθε «φάρμακο» και πως ταξινομούνται
— Πίνακες κατατοπιστικοί χρήσιμοι και διαφωτιστικοί
— Ένα βιβλίο απαραίτητο για κάθε αγροτική βιβλιοθήκη

ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ 600 Δραχμές

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ «ΓΙΑΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ»

1. ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ
2. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΥΛΗΣ - Ο ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ
3. ΓΙΑΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ

Του Τάκη Μπάϊτση

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ ΚΑΙ
ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ